

Raport

Efekty regionalnych strategii innowacji w Polsce. Rekomendacje do analizy szczegółowej.

Warszawa 31.10.2005

Autor:

Michał Klepka

Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE

Opracowanie graficzne i skład: Michał Klepka

Redakcja i korekta: Roman Celiński

Spis treści:

1.	Wprowadzenie	4
2.	Opis badania	6
2.1.	Cel i zakres.....	6
2.2.	Metodyka badań.....	6
3.	Efekty regionalnych strategii innowacji	8
3.1.	Dialog i konsensus społeczny oraz narzędzia budowania partnerstwa.....	8
3.2.	Polityka innowacji na poziomie regionalnym.....	12
3.3.	Miejsce MSP w polityce innowacji.....	15
3.4.	Zintegrowane podejście do innowacyjności w regionie.....	17
3.5.	Bariery i ograniczenia w realizacji polityki innowacji.....	19
4.	Polityka innowacji, poziom regionalny a poziom narodowy	22
4.1.	Potrzeby w zakresie wsparcia regionalnych strategii innowacji poprzez mechanizmy krajowe/centralne.....	22
4.2.	Potrzeby władz centralnych w zakresie koordynacji innowacyjnej polityki regionalnej.....	23
5.	Rekomendacje dla analizy regionalnych strategii innowacji na potrzeby koordynacji polityki innowacyjnej kraju	25
5.1.	Wprowadzenie.....	25
5.2.	Rekomendacje do analizy procesu budowania regionalnych strategii innowacji.....	25
5.3.	Weryfikacja specyficznych obszarów zdefiniowanych w dokumentach regionalnych strategii innowacji w regionach.....	27
5.4.	Rekomendacje do analizy procesu implementacji regionalnych strategii innowacji.....	28
6.	Podsumowanie	33
7.	Studia przypadków	35
7.1.	Studium przypadku: województwo świętokrzyskie	35
7.2.	Studium przypadku: województwo podlaskie	44
7.3.	Studium przypadku: województwo kujawsko-pomorskie	52
7.4.	Studium przypadku: województwo śląskie	60
8.	Załącznik nr 1 Kwestionariusz do analizy regionalnych strategii innowacji w Polsce.....	68

1. Wprowadzenie

W ostatnich latach zauważalny jest wzrost zainteresowania zagadnieniami innowacji oraz ich wpływu na wzrost gospodarczy na poziomie Unii Europejskiej, krajów członkowskich oraz regionów. W efekcie na wszystkich tych poziomach podejmowane są próby definiowania polityki innowacji oraz sposobów tworzenia przez nią warunków dla wzrostu innowacyjności firm.

Analiza gospodarek państw Unii Europejskiej w latach 90-tych wskazała, iż innowacje są rezultatem kompleksowych zależności i interakcji pomiędzy różnymi aktorami i instytucjami. Zmiany technologiczne nie pojawiają się w sekwencji liniowej, ale poprzez sprzężenia zwrotne w ramach określonego zintegrowanego systemu, w centrum którego są przedsiębiorstwa, sposób w jaki organizują produkcję, innowacje, kanały, przez które zdobywają zewnętrzne źródła wiedzy¹. Postępująca ewolucja podejścia do innowacji wyłoniła w ostatnim czasie konieczność przeniesienia mechanizmów oddziaływania na powstawanie innowacji na poziom regionalny. To z kolei wynikało z akcentowanej roli MSP, jako twórców postępu technicznego i innowacji, którzy w procesach tych wykorzystują kompetencje zgromadzone wokół siebie. Przejście na poziom regionalny wynikało zatem z przestrzennych zależności pomiędzy przedsiębiorstwami i ich otoczeniem. Jest to spowodowane z jednej strony bliskością, a z drugiej większym zaufaniem, wobec partnerów wywodzących się z danego regionu, wyznających te same wartości oraz kształtowanych przez te same czynniki kulturowe.

Poziom regionalny stał się wobec tego kluczowym dla rozwoju mechanizmów wspierających powstawanie innowacji. Na tym też poziomie zainicjowane zostały projekty prowadzące do tworzenia strategicznego podejścia do innowacji i opracowania regionalnych strategii innowacji.

Regionalna Strategia Innowacji (ang. *Regional Innovation Strategy* - RIS) ma na celu wspomaganie władz regionalnych i organizacji rozwoju regionalnego we wdrożeniu efektywnego systemu wspomagania innowacyjności w regionie. Strategia tworzona jest na podstawie analizy potrzeb technologicznych, możliwości i potencjału sektora badawczego, jak i przedsiębiorstw, w zakresie zarządzania, finansów, szkolenia, organizacji, jak i samej technologii. Strategia powinna określać kierunki polityki innowacyjnej i sposoby optymalizacji regionalnej infrastruktury wspomagającej innowacyjność, zwłaszcza w odniesieniu do jej zgodności z potrzebami małych i średnich przedsiębiorstw (MSP).

Dotychczas w Unii Europejskiej ponad 100 regionów opracowało strategię innowacji i realizuje obecnie proces implementacji². Dokumenty te powstały również w Polsce – 5 województw (warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie, wielkopolskie, opolskie, śląskie) zakończyło opracowywanie strategii w ramach konkursu 5. Programu Ramowego UE (tzw. RIS NAC), kolejne 10 zakończyło prace nad budowaniem strategii, współfinansowane ze środków Ministerstwa Nauki i Informatyzacji (wcześniej KBN). W efekcie 15 z 16 województw opracowało i rozpoczęło w 2005 roku proces implementacji strategii innowacji³.

¹ Przepływ wiedzy do przedsiębiorstw często nazywany jest procesem interaktywnego uczenia się. Firmy uczą się między innymi ze swoich doświadczeń w tworzeniu, rozwoju produkcji i marketingu, korzystając z szerokiego wachlarza zewnętrznych źródeł krajowych i zagranicznych.

Por. OECD „National Innovation System” Paris, 1997, s.12

² Pierwsze projekty prowadzące do tworzenia strategicznego podejścia do innowacji na poziomie regionalnym to projekty RTP (*Regional Technology Plan*), które zastąpione zostały projektami RITTS (*Regional Innovation and Technology Transfer Programme*) i w konsekwencji na podstawie pierwszych doświadczeń opracowano metodykę RIS stosowaną do dzisiaj.

³ Województwo mazowieckie realizuje obecnie projekt finansowany ze środków 6 Programu Ramowego Badań i Nauki UE, w ramach którego opracuje do końca 2007 roku regionalną strategię innowacji. W ramach tego samego konkursu 6 kolejnych polskich regionów dokonuje weryfikacji i rozwinięcia swoich strategii innowacji.

Fakt tworzenia w regionach strategicznego podejścia do podnoszenia innowacyjności gospodarki wskazuje na rosnące znaczenie podejścia regionalnego w formułowaniu narzędzi polityki innowacji. W sytuacji tej analiza regionalnych strategii innowacji i efektów ich implementacji może przyczynić się do zdefiniowania narzędzi oddziaływania na innowacyjność gospodarki na poziomie krajowym. Jednocześnie analiza taka pozwoli na wyciągnięcie wniosków i przedstawienie rekomendacji do oceny polityki innowacyjnej w regionach oraz koordynacji innowacyjnej polityki na szczeblu krajowym.

Niniejszy raport stanowi syntetyczną ocenę regionalnych strategii innowacji w Polsce i został przygotowany na podstawie procesu badawczego. Celem raportu jest bowiem wskazanie pierwszych rezultatów regionalnych strategii innowacji oraz zdefiniowanie rekomendacji do szczegółowej ich analizy na potrzeby koordynacji polityki innowacyjnej w kraju. Stanowi on jednocześnie kontynuację wcześniejszych studiów i analiz, których syntezę zaprezentowano w raporcie pt. „Inwentaryzacja regionalnych strategii innowacji w Polsce”.

2. Opis badania

2.1. Cel i zakres

Zasadniczym celem badań było określenie pierwszych efektów regionalnych strategii innowacji w Polsce oraz zdefiniowanie obszarów, które wskazują na potrzebę szczegółowej ich analizy pod kątem koordynacji polityki innowacji na poziomie krajowym.

Proces badawczy, będący podstawą zawartych w raporcie wniosków, miał charakter złożony, co z kolei wynikało z wielowymiarowego charakteru regionalnych strategii innowacji. Miały one przede wszystkim na celu wzmocnienie zdolności regionów do bycia innowacyjnymi poprzez rozpowszechnianie strategicznego podejścia, a w sposób pośredni wspieranie innowacyjności firm. Drugim istotnym czynnikiem był bardzo krótki okres, jaki upłynął pomiędzy zdefiniowaniem regionalnych strategii innowacji a niniejszą analizą. W konsekwencji nie doszło jeszcze do skutecznej implementacji strategii i brak było ekonomicznych efektów tego procesu. Niemniej jednak, mając na uwadze istniejące ograniczenia, przeprowadzona została analiza pierwszych efektów tych strategii, koncentrująca się na następujących obszarach:

- 1) budowanie konsensusu i partnerstwa w regionach,
- 2) formułowanie narzędzi polityki innowacji,
- 3) miejsce MSP w polityce innowacji,
- 4) zintegrowane podejście do innowacyjności,
- 5) bariery innowacyjnego rozwoju regionów.

Przeprowadzona została również analiza roli regionalnych strategii innowacji w polityce innowacyjnej kraju oraz potrzeb władz centralnych w zakresie koordynacji innowacyjnej polityki regionalnej. Analiza koncentrowała się na opiniach przedstawicieli Ministerstwa Nauki i Informatyzacji, Ministerstwa Gospodarki i Pracy, Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości oraz Krajowego Punktu Kontaktowego Programów Badawczych UE.

2.2. Metodyka badań

Ocena efektów regionalnych strategii innowacji w Polsce nastąpiła przy wykorzystaniu narzędzi badawczych ewaluacji *ex-post*. Zgodnie z założeniami oczekiwane było uzyskanie informacji na temat pierwszych efektów tworzenia regionalnych strategii innowacji w Polsce. W procesie badawczym uwaga koncentrowana była na wskazaniu mechanizmów przyczynowo-skutkowych oddziałujących na pojawienie się efektów, zdefiniowanych w trakcie ewaluacji.

Zgodnie z przyjętą metodyką ewaluacji *ex-post*, przy analizie efektów regionalnych strategii innowacji zastosowano kilka kluczowych narzędzi badawczych:

- analizę dokumentów regionalnych strategii innowacji w 15 regionach,
- analizę dokumentów powstałych w okresie tworzenia regionalnych strategii innowacji,
- kwestionariusze,
- wywiady indywidualne,
- studia przypadków opisujące efekty wybranych regionalnych strategii innowacji w ujęciu szczegółowym.

Zastosowane narzędzia badawcze tworzyły system oceny efektów regionalnych strategii innowacji, w którym przejście do zastosowania kolejnych narzędzi skutkowało większą

szczegółowością danych. W efekcie proces gromadzenia danych był zarazem narzędziem ich weryfikacji pod kątem poprawności zrozumienia i prezentacji.

Analiza dokumentów

Analiza dokumentów regionalnych strategii innowacji oraz pozostałych dokumentów z regionów przeprowadzona została w ramach zadania zatytułowanego „Inwentaryzacja regionalnych strategii innowacji w Polsce” i przedstawione w odrębnym raporcie. Na podstawie analizy dokonano porównania pomiędzy poszczególnymi regionami w zakresie zdefiniowanych priorytetów strategicznych i ich obszarów oddziaływania oraz oceny zintegrowanego podejścia do innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw.

Analiza kwestionariuszowa

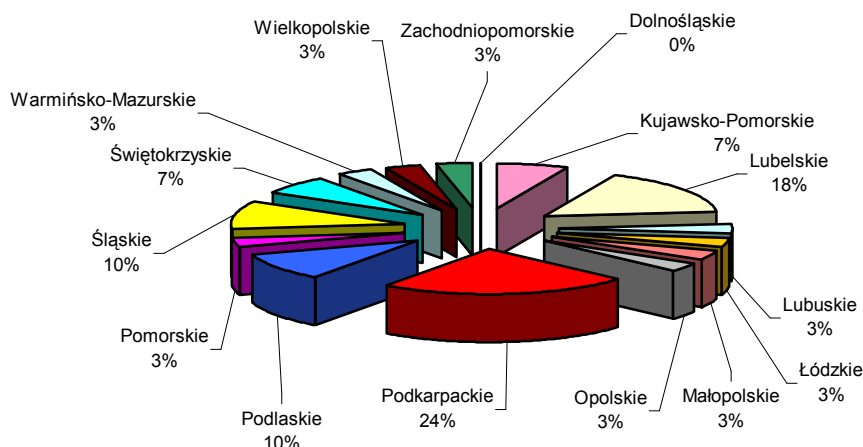
Na podstawie analizy dokumentów zdefiniowana została pierwsza wersja kwestionariusza, którego weryfikacja nastąpiła poprzez przeprowadzoną analizę pilotażową. Kwestionariusz zawierał 22 pytania. Większość z nich miała charakter zamknięty, a w sześciu z nich zastosowano technikę oceny wartości zdefiniowanych zjawisk w systemie pięciostopniowym. Zakres tematyczny pytań zawartych w kwestionariuszu podporządkowany był pięciu zdefiniowanym obszarom: (załącznik nr 1)

- 1) budowanie konsensusu i partnerstwa w regionach,
- 2) formułowanie narzędzi polityki innowacji,
- 3) miejsce MSP w polityce innowacji,
- 4) zintegrowane podejście do innowacyjności,
- 5) bariery innowacyjnego rozwoju regionów.

Kwestionariusz został skierowany do 55 osób w piętnastu województwach, pełniących kluczowe role w tworzeniu i implementacji regionalnych strategii innowacji, a w szczególności do menadżerów projektów RIS, przedstawicieli władz regionów oraz przedstawicieli instytucji zaangażowanych w realizację projektów RIS.

Efektom analizy kwestionariuszowej było uzyskanie odpowiedzi od 30 osób reprezentujących 14 województw (wykres nr 1).

Wykres nr 1
Struktura respondentów według województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Struktura respondentów według reprezentowanej instytucji wskazuje na wiodącą rolę przedstawicieli uczelni i instytucji badawczo-rozwojowych (40%). Pozostali respondenci to przedstawiciele instytucji otoczenia biznesu (30%), jednostek samorządu terytorialnego (23%) oraz przemysłu (7%). Podział według ról w procesie budowania regionalnej strategii innowacji wskazuje na dominującą grupę przedstawicieli wykonawców projektów RIS (30%). Udział w komitetach sterujących zadeklarowało 11%, w grupach roboczych 15%, jako członkowie komitetów zarządzających – 21%. Analiza uwzględniała możliwość wskazania kilku funkcji w procesie tworzenia RIS, w efekcie czego członkowie poszczególnych grup wskazywali równolegle przynależność do dwóch lub trzech z nich.

Wywiady indywidualne

Integralną częścią analizy były wywiady indywidualne przeprowadzone z kluczowymi osobami uczestniczącymi w tworzeniu regionalnych strategii innowacji z 10 regionów. Przeprowadzone zostały również wywiady z przedstawicielami instytucji centralnych. Celem wywiadów było uzyskanie szczegółowych danych jakościowych w zakresie efektów regionalnych strategii innowacji, stanowiących rozwinięcie i uszczegółowienie danych uzyskanych poprzez analizę kwestionariuszową. Wywiady stanowiły zatem kluczowe źródło informacji w zakresie zależności przyczynowo–skutkowych zmian w regionach, będących wynikiem realizacji projektów RIS, których ocena nie była możliwa poprzez kwestionariusz.

Studia przypadków

Przejawem jeszcze bardziej szczegółowej analizy efektów są opracowane cztery studia przypadków w następujących województwach: świętokrzyskim, podlaskim, kujawsko–pomorskim oraz śląskim. Studia przypadków powstały na podstawie przeprowadzonych wizyt studialnych w regionach. Każde studium przypadku przeprowadzone zostało w oparciu o przygotowaną metodykę zawierającą zestaw pytań w obszarach wskazanych przy analizie kwestionariuszowej. W rezultacie dokonano prezentacji pierwszych efektów regionalnych strategii innowacji ze wskazaniem procesów, jakie przyczyniły się do siły tych efektów oraz przewidywanych tendencji rozwoju w przyszłości.

Z uwagi na indywidualny charakter efektów regionalnych strategii innowacji w poszczególnych regionach, studia przypadków zawarte w raporcie nie mają na celu zdefiniowanie ujednoczonych i porównywalnych danych, a jedynie wskazanie kierunków zmian w regionach. Poprzez studia przypadków możliwe jest więc wskazanie zmian w podejściu instytucji do innowacji oraz pogłębieniu świadomości w zakresie ich oddziaływania na rozwój regionalny. Charakter tych zmian, zdefiniowanych na podstawie trzech studiów przypadków, można jednocześnie wskazać jako charakterystyczny dla pozostałych regionów.

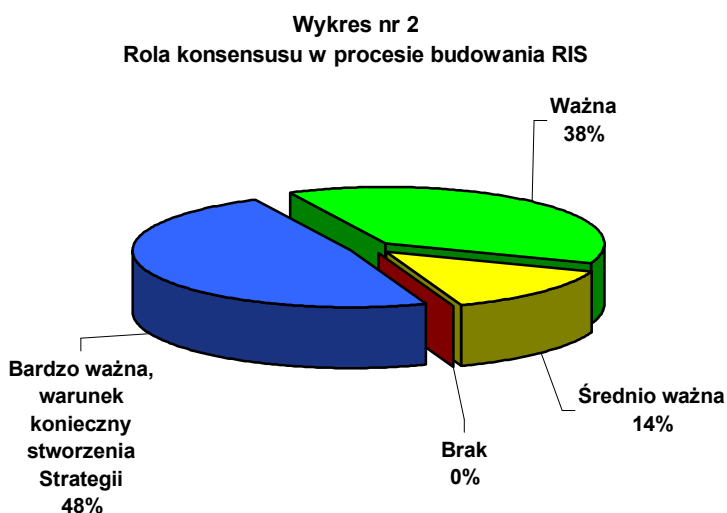
3. Efekty regionalnych strategii innowacji

3.1. Dialog i konsensus społeczny oraz narzędzia budowania partnerstwa

Zmiany wynikające z regionalnych strategii innowacji odnoszą się w głównej mierze do pojawienia się nowych form definiowania i realizacji narzędzi wspierających innowacyjny rozwój regionów. W efekcie doszło do zmiany punktu widzenia z indywidualnego, nastawionego na realizację celów jednej organizacji, na podejście zbiorowe, uwzględniające rolę pozostałych instytucji, partnerów w regionie. Tworzone były nowe struktury, komitety sterujące, ciała zarządzające czy grupy robocze, nie posiadające wcześniej swojego miejsca w formułowaniu wizji rozwoju w regionach. Podejmowane były nowe inicjatywy w ramach partnerstw, część z nich przeprowadzić można jedynie poprzez wspólne działania wielu podmiotów. Konsensus i partnerstwo, poprzez liczne mechanizmy i narzędzia, podniosły w efekcie zdolność regionalnych

instytucji do rozumienia procesów innowacji i ich większego zaangażowania w tworzenie systemu innowacji i promocji innowacji w regionie.

Jak wskazują wyniki badań, konsensus był istotnym warunkiem zdefiniowania regionalnych strategii innowacji w regionach. Jednocześnie należy wskazać, iż uzyskane opinie nie były jedynie odzwierciedleniem zastosowanej metodyki. Wśród przedstawicieli regionów zauważalne jest bowiem przekonanie, iż konsensus, jako forma pobudzania różnych grup społecznych do poszukiwania i formułowania wizji rozwoju, jest zasadniczym czynnikiem warunkującym skuteczną implementację strategii. Stąd też wyrażane opinie uwzględniają pierwsze efekty oddziaływania konsensusu, a nie bazują jedynie na warunku koniecznym podyktowanym metodyką. Należy jednocześnie wskazać, iż w opinii przedstawicieli regionów, przedstawionych na wykresie nr 2, niespełna połowa wskazuje konsensus, jako kluczowy warunek stworzenia strategii, pozostała część może jednocześnie zbudować strategię przy mniejszym nacisku na konsensus. Jest to zatem potwierdzenie, iż metodyka, w której konsensus definiowany jest jako kluczowy warunek stworzenia strategii, nie była podstawą do wyrażanych opinii przedstawicieli regionów.

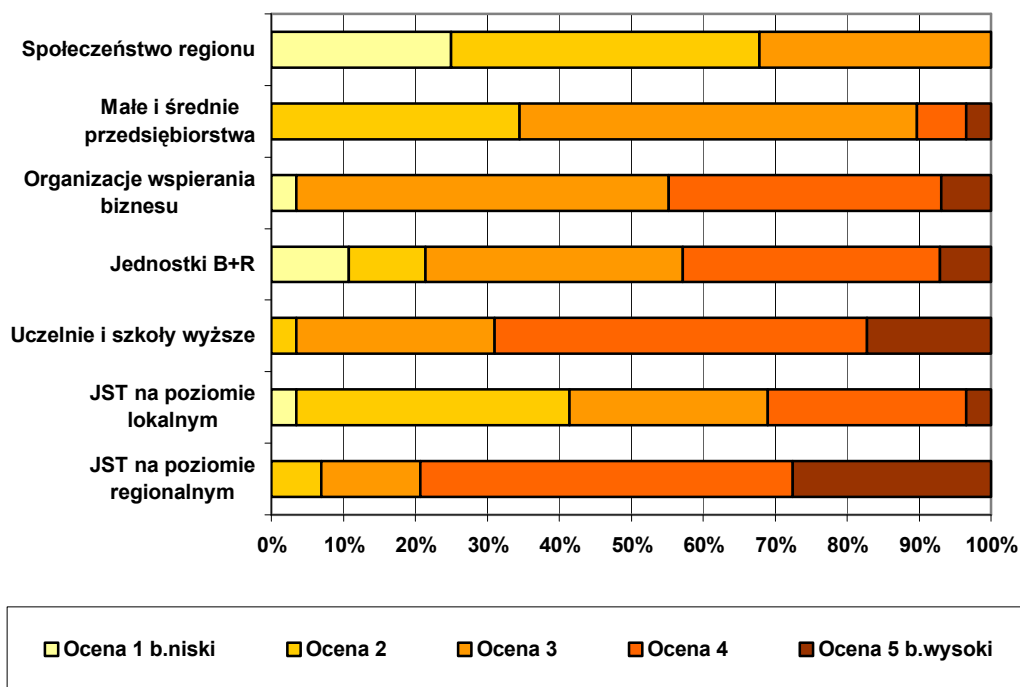

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Ocena roli konsensusu wskazuje zatem, iż zdefiniowanie regionalnych strategii innowacji w Polsce nastąpiło przy ograniczonym poziomie faktycznego jego uzyskania. Do pełnego ukształtowania przyznaje się bowiem jedynie $\frac{1}{4}$ respondentów, ponad 60% uznała poziom konsensusu na średnio zaawansowany, 10% ocenia go jako uzyskany w niewielkim wymiarze.

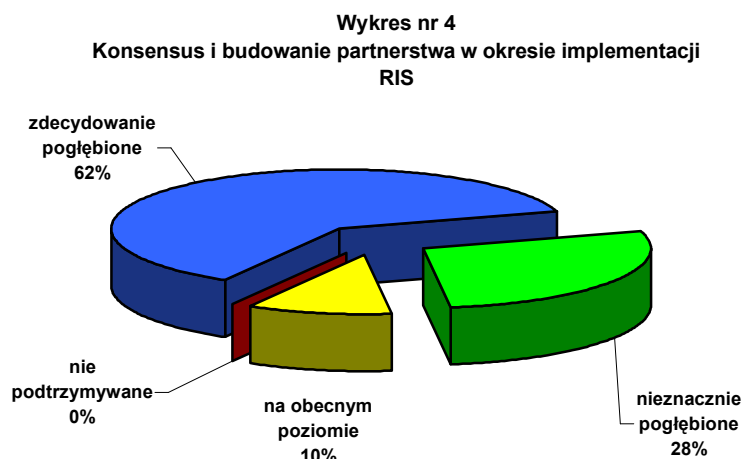
Rozwinięciem oceny roli konsensusu jest stopień faktycznego jego osiągnięcia w regionach w układzie instytucjonalnym, co z kolei przedstawione zostało na wykresie nr 3. W świetle uzyskanych danych, konsensus regionalny zbudowany został przede wszystkim wśród jednostek samorządu terytorialnego, uczelni wyższych, instytucji wsparcia biznesu oraz przedsiębiorstw, z istotnym akcentem na pierwszą z nich. Wskazuje to na ograniczony efekt realizacji projektów regionalnych strategii innowacji w tym obszarze.

Wykres nr 3
Stożek osiągnięcia konsensusu w układzie instytucjonalnym
JST = jednostki samorządu terytorialnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Jednocześnie, odnosząc prezentowane wartości do rzeczywistości życia gospodarczego, przed procesem budowania regionalnych strategii wskazane wyniki w zakresie budowania konsensusu wskazują na istotne zmiany w regionach. Świadczy to o znaczącym zaangażowaniu instytucji i osób w proces budowania strategii i przyjęcia w ten sposób odpowiedzialności za losy innowacyjnego rozwoju regionów. Są to zatem istotne zmiany w funkcjonowaniu instytucji regionalnych, które wobec pojawiającej się szansy uczestnictwa w tworzeniu regionalnych systemów innowacji, zmieniły sposób postrzegania swojej roli w regionie. Mimo, iż siła tych zmian pozostawia wiele jeszcze do życzenia, już obecnie wskazać można rodzące się silne przekonanie potrzeby dalszych działań i pogłębiania relacji pomiędzy instytucjami. Potwierdzeniem są wyniki oceny siły i kierunku rozwoju konsensusu i partnerstwa w fazie implementacji regionalnych strategii innowacji. Dane zawarte na wykresie nr 4 bezpośrednio wskazują na wartość, jaką niesie tworzenie pozytywnych relacji instytucji w regionach dla istnienia procesu podnoszenia innowacyjności regionu. W tym bowiem momencie, procesowi tworzenia strategii, który trwał niespełna dwa i pół roku, przeciwstawiony jest okres implementacji, w większości regionów zdefiniowany do 2013 roku, a w przypadku województwa zachodniopomorskiego aż do 2020 r. Tworzenie partnerstwa jest w tym okresie szczególnie ważne, co w obliczu dotychczasowych doświadczeń regionów, poparte opiniami ich przedstawicieli, wymaga konsekwentnej aktywności i wsparcia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Podjęcie to jest potwierdzeniem, iż zmiany zachowań instytucji regionalnych, będące efektem powstałego konsensusu, istotnie przyczyniają się do realizacji działań w zakresie podnoszenia innowacyjności regionów. Już sam proces tworzenia regionalnych strategii innowacji jest tego świadectwem. Nie dziwi zatem fakt potrzeby dalszego tworzenia konsensusu i partnerstwa, chociażby dla efektywnego wdrażania większej ilości działań w regionach, związanych z implementacją zapisów strategii.

Wraz z przeniesieniem punktu ciężkości z tworzenia strategii innowacji w regionach na proces ich implementacji zmienia się relacja pomiędzy mechanizmami, które prowadzą do powstawania konsensusu i partnerstwa. Opinie uczestników tych procesów wskazują na konieczność zachowania tradycji organizacji konferencji i for regionalnych. Są one bowiem szansą na wymianę poglądów, dobrych praktyk, a przede wszystkim ciągłego kształtowania procesu integracji w regionie oraz konsekwentną realizację strategii. Jest to dowód, iż strategii innowacji nie zostały zdefiniowane dla samego faktu, lecz dla gospodarek regionów i potrzeby podnoszenia ich innowacyjności. Potwierdzeniem są prezentowane wówczas działania i projekty wynikające z jej zapisów. Fora regionalne są ponadto narzędziem monitoringu zarówno działań wynikających z zapisów strategii, jak i potrzeb w zakresie wsparcia instytucji regionu, a poprzez współpracę z innymi regionami, również do transferu dobrych praktyk i benchmarkingu.

Istotną rolę, większą niż przy tworzeniu strategii, przypisuje się warsztatom tematycznym, które uznane zostały jako narzędzia do konsultacji społecznych w ramach określonych obszarów, sektorów, prowadzące do definiowania działań i propozycji projektów, tworzenia partnerstw branżowych lub lokalnych na rzecz realizacji określonych zadań. Szczególnie silnie akcentują tę formę regiony, które w ramach strategii innowacji zdefiniowały priorytety o charakterze sektorowym, jak województwo świętokrzyskie w zakresie technologii społeczeństwa informacyjnego czy województwo lubelskie akcentujące rolę rolnictwa, w tym rolnictwa ekologicznego, w budowaniu silnej innowacyjnej gospodarki. Nie są to jednakże jedyne przykłady. Zdecydowanie mniejszą wagę w procesie pogłębiania konsensusu i partnerstwa, przypisano komitetom sterującym i grupom roboczym. Wynika to z jednej strony z ograniczonego wpływu tych form na tworzenie konsensusu, będącego skutkiem opiniotwórczego charakteru w tworzeniu strategii oraz doświadczenia z pracy tych struktur, zwłaszcza grup roboczych. Komitety sterujące, jak zresztą wskazuje metodyka budowania strategii, w części regionów zachowały swoją rolę i

formułę pracy, w części, jak dla przykładu w województwie podkarpackim⁴, zmieniły formę i przedmiot działania. W niektórych regionach proces implementacji strategii nie wykształcił jeszcze ostatecznej wizji prac tych ciał i wykorzystania ich dorobku w przyszłości.

Niewątpliwie kluczową rolę w procesie podtrzymania konsensusu, a w tym przypadku budowania partnerstwa, w okresie implementacji regionalnych strategii innowacji przywiązuje się do realizacji wspólnych projektów. Blisko 90% wszystkich respondentów oceniło najwyżej jej wartość w ocenie skuteczności tego mechanizmu. Wskazuje to na szansę tworzenia się bliskich relacji pomiędzy instytucjami w regionach na rzecz implementacji strategii innowacji. Sam fakt wskazania na partnerstwo jest świadectwem istotnych zmian w podejściu instytucji do ich roli w regionie, co niewątpliwie pozwala na stwierdzenie, iż budowanie regionalnych strategii innowacji stworzyło nową jakość w postrzeganiu rozwoju innowacyjnego i oddziaływaniu na jego poziom. Obecnie pojawia się potrzeba dokonania oceny, w jakim stopniu deklaracje i opinie przedstawicieli regionów odzwierciedlone są w praktycznych działaniach. Już obecnie, wskazując chociażby na projekty zainicjowane ze Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Działania 2.6 Regionalne Strategie Innowacji i transfer wiedzy, daje się zauważyć tworzenie zespołów do realizacji projektów w partnerstwie⁵.

Budowanie konsensusu i partnerstwa stało się istotnym elementem procesu podnoszenia innowacyjności gospodarek regionów w Polsce. W ciągu ostatnich kilku lat zauważyć można bowiem zmiany w zachowaniu instytucji. Z hermetycznych, zogniskowanych na rozwiązywanie własnych problemów i poszukujących sposobów na podtrzymanie egzystencji, na otwarte na otoczenie, definiujące szanse we wspólnym działaniu, postrzegające siebie, jako element systemu. Dotychczas nie można było mówić o osiągnięciu oczekiwanego idealnego stanu – w wielu regionach brakuje dostatecznego zrozumienia procesu innowacji, a indywidualne interesy czy personalne relacje przysłaniają pole wspólnego działania. Proces implementacji strategii jest jednakże szansą dla wszystkich instytucji i organizacji na włączenie się we wspólne uczestnictwo w tworzeniu systemu innowacji w regionach.

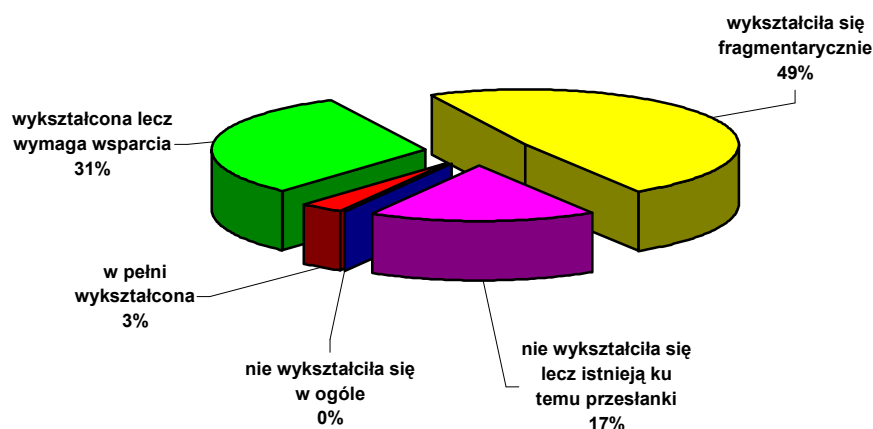
3.2. Polityka innowacji na poziomie regionalnym

Obok konsensusu i partnerstwa, wynikiem regionalnych strategii innowacji było pojawienie się pierwszych elementów polityki innowacji w regionach. Przy definiowaniu i ocenie efektów strategii przyjęto definicję Komisji Europejskiej mówiącą, iż polityka innowacji to zestaw działań prowadzących do podniesienia ilości i efektywności działań innowacyjnych, aktywność innowacyjna z kolei odnosi się do kreowania, adaptacji i adopcji nowych lub udoskonalonych produktów, procesów lub usług. Trudno jest obecnie powiedzieć o istnieniu polityki. Występują jednakże zasadnicze przesłanki wskazujące na jej szybkie kształtowanie się w regionach. Pod koniec III kwartału 2005 roku, czyli niespełna pół roku po przyjęciu dokumentów regionalnych strategii innowacji przez sejmiki województw oraz, co bardziej akcentowane będzie w dalszej części, niespełna półtora roku po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, jedynie 3% pytanych osób wskazało na istnienie tej polityki w pełnym wymiarze na poziomie regionalnym. O jej istnieniu przy jednoczesnej akcentowanej potrzebie wsparcia mówi około 1/3 respondentów. Połowa w efekcie wskazuje na fragmentaryczne powstanie polityki innowacji z koniecznością istotnego oddziaływania na proces jej formułowania. Pozostałe osoby widzą szanse pojawienia się narzędzi tej polityki, jednakże obecnie wskazują na jej brak (wykres nr 5).

⁴ Komitet sterujący funkcjonuje obecnie jako Rada Innowacyjności, pełniąc rolę opiniotwórczą wobec działań skierowanych do finansowania w ramach ZPORR a dedykowanych wspieraniu innowacyjności regionu.

⁵ Dotychczasowe działania zmierzające do oceny stopnia tego partnerstwa nie uzyskały jednolitych i wiarygodnych danych z uwagi na brak dostępu do informacji i ich niekompletność.

Wykres nr 5
Stożek wykształcenia polityki innowacji w regionie

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

W regionach nastąpił istotny, aczkolwiek nadal nie rozwinięty, proces zmian prowadzący do powstania nowych form i metod podnoszenia innowacyjności. W opinii przedstawicieli instytucji samorządowych kilkuletni okres tworzenia regionalnych strategii innowacji przyczynił się do stworzenia ram funkcjonowania polityki innowacji poprzez definiowanie innowacji i określenie sposobów wspierania procesów innowacyjnych na poziomie regionalnym. Powinny być one wspierane na poziomie regionalnym. Wcześniej bowiem, pojawiające się zapisy w dokumentach programowych, dotyczące podnoszenia innowacyjności gospodarki, wynikały bardziej z intuicji, aniżeli z faktycznej świadomości koniecznych do zastosowania mechanizmów wsparcia. Kreowanie zatem polityki innowacji w ówczesnym okresie było niemożliwe. Obecnie sytuacja ulega zmianie.

Powstawanie polityki innowacji jest zatem istotną zasługą zdefiniowania regionalnych strategii innowacji. Jak wskazują dane zawarte na wykresie nr 6, obok strategii istotny wpływ posiadają fundusze strukturalne, które są efektem wejścia Polski do Unii Europejskiej. Jest to jednakże wynik istnienia zaplecza finansowego, które niewątpliwie jest zaletą funduszy strukturalnych, a którego w praktyce nie posiadają strategie innowacji. Inna jest bowiem rola tych dwu narzędzi.

Wykres nr 6
Rola RIS i Funduszy Strukturalnych w formułowaniu polityki innowacji w regionach

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Ocena obu czynników wskazuje na istnienie systemu zależności komplementarnych pomiędzy funduszami strukturalnymi a regionalnymi strategiami innowacji. W praktyce funkcjonuje

pomiędzy nimi system sprzężeń zwrotnych, w ramach których w procesie formułowania Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006 włączono regionalne strategie innowacji jako istotny element ZPORR, w którym wyodrębniono Działanie 2.6. W zakresie sektorowych programów operacyjnych zdefiniowano regionalne strategie innowacji jako istotne kryterium oceny. Bez pojawienia się regionalnych strategii innowacji w Polsce nie doszłoby do definiowania potrzeby wspierania zarówno ich samych, jak i działań wynikających z ich zapisów. Można zatem wskazać, iż regionalne strategie innowacji oddziałują na formułowanie polityki innowacji w dwojaki sposób:

- 1) bezpośrednio, poprzez strategiczną wizję działań w obszarze innowacji w regionach,
- 2) pośrednio, poprzez działania w ramach funduszy strukturalnych.

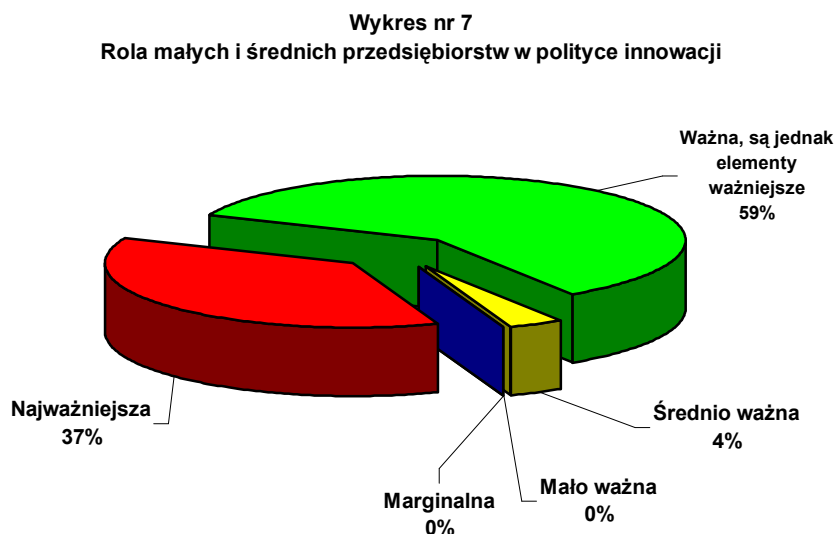
Obecnie następuje formułowanie Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007–2013. Uwzględniając doświadczenia z poprzedniego okresu, ponownie poszukuje się źródeł informacji w zakresie potrzeb wsparcia w obszarze innowacji i przedsiębiorczości. Regionalne strategie innowacji stały się istotnym źródłem wiedzy w tym względzie, czego przejawem są prowadzone analizy tych strategii przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości oraz Ministerstwo Gospodarki i Pracy.

Wskazane zależności pomiędzy polityką innowacji, regionalnymi strategiami innowacji oraz funduszami strukturalnymi wyznaczają obecnie ramy dla działań pro-innowacyjnych w regionach. Niewątpliwie to, czy polityka innowacji będzie na trwałe zakorzeniona w polityce regionalnej, zależy od skutecznej implementacji regionalnych strategii innowacji. Wskazane jest, by polityka ta dysponowała narzędziami, była mierzalna. Narzędzia te zdefiniowane są w strategiach, ich finansowanie jest z kolei zapisane i zagwarantowane, przynajmniej w części, w funduszach strukturalnych. Bez tak zdefiniowanych zależności i ich wykorzystania w praktyce nie dojdzie do rozwoju polityki innowacji na poziomie regionalnym. Brak będzie bowiem środków finansowych, albo działania. W przypadku rozbieżności z regionalną strategią innowacji narzędzia te nie osiągną masy krytycznej do istnienia wspomnianej polityki.

3.3. Miejsce MSP w polityce innowacji

Tworzenie regionalnych strategii innowacji przyczyniło się do zmiany postrzegania małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju regionów. Miało to niewątpliwie związek z pojawieniem się nowego obszaru w zakresie wspierania konkurencyjności i innowacyjności gospodarek regionalnych. I choć opinie w zakresie oceny MSP jako głównego motora innowacji w regionie są obecnie podzielone – 60% badanych wskazuje ich kluczową rolę – nie ulega wątpliwości, że to właśnie one będą w kolejnych latach najszybciej reagowały na stwarzane im warunki do podnoszenia innowacyjności. W rezultacie będą odbiorcą pomocy i generatorem wzrostu.

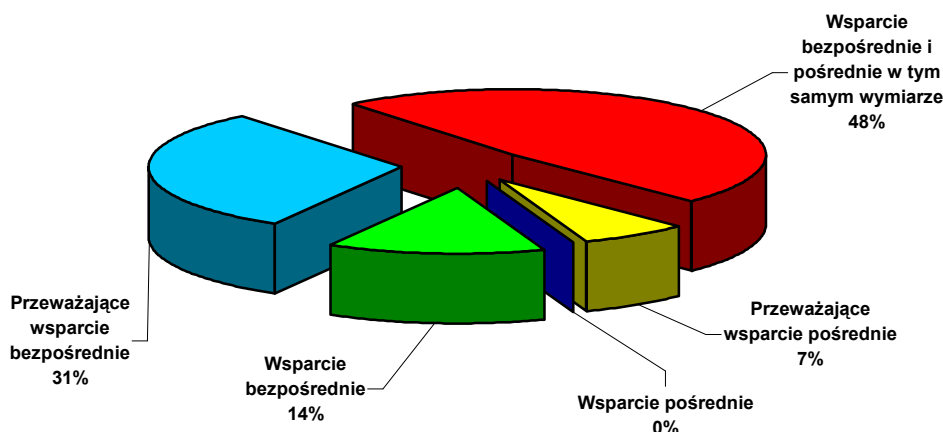
W ocenie respondentów to właśnie małe i średnie przedsiębiorstwa powinny być przedmiotem realizacji polityki innowacji (wykres nr 7). Prezentowany rozkład odpowiedzi wskazuje na istnienie głębokiego przekonania uczestników procesów implementacji strategii o konieczności tworzenia narzędzi polityki dedykowanych potrzebom właśnie MSP. Należy jednakże zauważyć, iż w większości przypadków podmioty te pozostają na drugim miejscu w hierarchii ważności narzędzi polityki. Jest to wynik jednoczesnego przekonania o kluczowej roli instytucji działających w otoczeniu przedsiębiorstw w podnoszeniu ich innowacyjności. Wskazuje to zatem na świadomość konieczności stworzenia popytowo zorientowanej infrastruktury wsparcia przedsiębiorstw.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

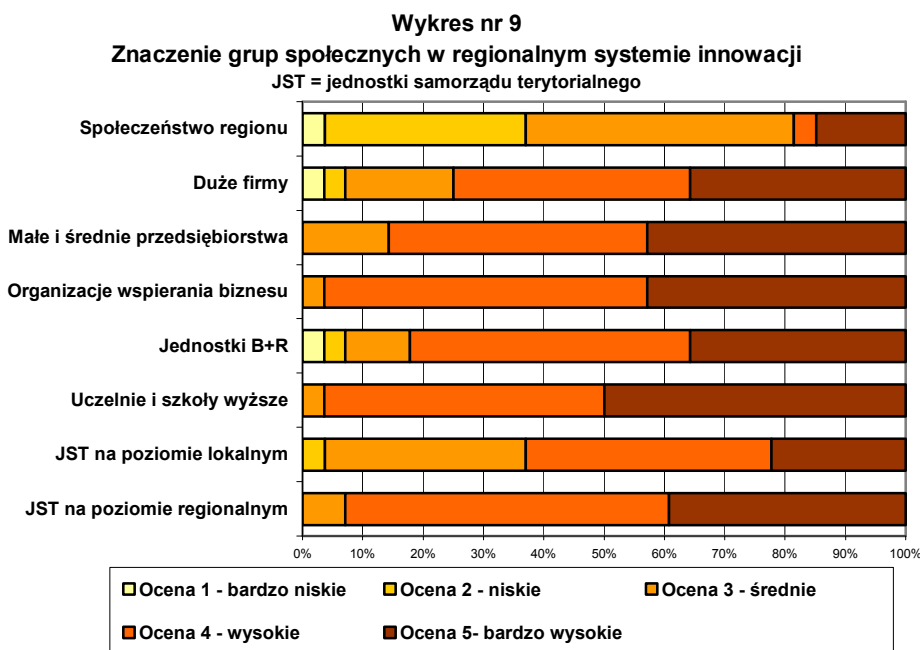
W infrastrukturze wsparcia przedsiębiorstw szczególne miejsce przypisano jednostkom naukowo-badawczym oraz instytucjom wsparcia biznesu. Mówi się o konieczności tworzenia inkubatorów akademickich i technologicznych, parków technologicznych, funduszy poręczeniowych i gwarancyjnych oraz systemów doradztwa, szkoleń i edukacji zorientowanych na potrzeby firm. Pojawia się zatem podejście wskazujące na istotną rolę MSP, pokazujące jednocześnie, iż ich rola jest funkcją zewnętrznych kompetencji, jakie zostaną wokół nich zgromadzone. Podejście to znajduje swoje potwierdzenie w ocenie metod wspierania MSP w rozumieniu instrumentów bezpośredniego i pośredniego oddziaływania na te podmioty. Ponad połowa osób na równi stawia skuteczność obu metod. W drugiej kolejności mówi się o formach bezpośredniego wsparcia: za przeważającym pośrednim oddziaływaniem opowiedziała się jedynie nieliczna grupa – 7% respondentów (wykres nr 8).

Wykres nr 8
Metody oddziaływania na innowacyjność MSP

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Wskazanie na komplementarność obu metod wspierania MSP jest potwierdzeniem potrzeby zintegrowanego podejścia. Przejawia się to w postrzeganiu firm jako beneficjentów wielu działań generowanych przez ich otoczenie, a w szczególności oferowane przez instytucje posiadające kompetencje trudne do wygenerowania bezpośrednio w przedsiębiorstwach. Z drugiej strony powinno dochodzić do sprzężeń zwrotnych w ramach regionalnych systemów innowacji, dzięki którym przedsiębiorstwa wskazywałyby swoje potrzeby i wymuszały zmiany w ich otoczeniu. Dopóki to nie nastąpi, otoczenie będzie musiało wskazywać firmom, jaką drogą powinny podążać, aby rozwijać się i być innowacyjnymi. Już obecnie przedstawiciele wszystkich instytucji regionalnych powszechnie opowiadają się za uczestnictwem w systemie innowacji. Jak wynika z oceny roli poszczególnych grup społecznych w regionalnym systemie innowacji, większość z nich wskazana została na poziomie średnim, wysokim i bardzo wysokim. Rozkład odpowiedzi przedstawia wykres nr 9.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Budowanie systemów innowacji w regionach jest zatem funkcją czasu oraz efektywnego procesu implementacji regionalnych strategii innowacji.

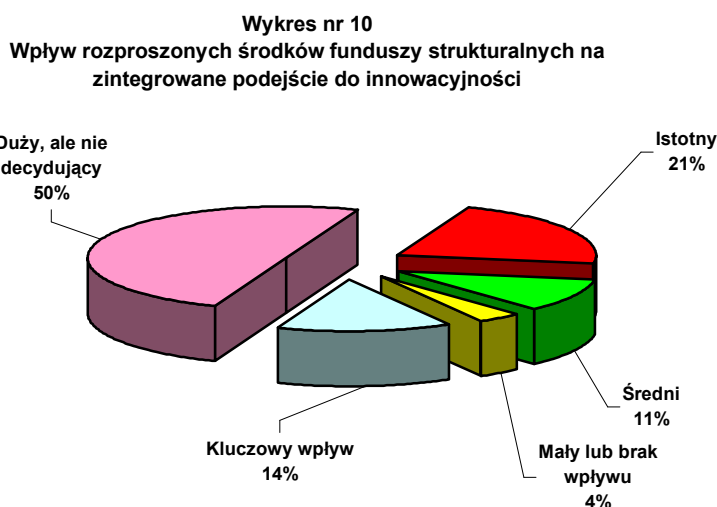
3.4. Zintegrowane podejście do innowacyjności w regionie

Analiza priorytetów strategicznych potwierdza istnienie zintegrowanego podejścia do innowacyjności w regionach. Przykładem może być województwo wielkopolskie, w którym priorytet drugiej strategii - zwiększenie zdolności przedsiębiorstw do wprowadzania innowacji, definiuje konieczność ingerencji w techniczne zasoby firm, tworzenie kultury innowacji - podnoszenia zdolności kadry oraz pomoc w nawiązywaniu międzynarodowej współpracy firm. Innym przykładem jest priorytet pierwszy Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego - wzrost przedsiębiorczości w regionie. Wskazuje on na konieczność wsparcia przedsiębiorstw i ich otoczenia w następujących dziedzinach: infrastruktura, współpraca firm z instytucjami B+R, tworzenie kultury innowacji, rozwój kapitału ludzkiego, budowanie relacji międzynarodowych firm i w konsekwencji budowanie systemu innowacji w regionie. Istnieją ponadto przykłady strategii, które wskazują konieczność wsparcia firm w ramach wszystkich zdefiniowanych priorytetów strategicznych. O zintegrowanym podejściu do innowacyjności MSP świadczą również podjęte w regionach działania analityczne, zmierzające do oceny potencjału innowacyjnego regionów. Wynika to z faktu uwzględnienia małych i średnich przedsiębiorstw we wszystkich badaniach, zarówno w sposób bezpośredni – analizy innowacyjności przedsiębiorstw, jak i pośredni – np. poprzez analizy barier współpracy instytucji B+R z MSP (analogicznie w przypadku badań na pozostałych podmiotach). W konsekwencji MSP widziane są jako kluczowy beneficjent działań pro-innowacyjnych generowanych przez instytucje z ich otoczenia, a zarazem kluczowe ogniwo pobudzania innowacyjności regionów.

Zdecydowana większość uczestników procesu budowania regionalnych strategii innowacji, a obecnie ich beneficjentów, wskazała na istnienie w procesie ich implementacji podejścia zintegrowanego. Uzasadniając swoją odpowiedź wskazali oni przede wszystkim na istnienie wielu instytucjonalnych form wspierania innowacyjności firm i powstające nowe inicjatywy w tym

względnie. Istotnym argumentem było również budowanie systemu innowacji w regionach i implementacja projektów pilotażowych. Należy jednakże zwrócić uwagę na fakt, iż wśród pozytywnych opinii często wymieniano istnienie współpracy nauki i przemysłu, co należy traktować jako wyrażanie woli, aniżeli stanu faktycznego w regionach. Można zatem wskazać na istnienie jedynie pierwszych elementów podejścia zintegrowanego, bez wyraźnie wykształconych narzędzi. W opinii osób negujących istnienie tego podejścia, często wskazuje się brak zaplecza i rozproszenie środków finansowych, jednakże szczególną rolę odgrywa nadal ograniczona świadomość uczestników budowy systemu innowacji potrzeby podejścia zintegrowanego.

Można zatem wyciągnąć wniosek, iż zintegrowane podejście do innowacyjności najsilniej zaznaczyło się dotychczas w trakcie budowania regionalnych strategii innowacji, poprzez przyjęte wówczas mechanizmy: tworzenie konsensusu, struktury zarządzania, jak i analizy regionalne. W efekcie doszło do zdefiniowania priorytetów strategicznych, które odzwierciedlały takie właśnie podejście. Problem powstał w momencie przejścia do etapu implementacji regionalnych strategii innowacji. Wówczas przyjęte w strategiach mechanizmy wyrażające zintegrowane podejście zostały poddane uwarunkowaniom rynkowym, a zwłaszcza finansowym. Przy ograniczonym dostępie środków finansowych oraz ograniczonej aktywności regionalnych instytucji brak, jest zaplecza do osiągnięcia masy krytycznej mechanizmów wsparcia innowacji i funkcjonowania zintegrowanego podejścia. Problem ten znajduje również swoje podłoże w rozproszonym charakterze funduszy strukturalnych, które wskazane zostały wcześniej jako istotny czynnik świadczący o formułowaniu polityki innowacji. Jak prezentuje wykres nr 10 połowa respondentów wskazuje na duży wpływ tego czynnika, a 14% odpowiedziało wskazując jego kluczowe oddziaływanie.

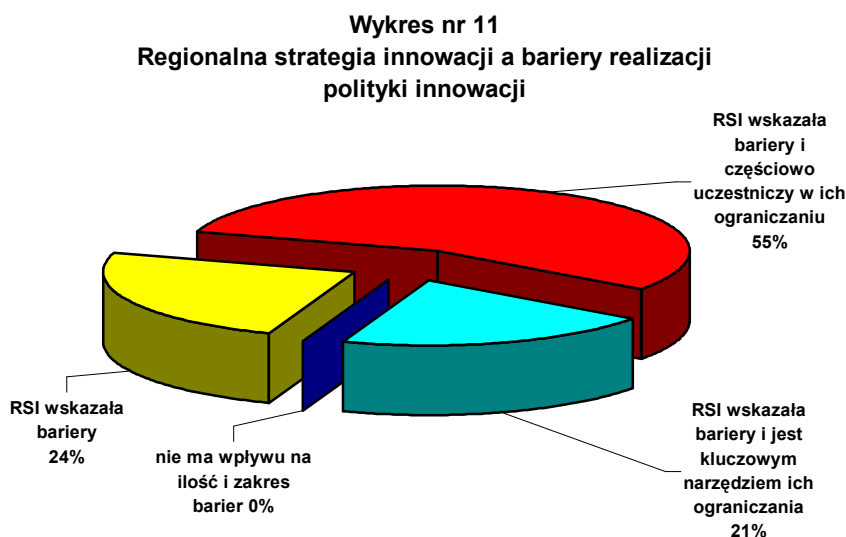

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Podsumowując powyższe rozważania można skonstatować, iż zintegrowane podejście do innowacyjności MSP jest obecnie w fazie formułowania się, gdyż nie wykształciły się jeszcze przejrzyste formy jego funkcjonowania w sposób trwały, nie tylko w fazie programowania, ale również i implementacji. Do sformułowania takiego wniosku upoważnia brak wśród respondentów jednoznacznych opinii i argumentów, wskazujących chociażby na istnienie komplementarnych działań wspierających firmy poprzez ich otoczenie, w tym przez sektor B+R, instytucje wsparcia, samorząd regionalny oraz bezpośrednio, poprzez instrumenty finansowe – granty i dotacje.

3.5. Bariery i ograniczenia w realizacji polityki innowacji

Istotnym efektem opracowania i implementacji regionalnych strategii innowacji jest wzrost świadomości oraz umiejętności identyfikacji/diagnozowania barier, jakie oddziałują na realizację polityki innowacji oraz tworzenie zintegrowanego podejścia do innowacji w regionach. Rozkład opinii respondentów w tym zakresie wskazuje jednoznacznie, iż dzięki procesowi budowania strategii doszło do zdefiniowania barier, zaś same strategie częściowo uczestniczą w ich niwelowaniu. Taki punkt widzenia podzieliła ponad połowa (55%) respondentów. Z kolei 21% badanych wskazało na kluczową rolę strategii w ograniczaniu barier w realizacji polityki innowacji, zaś 24% respondentów opowiedziało się za strategią jedynie jako wyznacznikiem barier. Jednocześnie nie odnotowano opinii wskazujących na brak jakichkolwiek związków pomiędzy RIS a barierami.

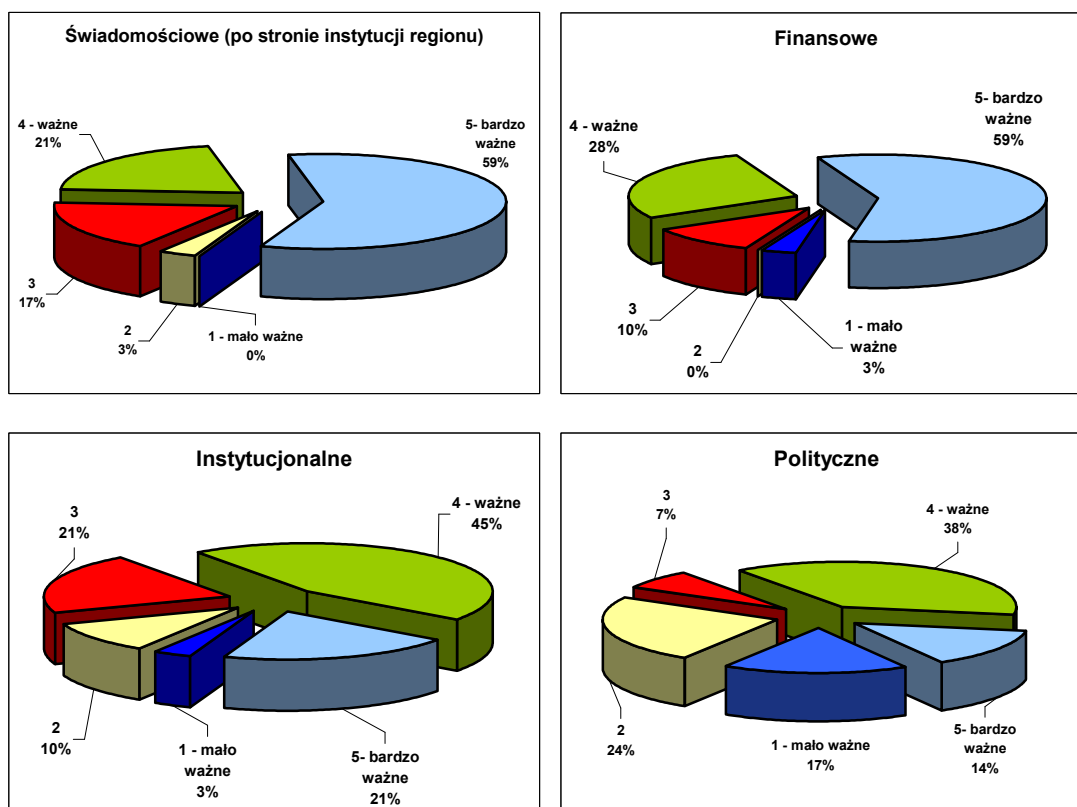
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Zdefiniowana świadomość w zakresie barier rozwoju polityki innowacji nie jest ograniczona jedynie do samego faktu ich istnienia. W regionach jednoznacznie wskazuje się na istnienie barier: świadomościowych, politycznych, instytucjonalnych oraz finansowych. Siła oddziaływania poszczególnych grup barier jest różna (wykres nr 12). Zdecydowanie największym problemem w regionach jest brak środków finansowych rozumiany jako niewystarczające zaplecze po stronie środków z funduszy strukturalnych, rozproszenie środków, ograniczony wachlarz działań możliwych do sfinansowania z tych funduszy, brak środków na infrastrukturę, czyli na projekty inwestycyjne w regionach. Wskazano również ograniczone zasoby finansowe na realizację działań proinnowacyjnych w budżetach regionów. Szczególnie istotną barierą o wymiarze finansowym jest brak środków po stronie instytucji regionów, zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw, jak również instytucji naukowych oraz organizacji wspierania biznesu. Ogranicza to w znacznym stopniu innowacyjną działalność tych podmiotów, koncentrując ich wysiłek raczej na zaspokajaniu bieżących potrzeb egzystencji aniżeli rozwoju.

Istotne ograniczenie innowacyjnego rozwoju regionów związane jest z brakiem masy krytycznej po stronie świadomości potrzeby innowacyjnego rozwoju, mimo uzyskanych znaczących

efektów w tym względzie. Problem ten dotyczy wszystkich grup społecznych i instytucji zaangażowanych w budowanie systemów innowacji w regionach. W większości przypadków jest to wynikiem rutynowego funkcjonowania tych instytucji, a także ograniczonego zaangażowania się w życie społeczno-gospodarcze regionu. Taki stan rzeczy jest również konsekwencją braku wzorców zachowań, których popularyzacja wskazywałaby alternatywne rozwiązania w stosunku do obecnych w dotychczasowym funkcjonowaniu regionu. Przykładem jest m.in. brak wiedzy na temat instrumentów i instytucji wspierania przedsiębiorczości/sektora MSP w regionach.

Wykres nr 12
Znaczenie i siła oddziaływania barier na rozwój innowacyjny regionów w podziale na kategorie barier

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Mniejszej wagi, aczkolwiek nadal istotne, ograniczenia rozwoju innowacyjnego stoją po stronie czynników instytucjonalnych. Do najczęściej wymienianych przez respondentów należą: brak powiązań systemowych pomiędzy nauką a przemysłem, brak wykwalifikowanego personelu, trudności w znalezieniu partnerów do współpracy, ograniczony potencjał naukowy instytucji B+R, brak instytucji wspierania transferu technologii. Lista jest długa, czego potwierdzeniem są same dokumenty regionalnych strategii innowacji, które odpowiadając na potrzeby regionów definiują specyficzne priorytety i działania.

Najmniejszą siłę oddziaływania na innowacyjny rozwój regionów mają bariery o charakterze politycznym, rozumiane jako wolę oddziaływania instytucji samorządowych i rządowych na rozwój innowacyjny regionu. Ograniczone oddziaływanie barier politycznych jest, w świetle uzyskanych opinii, wynikiem przyjętych mechanizmów finansowania projektów RIS, w których od samego początku władze samorządowe musiały finansowo i merytorycznie uczestniczyć. Regionalne

strategie innowacji, jako dokumenty strategiczne, musiały zostać w efekcie zaakceptowane przez sejmiki województw i włączone do strategii rozwoju województw jako dokumenty kierunkowe.

Istotną grupę barier, poza wskazanymi powyżej czterema, stanowią bariery o charakterze rynkowym. Brak rynków zbytu, brak technologii gotowych do wdrażania, trudności z ochroną patentową, dominacja technologiczna dużych przedsiębiorstw powodują, iż potencjał innowacyjny zgromadzony w otoczeniu małych i średnich przedsiębiorstw ma ograniczone zdolności do generowania efektu rynkowego.

Przedstawione bariery będące wynikiem pogłębionej świadomości uczestników procesu budowania regionalnych strategii innowacji, nie funkcjonują w izolacji. Istnieje bowiem system sprzężeń zwrotnych pomiędzy nimi, dzięki któremu np. odpowiednio zdefiniowane źródła finansowania instytucji wsparcia biznesu mogą przełamywać instytucjonalne bariery rozwoju. Środki finansowe, poprzez ograniczanie tradycyjnych narzędzi finansowania na rzecz pro-innowacyjnych, mogą również oddziaływać na zmianę sposobu postrzegania rozwoju innowacyjnego. Zmiany świadomościowe są w efekcie warunkiem niektórych zmian instytucjonalnych, jak dla przykładu tworzenie skupisk firm (klastrów). Będąc konkurentami rynkowymi (np. w obszarze pozyskiwania i utrzymywania klientów) potrafią one jednocześnie współpracować ze sobą w wielu dziedzinach.

Zdefiniowanie barier rozwoju innowacyjnego regionów jest znaczącym efektem budowania regionalnych strategii innowacji. Akcentuje potrzebę szybkiej i konsekwentnej realizacji tych strategii. Istnieje bowiem przekonanie, iż jedynie w ten sposób możliwe będzie ograniczenie negatywnych czynników rozwoju, a sam proces podnoszenia innowacyjności osiągnie masę krytyczną dla samorealizacji. Kluczową rolę odgrywać będą w tym procesie tworzące się systemy powiązań pomiędzy instytucjami, odejście od indywidualnego myślenia na rzecz zbiorowego (zintegrowanego), oraz rodząca się polityka innowacji wraz z przyjętymi narzędziami oddziaływania. Przyjmując, iż zmiany te mają charakter trwały, można przypuszczać, że wraz z ich pogłębianiem kreować będą coraz silniejszy efekt instytucjonalny. Wszystko jest obecnie funkcją czasu oraz efektywności implementacji regionalnych strategii innowacji.

4. Polityka innowacji, poziom regionalny a poziom narodowy

4.1. Potrzeby w zakresie wsparcia regionalnych strategii innowacji poprzez mechanizmy krajowe/centralne

Ocena potrzeb w zakresie wsparcia regionalnych strategii innowacji wskazuje na kluczowe różnice pomiędzy fazą budowania strategii i ich implementacją. W konsekwencji pierwszy okres, z uwagi na regionalnie zogniskowanie prac, a szczególnie istotną alokację działań na procesach tworzenia konsensusu, prowadzeniu badań w regionach oraz definiowaniu priorytetów strategicznych i operacyjnych, nie wskazywał na występowanie istotnych potrzeb w zakresie wsparcia ze strony instytucji centralnych. Specyfika podejmowanych wówczas działań w regionach nie posiadała również bliskich związków i nie była w kompetencjach żadnej z instytucji centralnych. W efekcie nie zostały zdefiniowane obszary wymagające interwencji instrumentów centralnych wobec regionów.

Przejawem działania wspierającego regiony w budowaniu regionalnych strategii innowacji była inicjatywa Krajowego Punktu Kontaktowego Programów Badawczych UE, który przy wsparciu finansowym Ministerstwa Nauki i Informatyzacji zainicjował Sieć IntegRIS. Celem sieci było wsparcie merytoryczne regionów, które budowały regionalne strategie innowacji przy finansowym wsparciu Ministerstwa Nauki. Charakter tych projektów nie pozwalała na zatrudnienie zewnętrznych ekspertów i konsultantów, zwłaszcza z regionów Unii Europejskiej. Za pośrednictwem Sieci zorganizowane były zatem warsztaty metodyczne, prowadzone przez zagranicznych ekspertów. Jako narzędzia wymiany informacji i doświadczeń pomiędzy regionami zastosowano konferencje i seminaria. W ocenie przedstawicieli regionów Sieć IntegRIS, mimo ograniczonych możliwości finansowych, stworzyła dialog pomiędzy regionami, dzięki któremu możliwe było rozwiązywanie problemów metodycznych na gruncie współpracy międzyregionalnej.

Odmienny w stosunku do okresu budowania jest okres implementacji regionalnych strategii innowacji. Pojawiała się bowiem potrzeba nawiązania bliższego dialogu z instytucjami centralnymi, w szczególności na gruncie poszukiwania środków na finansowanie projektów i działań wynikających ze zdefiniowanych priorytetów strategicznych. Rozpoczynający się proces implementacji wskazał bowiem na liczne bariery, zakorzenione przede wszystkim po stronie finansowania działań proinnowacyjnych. Potrzeby interwencji na szczeblu krajowym w zakresie instrumentów finansowych wyrażane są opiniami regionów wskazującymi, że:

- 1) proces dystrybuowania środków publicznych na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach, w rozumieniu Funduszy Strukturalnych, nie uwzględnia lokalizacji beneficjentów, w konsekwencji konkurs ogłoszony dla przedsiębiorstw z całego kraju ogranicza skuteczność aplikacji przedsiębiorstw ze słabiej rozwiniętych regionów;
- 2) obecny okres programowania funduszy ogranicza możliwość implementacji regionalnych strategii innowacji do działań o charakterze miękkim (finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego), brak jest jednocześnie znaczących środków na prowadzenie inwestycji w regionach. Wskazuje to zatem na konieczność kierowania większej ilości środków finansowych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, na rzecz implementacji regionalnych strategii innowacji, w kolejnym okresie programowania.

Zidentyfikowane potrzeby regionów w zakresie implementacji regionalnych strategii innowacji wskazują ponadto na konieczność interwencji w instrumenty podnoszenia innowacyjności, a w szczególności poprzez:

- stworzenie jednolitego mechanizmu transferu technologii na poziomie krajowym, tak aby na każdym etapie tego procesu stosowana była ujednolicona procedura oraz dostępne były standardowe narzędzia,
- stworzenie narzędzi wymiany informacji szczególnie w zakresie dobrych praktyk w obszarze wspierania innowacji na poziomie regionalnym,
- wypracowanie wspólnych wskaźników oceny innowacyjności gospodarki na poziomie kraju i regionu oraz wskaźników służących ocenie procesów implementacji Regionalnych Strategii Innowacji.

Wyrazem chęci nawiązania dialogu regionów z instytucjami centralnymi jest oczekiwanie na zdefiniowanie potrzeb władz centralnych, zarówno o charakterze informacyjnym, jak i organizacyjnym, które wyzwolą działania w regionach. Powszechna jest również wola uczestnictwa przedstawicieli regionów w konsultacjach społecznych w obszarach bezpośrednio i pośrednio odnoszących się do wspierania innowacyjności np. technologii społeczeństwa informacyjnego, badań naukowych, parków technologicznych, jak i sektorowych i narodowych dokumentów i programów o charakterze strategicznym i operacyjnym.

W opinii przedstawicieli regionów, do efektywnej współpracy pomiędzy nimi a szczeblem centralnym potrzebne jest stworzenie infrastruktury, dzięki której zarówno poszczególne resorty, jak i same regiony prowadzić będą wspólne działania za pośrednictwem swoich reprezentantów. Jednocześnie oczekiwane jest wskazanie osób w poszczególnych ministerstwach, które pełnić będą rolę punktów kontaktowych dla województw.

4.2. Potrzeby władz centralnych w zakresie koordynacji innowacyjnej polityki regionalnej

Proces budowania regionalnych strategii innowacji od samego początku koncentrował uwagę przedstawicieli instytucji centralnych, a w szczególności Ministerstwa Gospodarki i Pracy oraz Ministerstwa Nauki i Informatyzacji (wcześniej Komitetu Badań Naukowych). Proces ten miał swoje podłoże w nowatorskim podejściu, jakim było formułowanie strategicznego podejścia do innowacji na poziomie regionalnym, jak również w procesie definiowania linii finansowej na realizację projektów regionalnych strategii innowacji w 10 województwach.

Forma zaangażowania poszczególnych instytucji centralnych w problematykę budowania strategii była różna, co bezpośrednio związane było z procesem sprawowania kontroli nad projektami RIS. W tym celu w Ministerstwie Nauki i Informatyzacji, w Departamencie Badań na Rzecz Gospodarki powołany został Zespół Zadaniowy ds. Regionalnych Strategii Innowacji. W efekcie działania Departamentu koncentrowały się na skutecznym i terminowym zrealizowaniu projektów celowych. W odróżnieniu od Ministerstwa Nauki i Informatyzacji, Ministerstwo Gospodarki i Pracy skoncentrowało swoje działania na funduszach strukturalnych, prowadząc do zdefiniowania działań dedykowanych finansowaniu zadań związanych z RIS.

Instytucje centralne posiadają więc istotną rolę w procesie podnoszenia innowacyjności regionów poprzez interwencję w proces budowania i implementacji regionalnych strategii innowacji. Obecnie, w wyniku współpracy tych instytucji, prowadzone są starania w celu zdefiniowania Narodowej Strategii Innowacji.

W ocenie przedstawicieli instytucji centralnych, regionalne strategie innowacji mogą stanowić istotny element kreowania polityki innowacji w Polsce, a w szczególności jako:

- 1) mechanizm integracji pomiędzy regionalnymi i krajowymi instrumentami wsparcia innowacji oraz tworzenia pomostu pomiędzy instytucjami reprezentującymi oba poziomy interwencji,
 - 2) źródło wiedzy o potrzebach regionów w obszarze instrumentów wsparcia innowacji,
-

- 3) źródło wiedzy o potencjale regionalnych instytucji uczestniczących w systemach innowacji,
- 4) źródło informacji o roli poszczególnych typów instytucji w budowaniu systemów innowacji,
- 5) baza danych dobrych praktyk w zakresie wspierania innowacyjności przedsiębiorstw.

Jednocześnie definiuje się potrzebę bardziej szczegółowej analizy danych zawartych w regionalnych strategiach innowacji i dokumentach opracowanych na bazie analiz regionalnych. Każdy z resortów wskazał ponadto własne oczekiwania związane z tą analizą:

1. Ministerstwo Nauki i Informatyzacji:
 - kierunki rozwoju jednostek B+R w regionach,
 - potencjał jednostek B+R,
 - zapotrzebowanie MSP na innowacje,
 - formy współpracy sektora B+R z przemysłem.
2. Ministerstwo Gospodarki i Pracy:
 - innowacyjność MSP w regionach,
 - zakres przyjętych mechanizmów wsparcia innowacyjności MSP w poszczególnych regionach – analiza porównawcza,
 - spójność przyjętych mechanizmów zawartych w Ustawie o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej z regionalnymi strategiami innowacji;
3. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości:
 - rola instytucji wsparcia przedsiębiorstw w regionalnych systemach innowacji,
 - potencjał instytucji wsparcia biznesu i ocena ich oferty rynkowej,
 - mechanizmy wsparcia instytucji otoczenia biznesu – analiza porównawcza,
 - sposób mierzenia innowacyjności MSP.

Powszechnie identyfikowaną potrzebą jest ponadto dokonanie weryfikacji przyjętych mechanizmów badań w regionach. W szczególności zwrócona została uwaga na sposób doboru prób losowych oraz użytych narzędzi badawczych. W konsekwencji oczekiwana jest analiza wskazująca poziom porównywalności poszczególnych analiz w regionach oraz definiująca rekomendacje do wykorzystania opracowanych danych z regionów na rzecz realizacji działań na szczeblu krajowym.

Proces efektywnego wykorzystywania dorobku regionów jest w opinii przedstawicieli instytucji centralnych szczególnie ograniczony. Powodem jest brak instytucjonalnych form współpracy pomiędzy obiema sferami. W szczególności wskazana została potrzeba organizacji licznych form wymiany informacji, tworzenie grup roboczych, a w efekcie stworzenie trwałej platformy współpracy. Istotnym problemem jest ponadto brak instrumentów na szczeblu krajowym w zakresie monitoringu działań realizowanych w regionach, zarówno po stronie programów i projektów, jak też ich efektów rynkowych.

5. Rekomendacje dla analizy regionalnych strategii innowacji na potrzeby koordynacji polityki innowacyjnej kraju

5.1. Wprowadzenie

Proces badawczy, na podstawie którego dokonano prezentacji efektów regionalnych strategii innowacji wykazał, iż zarówno proces budowania jak i implementacji strategii ma charakter wielowymiarowy. W rezultacie nie jest możliwe przedstawienie rekomendacji do szczegółowej analizy RIS, jako jednego zbioru zawierającego propozycje uniwersalnych narzędzi badawczych oraz obejmujących wszystkie ze zdefiniowanych potrzeb badawczych. Niezbędne jest zatem dokonanie podziału rekomendacji na kilka grup, uwzględniających proces budowania strategii, definiowanych obszarów interwencji strategii i w efekcie proces implementacji strategii. Liczba rekomendowanych analiz w poszczególnych grupach jest jednocześnie różna. Na obecnym etapie formułowania polityki innowacji na poziomie krajowym, na szczególną uwagę zasługują bowiem analizy wskazujące kierunki działań przyjętych w poszczególnych regionach w zakresie podnoszenia innowacyjności gospodarki oraz analizy pierwszych efektów procesów implementacji strategii.

Zgodnie ze zdefiniowanymi potrzebami w zakresie szczegółowej analizy regionalnych strategii innowacji, na rzecz koordynacji polityki innowacji na szczeblu krajowym, wskazane zostały rekomendacje do jedenastu analiz cząstkowych, podzielonych na trzy grupy:

- 1) rekomendacje do analizy procesu budowania regionalnych strategii innowacji,
- 2) weryfikacja specyficznych obszarów zdefiniowanych w dokumentach regionalnych strategii innowacji w regionach,
- 3) rekomendacje do analizy procesu implementacji regionalnych strategii innowacji.

Szczególne znaczenie przywiązuje się zarazem do rekomendacji wskazanych w trzeciej grupie. Implementacja regionalnych strategii innowacji jest bowiem procesem obejmującym dużą liczbę jednostkowych działań, których ocena stanowić będzie znaczący wkład w formułowanie narzędzi polityki innowacji na poziomie krajowym. Dokonana analiza wskazuje ponadto konieczność stworzenia trwałego mechanizmu monitoringu, który swoim zasięgiem objąłby wszystkie regiony oraz podejmowane w nich działania. Rekomendacje zawarte w trzeciej grupie mogą stanowić istotny wkład w formułowanie tego mechanizmu.

5.2. Rekomendacje do analizy procesu budowania regionalnych strategii innowacji

Rekomendacja nr 1. Ocena skuteczności przyjętych narzędzi budowania konsensusu i partnerstwa

Zgodnie z przyjętym scenariuszem budowania regionalnych strategii innowacji wszystkie badane regiony podjęły trud budowania konsensusu. Jak wynika z przeprowadzonej analizy skuteczność przyjętych mechanizmów znacznie różniła się między sobą oraz pomiędzy regionami. W efekcie każdy z regionów, dobierając własne mechanizmy, osiągnął inny poziom skuteczności osiągając odmienny poziom konsensusu.

Obecnie, mając na względzie konieczność dalszego budowania konsensusu w okresie implementacji strategii, przeprowadzić należy szczegółową analizę przyjętych mechanizmów w regionach.

Cel badania:

- i. Ocena efektywności i stopnia nasycenia mechanizmów budowania konsensusu i partnerstwa w regionach,

Oczekiwane rezultaty:

- a. Charakterystyka (baza danych) mechanizmów budowania konsensusu w regionach oraz dynamiki zmian w okresie budowania i implementacji regionalnych strategii innowacji,
- b. Rekomendacje dla mechanizmów oddziaływania na regionalne partnerstwo poprzez działania krajowe,
- c. Rekomendacje do mechanizmów transferu dobrych praktyk pomiędzy regionami,
- d. Rekomendacje do narzędzi podnoszenia społecznej świadomości w zakresie implementacji funduszy strukturalnych oraz tematycznych lub sektorowych instrumentów wsparcia.

Rekomendacja nr 2. Analiza zastosowanych narzędzi badawczych, technik doboru prób badawczych oraz ocena porównywalności badań w poszczególnych regionach

Inwentaryzacja regionalnych strategii innowacji wskazała, iż proces badawczy stanowiący integralną część budowania strategii innowacji zawierał bardzo duży wachlarz narzędzi badawczych, stosowano różne podejścia przy wyborze wielkości i struktury badanych przedsiębiorstw instytucji B+R, instytucji otoczenia biznesu. W efekcie uzyskane dane nie mogą w bezpośredni sposób być wykorzystane na potrzeby definiowania narzędzi wsparcia na poziomie krajowym.

Z uwagi zatem na trudność w porównywaniu danych niezbędne jest przeprowadzenie szczegółowej analizy przyjętych metod badawczych w poszczególnych regionach.

Cel badania:

- i. Ocena stopnia pokrewieństwa poszczególnych analiz przeprowadzonych w ramach regionalnych strategii innowacji.

Oczekiwane rezultaty:

- a. Charakterystyka przyjętych metod badawczych w ramach poszczególnych regionalnych strategii innowacji,
- b. Rekomendacje do wykorzystania badań w formułowaniu narzędzi polityki wsparcia innowacyjności na poziomie kraju,
- c. Rekomendacje do benchmarkingu regionów w zakresie przyjętych metod badawczych,
- d. Rekomendacje do systemu monitoringu innowacyjności gospodarki na poziomie regionalnym i krajowym.

Rekomendacja nr 3. Analizy: potencjału innowacyjnego MSP, roli i potencjału instytucji wsparcia biznesu oraz potencjału jednostek B+R, jako zestawienie zbiorcze analiz regionalnych przeprowadzonych w procesie budowania regionalnych strategii innowacji

Analizy przeprowadzone w regionach stanowią istotne źródło wiedzy w zakresie potencjału i potrzeb regionów w obszarze innowacji. Jednocześnie nie są one wykorzystywane jako źródło informacji na potrzeby formułowania zadań strategicznych dokumentów na poziomie kraju. Istnieje jednakże potrzeba, aby wykorzystując zdefiniowaną wcześniej ocenę porównywalności danych, dokonać zestawienia analiz regionalnych w trzech obszarach: potencjał innowacyjny MSP, instytucji wsparcia biznesu oraz instytucji B+R.

Cel badań:

- i. Wsparcie Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz Ministerstwa Gospodarki w definiowaniu mechanizmów wsparcia

innowacyjności gospodarki na poziomie krajowym i instrumentów oddziaływania na poziomie regionalnym.

Oczekiwane rezultaty:

- a. Ujednolicony mechanizm gromadzenia danych o innowacyjności MSP w Polsce, zestawienie danych zawartych w regionalnych strategiach innowacji w jednolitą bazę danych,
- b. Ujednolicony mechanizm gromadzenia danych o roli instytucji wsparcia biznesu w regionach, zestawienie danych zawartych w regionalnych strategiach innowacji w jednolitą bazę danych,
- c. Ujednolicony mechanizm gromadzenia danych o potencjale instytucji B+R w regionach, zestawienie danych zawartych w regionalnych strategiach innowacji w jednolitą bazę danych,
- d. Rekomendacje do wykorzystania analiz przeprowadzonych w regionalnych strategiach innowacji do formułowania mechanizmów wsparcia innowacji na poziomie krajowym.

5.3. Weryfikacja specyficznych obszarów zdefiniowanych w dokumentach regionalnych strategii innowacji w regionach

Rekomendacja nr 4. Analiza przyjętych narzędzi budowania powiązań instytucji B+R i przemysłu w regionach

Osiągnięcie przewagi innowacyjnej wymaga dostępu MSP do nowej wiedzy. Podstawowym źródłem nowej wiedzy w postaci informacji naukowych i technicznych, nowych technologii jest współcześnie działalność B+R podejmowana przez uczelnie wyższe. Współpraca małych firm z uczelniami wyższymi jest zarazem szczególnie rzadka w obecnych procesach innowacyjnych. Powszechne stało się zatem przekonanie o konieczności wsparcia tego obszaru, czego dowodem są zdefiniowane, zawarte w regionalnych strategiach innowacji, propozycje działań.

W świetle procesu tworzenia Narodowego Systemu Innowacji oraz formułowania założeń licznych dokumentów strategicznych na szczeblu kraju, niezbędna jest inwentaryzacja proponowanych narzędzi wspierania współpracy nauki i przemysłu, zdefiniowanych w strategiach innowacji.

Cel badania:

- i. Wsparcie Ministerstwa Edukacji i Nauki, Ministerstwa Gospodarki oraz Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w tworzeniu mechanizmów wsparcia współpracy przedsiębiorstw i instytucji B+R
- ii. Ocena efektywności stosowanych mechanizmów współpracy w regionach.

Oczekiwane rezultaty:

- a. Baza danych działań / projektów / programów współpracy przedsiębiorstw i instytucji B+R w regionach,
- b. Charakterystyka barier współpracy obu sfer oraz rekomendacje dla instytucji centralnych w zakresie ograniczania negatywnych czynników rozwoju,
- c. Rekomendacje dla Ministerstwa Edukacji i Nauki w zakresie możliwości przeniesienia dobrych praktyk współpracy sfery B+R i MSP z regionów na poziom krajowy,
- d. Rekomendacje do mechanizmów wymiany informacji pomiędzy regionami i transferu dobrych praktyk.

Rekomendacja nr 5. Analiza przyjętych mechanizmów współpracy instytucji wsparcia biznesu z przedsiębiorstwami

Małe i średnie przedsiębiorstwa, aby być innowacyjnym i muszą korzystać ze zgromadzonej w ich otoczeniu kompetencji, w tym z instytucji świadczących pomoc doradcą, szkoleniową, konsultacyjną. Jednakże jak wynika z przeprowadzonych analiz w regionach, poziom usług oferowanych przez te podmioty w dużym stopniu nie uwzględnia prowadzenia działalności innowacyjnej w przedsiębiorstwach lub świadczone usługi w tym względzie są zbyt ograniczone. W rezultacie poszczególne regionalne strategie innowacji wskazują na potrzebę realizacji działań prowadzących do wzmocnienia instytucji otoczenia biznesu w narzędzia i wiedzę odpowiadającą lokalnym potrzebom firm.

W odniesieniu do istniejących mechanizmów instytucjonalnego wsparcia biznesu, realizowanych przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, oraz oczekiwanej pomocy w tym zakresie w regionach, niezbędne jest przeprowadzenie oceny potrzeb regionów w zakresie narzędzi wsparcia innowacyjności firm oraz zdefiniowanych propozycji działań w tym obszarze.

Cel badania:

- i. Wsparcie Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości i instytucji centralnych w tworzeniu mechanizmów wsparcia współpracy przedsiębiorstw i instytucji z ich otoczenia,
- ii. Ocena efektywności stosowanych mechanizmów współpracy w regionach.

Oczekiwane rezultaty:

- a. Baza danych działań / projektów / programów współpracy przedsiębiorstw i instytucji wsparcia w regionach,
- b. Charakterystyka barier współpracy obu sfer oraz rekomendacje dla PARP w zakresie niwelowania negatywnych czynników i ograniczeń,
- c. Ocena roli Krajowego Systemu Usług oraz Krajowego Systemu Innowacji w regionach,
- d. Rekomendacje dla mechanizmów komunikacji pomiędzy regionami i PARP.

5.4. Rekomendacje do analizy procesu implementacji regionalnych strategii innowacji

Rekomendacja nr 6. Ocena stopnia znajomości regionalnych strategii innowacji przez regionalne MSP

Regionalne strategie innowacji, jak wskazuje definicja, zorientowane są w kierunku społeczności biznesu. Działania wynikające z ich zapisów powinny przyczynić się bezpośrednio i pośrednio do zwiększenia innowacyjności najmniejszych podmiotów. Skuteczność tego procesu jest jednakże uzależniona od kilku czynników, wśród których istotne miejsce przypisuje się świadomości istnienia strategii i działań dedykowanych wsparciu innowacyjności wśród regionalnych MSP.

Badania podejmowane w regionach wskazały na ograniczoną aktywność MSP przy formułowaniu regionalnych strategii innowacji. Obecnie wskazana została potrzeba przeprowadzenia badania stopnia znajomości zapisów strategii przez przedsiębiorstwa oraz perspektyw wykorzystania zapisów strategii w ramach prowadzonych działań rozwojowych w firmach.

Cel badania:

- i. Weryfikacja stopnia rozpowszechnienia regionalnych strategii innowacji wśród MSP,
- ii. zdefiniowanie roli regionalnych strategii innowacji dla formułowania wizji rozwoju przedsiębiorstw w zakresie innowacji

Oczekiwane rezultaty:

- a. Baza danych MSP uczestniczących w procesie budowania regionalnych strategii innowacji,
- b. Baza danych MSP uczestniczących w implementacji regionalnych strategii innowacji,
- c. Charakterystyka przedsiębiorstw identyfikujących regionalną strategię innowacji jako element własnej strategii rozwoju,
- d. Rekomendacje do tworzenia mechanizmów komunikacji pomiędzy przedsiębiorstwa a instytucjami implementującymi regionalne strategie innowacji.

Rekomendacja nr 7. Analiza roli projektów finansowanych z 6 Programu Ramowego - RIS NAC oraz Regional Policy Impact Assessment, w planowaniu strategicznym w regionach

Począwszy od czerwca 2005 roku siedem województw rozpoczęło proces realizacji projektów RIS NAC finansowanych z 6 Programu Ramowego. Trzy z nich, oraz trzy kolejne z poza tej grupy, uczestniczą ponadto w projektach, których celem jest ocena konsekwencji realizacji polityki innowacji na poziomie regionalnym.

Mając na uwadze proces formułowania narzędzi polityki innowacji na poziomie krajowym, przeprowadzić należy analizę wskazanych projektów z punktu widzenia ich roli w formułowaniu polityki innowacji i strategicznego podejścia na poziomie regionalnym, przyjętych narzędzi i mechanizmów oddziaływania.

Cel badania:

- i. Ocena roli mechanizmów 6 Programu Ramowego w implementacji polityki innowacji w polskich regionach,
- ii. Ocena mocnych i słabych stron projektów RIS NAC i Regional Policy Impact Assessment w zakresie wsparcia regionów w budowaniu konkurencyjnych gospodarek.

Oczekiwane rezultaty:

- a. Charakterystyka projektów RIS NAC oraz Regional Policy Impact Assessment z punktu widzenia tworzenia mechanizmów polityki innowacji w regionach,
- b. Charakterystyka stopnia transformacji procesu budowania regionalnych strategii innowacji finansowanych przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji w nowe instrumenty finansowane przez Komisję Europejską,
- c. Rekomendacje dla instytucji centralnych w zakresie mechanizmu koordynacji i wymiany informacji pomiędzy regionami,
- d. Rekomendacje do benchmarkingu regionów,
- e. Rekomendacje dla władz centralnych w zakresie możliwości przeniesienia doświadczeń zdobytych w projektach Regional Policy Impact Assessment na grunt oceny skuteczności mechanizmów polityki innowacji na poziomie krajowym
- f. Rekomendacje do monitoringu polityki innowacji na poziomie krajowym..

Rekomendacja nr 8. Analiza powiązań pomiędzy fazą planowania strategicznego a fazą implementacji

Dokumenty regionalnych strategii innowacji miały na celu stworzenie planu strategicznego dla realizacji regionalnej polityki innowacji, głównie poprzez włączenie w strategie specyficznych propozycji projektów ze zdefiniowanymi aktorami odpowiedzialnymi za ich realizację (projekty pilotażowe). Jak wykazała analiza, proces

realizacji projektów pilotażowych został zainicjowany w regionach, jednakże stopień zaawansowania prac nie jest obecnie monitorowany.

Istnieje konieczność przeprowadzenia analizy stopnia wykorzystania propozycji projektów pilotażowych wskazanych w regionalnych strategiach innowacji.

Cel badania:

- i. Ocena adekwatności przyjętych propozycji implementacji regionalnych strategii innowacji do możliwości finansowych i merytorycznych regionu,
- ii. Ocena stopnia realizacji celów strategicznych regionalnych strategii innowacji przez pryzmat propozycji ich.

Oczekiwane rezultaty:

- a. Baza danych projektów wskazanych jako składowe procesu implementacji regionalnych strategii innowacji,
- b. Lista potrzeb i barier w implementacji strategii w zakresie wskazanych projektów pilotażowych oraz wykorzystywanych źródeł finansowania,
- c. Rekomendacje dla władz samorządowych i instytucji centralnych w zakresie tworzenia mechanizmów finansowania działań w regionach.

Rekomendacja nr 9. Ocena roli komitetów sterujących i pozostałych ciał powołanych w trakcie realizacji projektów RIS w zarządzaniu procesem implementacji strategii w regionach

Metodyka budowania regionalnych strategii innowacji definiuje potrzebę stworzenia zbiorowych form zarządzania tym procesem. Jednocześnie podkreślona została konieczność zachowania tych form dla efektywnej implementacji określonych priorytetów strategicznych. Większość dokumentów RIS przyjęło za cel zachowanie powołanych struktur, w pełnym lub ograniczonym wymiarze. Dokonana analiza wskazuje na istnienie tego procesu w regionach. Jest to bezpośrednio związane z realizacją projektów RIS finansowanych z 6 Programu Ramowego Badań i Rozwoju UE, jednakże jedynie 6 regionów z 15 może wskazać to jako istotny argument. Istnieje zatem konieczność dokonania analizy stopnia, w jakim doszło do przeniesienia kompetencji, przede wszystkich komitetów sterujących, z fazy budowania do implementacji regionalnych strategii innowacji.

Cel badania:

- i. ocena trwałości i efektywności przyjętych form koordynacji działalności proinnowacyjnej w regionach w okresie implementacji regionalnych strategii innowacji,
- ii. wskazanie dobrych praktyk narzędzi koordynacji procesu implementacji regionalnych strategii innowacji i wspierania innowacji w regionach.

Oczekiwane rezultaty:

- a. rekomendacje do procesu konstruowania narzędzi wsparcia innowacji na poziomie krajowym, a szczególnie niezbędnych konsultacji społecznych,
- b. rekomendacje do rozwoju procesu konsultacji społecznych i dialogu pomiędzy regionami a władzami centralnymi na rzecz implementacji Funduszy Strukturalnych i innych programów wsparcia innowacji,
- c. baza danych instytucji uczestniczących w koordynacji procesów implementacji regionalnych strategii innowacji w poszczególnych regionach oraz baza dostępnych praktyk,
- d. zdefiniowane wskaźniki benchmarkingu w zakresie mechanizmów koordynacji procesów implementacji regionalnych strategii innowacji.

Rekomendacja nr 10. Analiza aktywności instytucji regionalnych w realizacji postanowień regionalnych strategii innowacji

Proces implementacji regionalnych strategii innowacji, w przeciwieństwie do procesu ich budowania, jest poddawany siłom rynkowym. W konsekwencji kierunki, w których alokowane są znaczne ilości działań oraz środków finansowych, nie są uzależnione od zdefiniowanej metodyki ale od sprawności i gotowości regionalnych aktorów do uczestnictwa w tym procesie. Może to spowodować aktywność jedynie ograniczonej grupy podmiotów w implementacji strategii, a w skrajnych przypadkach indywidualnego, w przeciwieństwie do oczekiwanego zintegrowanego podejścia do podnoszenia innowacyjności regionów. W rezultacie wystąpią istotne różnice w tworzeniu regionalnych systemów innowacji.

Istotne jest przeprowadzenie analizy aktywności oraz siły oddziaływania poszczególnych grup podmiotów/interesów w procesie implementacji regionalnych strategii innowacji.

Cele badania:

- i. weryfikacja stopnia nasycenia działań w zakresie implementacji regionalnych strategii innowacji wśród poszczególnych grup podmiotów w regionach⁶,
- ii. weryfikacja roli poszczególnych grup podmiotów w regionach w tworzeniu regionalnych systemów innowacji.

Oczekiwane rezultaty:

- a. znajomość mocnych i słabych stron grup podmiotów w zakresie uczestnictwa w procesach podnoszenia innowacyjności regionów,
- b. rekomendacje dla Ministerstwa Edukacji i Nauki, Ministerstwa Gospodarki oraz Ministerstwa Rozwoju Regionalnego przy formułowaniu założeń Narodowej Strategii Innowacji,
- c. rekomendacje dla władz samorządowych oraz instytucji centralnych do działań interwencyjnych przywracających równowagę procesom tworzenia regionalnych systemów innowacji.

Rekomendacja nr 11. Stopień przeniesienia priorytetów strategicznych i operacyjnych regionalnych strategii innowacji do krajowych dokumentów programowych i strategicznych

Regionalne strategie innowacji, jako dokumenty kierunkowe, włączone zostały do strategii rozwoju województw. Był to jednocześnie warunek konieczny dla zagwarantowania postrzegania strategii innowacji, jako formalnie obowiązujących w regionach, a w efekcie alokację środków finansowych na działania proinnowacyjne w budżetach województw.

Podobnie proces formułowania Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004–2006 wskazał na konieczność uwzględnienia regionalnych strategii innowacji przy definiowaniu priorytetów i działań funduszy strukturalnych. W efekcie w Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego zawarto działania dedykowane wsparciu procesu budowania i pierwszej fazy implementacji strategii. W Sektorowych Programach Operacyjnych z kolei zawarto działania o charakterze komplementarnym, uwzględniające krajowy poziom oddziaływania na innowacyjność gospodarki. Zastosowana wówczas formuła definiowania obszarów oddziaływania Programów Operacyjnych opierała się na ograniczonej wiedzy w zakresie potrzeb w regionach.

Mając na względzie proces formułowania dokumentów strategicznych na poziomie krajowym, związanych z alokacją środków finansowych w kolejnych latach na innowacje, przeprowadzić należy ocenę stopnia, w jakim priorytety i działania RIS włączone zostały do tych dokumentów. W szczególności dotyczy to Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 i związanych z nim regionalnych i sektorowych programów operacyjnych oraz Krajowego Programu Ramowego.

⁶ MSP, instytucje B+R w tym uniwersytety, administracja samorządowa, instytucje wsparcia biznesu...

Cele badania:

- i. analiza znaczenia Funduszy Strukturalnych w podnoszeniu innowacyjności regionów,
- ii. rozpoznanie stopnia zaangażowania władz województw w działania wspierające innowacyjność gospodarek.

Oczekiwane rezultaty badania:

- a. znajomość stopnia transformacji priorytetów strategicznych zawartych w regionalnych strategiach innowacji do programów operacyjnych Funduszy Strukturalnych,
- b. ocena skuteczności przyjętych mechanizmów konsultacji Funduszy Strukturalnych w regionach,
- c. rekomendacje do mechanizmów wymiany informacji pomiędzy regionalnymi i krajowymi organami władzy.

6. Podsumowanie

Rok 2005 przyniósł znaczącą rolę w formułowaniu polityki innowacji na poziomie regionalnym w Polsce. Proces tworzenia regionalnych strategii innowacji w 15 regionach, zapoczątkowany w 2002 roku, znalazł bowiem swoje zakończenie wraz z przyjęciem strategii przez sejmiki województw, co w efekcie nastąpiło w pierwszych miesiącach 2005 roku. Fakt ten otwiera przed regionami nowy rozdział w historii rozwoju, w którym oprócz dotychczas zdefiniowanych narzędzi interwencji, pojawiły się narzędzia wspierające tworzenie innowacji w przedsiębiorstwach. Zanim jednakże ujrzały one światło dzienne, nastąpić musiał szereg zmian w regionach, pośród których w szczególności traktowane są zmiany postaw instytucji i osób oraz rozumienia problematyki innowacji. W szczególności wskazuje na te zmiany przeprowadzona w niniejszym raporcie analiza pierwszych efektów RIS.

Na podstawie przeprowadzonego procesu badawczego wskazać można na następujące efekty regionalnych strategii innowacji.

1. Zastosowana metodyka przyczyniła się do powstania konsensusu na rzecz definiowania regionalnych strategii innowacji, jednakże siła oddziaływania konsensusu różniła się znacząco pomiędzy poszczególnymi grupami instytucji, wskazanymi jako kluczowe w podnoszeniu innowacyjności regionów. Wszystkie regiony wskazały potrzebę pogłębiania konsensusu, szczególnie w perspektywie realizacji szerszej ilości działań w okresie implementacji strategii. Istotnym efektem jest sam fakt definiowania potrzeby konsensusu i świadomości jego kluczowej roli w regionie. W rezultacie wskazana została potrzeba przeniesienia punktu ciężkości w zakresie mechanizmów tworzenia konsensusu z mechanizmów zbiorowych konsultacji na realizację projektów w partnerstwie instytucji regionalnych.
2. Zdefiniowanie regionalnych strategii innowacji znacząco przyspieszyło proces formułowania polityki innowacji na poziomie regionalnym. Powodem zmian było zdefiniowanie narzędzi tej polityki, które wcześniej nie znalazły swojego miejsca w dokumentach strategicznych w regionach, jak również pojawienie się zaplecza finansowego na implementację tych narzędzi w postaci funduszy strukturalnych. Można zatem wskazać na zależność przyczynowo–skutkową pomiędzy strategiami innowacji i funduszami strukturalnymi a polityką innowacji.
3. Proces budowania regionalnych strategii innowacji wprowadził nową jakość identyfikacji roli małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju regionów. Powszechne jest przekonanie o konieczności tworzenia warunków w regionach do powstawania innowacji w przedsiębiorstwach. Jednak mimo, iż większość ocen wskazuje na kluczową rolę MSP w podnoszeniu innowacyjności regionów, w sposób szczególny wskazuje się ich otoczenie jako stymulatora zachowań innowacyjnych firm dedykując im instrumenty oddziaływania i wsparcia.
4. Wraz z przyjęciem metodyki budowania regionalnych strategii innowacji zainicjowane zostało w regionach przekonanie o potrzebie zintegrowanego podejścia do rozwoju poprzez innowacje. Podejście to charakteryzuje się równoległym oddziaływaniem na wszystkie elementy regionalnego systemu innowacji. Proces implementacji strategii, z uwagi na rozproszone źródła jego finansowania, wskazał jednakże, iż podtrzymanie tego podejścia jest szczególnie trudne. Poważnym utrudnieniem jest ponadto niezależność instytucji w regionach i brak mechanizmów zachęt, poprzez które instytucje te podejmowałyby działania zapisane w strategiach.
5. Proces badawczy charakterystyczny dla każdej regionalnej strategii innowacji oraz zastosowane narzędzia konsultacji społecznych przyczyniły się do zwiększenia umiejętności regionów w definiowaniu barier rozwoju innowacyjnego. W efekcie

stworzone zostały warunki, w których regiony są w stanie kontrolować poziom osiągniętych rezultatów i na bieżąco definiować ograniczenia i bariery rozwoju.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, efekty tworzenia regionalnych strategii innowacji zauważalne są w wielu wymiarach i wielu obszarach. Jednakże należy podkreślić, iż efekty procesu ich implementacji będą znacznie większe. Wynika to z faktu braku zauważalnych skutków ekonomicznych strategii z uwagi na zbyt krótki okres implementacji, po jakim prowadzone były analizy.

Procesowi tworzenia i implementacji regionalnych strategii innowacji towarzyszy głębokie zainteresowanie instytucji centralnych, w szczególności Ministerstwa Gospodarki i Pracy, Ministerstwa Nauki i Informatyzacji oraz Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości. Zainteresowanie to wynika z chęci wykorzystania zdefiniowanych w regionach danych, które mogą stanowić istotne źródło wiedzy do tworzenia narzędzi polityki innowacji na poziomie krajowym i koordynacji działań regionalnych. Wyrazem zapotrzebowania są zdefiniowane obszary badawcze, ujęte w rekomendacjach do szczegółowej analizy regionalnych strategii innowacji. Zgodnie zatem z określonymi potrzebami, niniejszy raport wskazał na potrzebę przeprowadzenia kilkunastu analiz cząstkowych regionalnych strategii innowacji, z których znacząca część dotyczy procesu implementacji tych strategii. Wielowymiarowość i wielowątkowość strategii innowacji uniemożliwia bowiem przeprowadzenie jednej zintegrowanej analizy. Rozwiązaniem wynikającym z niniejszej analizy, wskazanym jako niezbędne zarówno po stronie potrzeb regionów jak i instytucji centralnych, jest stworzenie systemu monitoringu realizacji strategii oraz poziomu rozwoju innowacyjnego z zastosowaniem wskaźników na obu poziomach. W efekcie wskazane w niniejszym raporcie zmiany w świadomości oraz zmiany w zachowaniu instytucji regionów będą mogły być rozwinięte o efekty ekonomiczne.

7. Studia przypadków

7.1. Studium przypadku: województwo świętokrzyskie

Charakterystyka województwa świętokrzyskiego

Wprowadzenie

Województwo świętokrzyskie położone jest w środkowo-południowej części Polski na obszarze Wyżyny Kieleckiej, otoczone jest sześcioma województwami (mazowieckim, lubelskim, podkarpackim, małopolskim, śląskim, łódzkim) z największymi aglomeracjami miejskimi w Polsce — warszawską, krakowską, katowicką i łódzką. Odległość od Kielc — stolicy województwa – do tych aglomeracji mieści się w granicach 120-180 km. Województwo to zajmuje obszar 11 708 km² (co stanowi 3,74% powierzchni kraju). Na jego terenie mieszka 1 289,4 tys. osób, co stanowi 3,38% ludności kraju i plasuje województwo na 13 pozycji.

W województwie wydzielonych jest 13 powiatów ziemskich i jedno miasto na prawach powiatu (Kielce — powiat grodzki) oraz 102 gminy, w tym 5 miejskich, 25 miejsko-wiejskich i 72 wiejskie. Gminy miejskie i miejsko-wiejskie zlokalizowane są głównie na północy województwa.

Gospodarka regionu

Wiodące gałęzie przemysłu

Atutem gospodarki regionalnej jest przemysł materiałów budowlanych bazujący na własnych surowcach, unikalnych w skali kraju. Reprezentatywny dla województwa jest także przemysł metalurgiczny, maszynowy i precyzyjny, w tym szczególnie produkcja odlewów, rur, armatury, łożysk tocznych, kotłów centralnego ogrzewania. W województwie produkuje się również stal i wyroby hutnicze (huta żelaza w Ostrowcu Świętokrzyskim). Istotną rolę odgrywa przemysł spożywczy – 16,1% produkcji sprzedanej województwa. Przemysł ten zdominowany jest przez średnie i duże prywatne zakłady. Najprężniej rozwijające się branże to: mięsna, mleczarska, młynarska, cukiernicza i owocowo-warzywna. Ponadto duże znaczenie mają usługi poligraficzne i kolporterskie.

Struktura produkcji sprzedanej przemysłu zdominowana jest przez przetwórstwo przemysłowe (81,2%), w tym szczególnie przez: produkcję wyrobów z surowców niemetalicznych (25,9%), produkcję artykułów spożywczych i napojów (16,1%) oraz produkcję maszyn i urządzeń (8%). Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę stanowi w świętokrzyskim 15,8% produkcji sprzedanej przemysłu, górnictwo i kopalnictwo – 3%. Zdecydowana większość regionalnej produkcji przemysłowej trafia na rynek krajowy.

Struktura wg zatrudnienia

W województwie świętokrzyskim, według danych za rok 2002, funkcjonowało niespełna 49 tys. małych i średnich przedsiębiorstw, co stanowiło 2,8% wolumenu tych podmiotów w Polsce. W podmiotach tych pracowało ponad 157 tys. ludzi z czego 55% w przedsiębiorstwach zatrudniających do 9 osób (mikroprzedsiębiorstwa)⁷, 19% w firmach małych i niespełna 26% w średnich. Najmniejsze przedsiębiorstwa stanowią zatem najważniejszy segment rynku w regionie. Wg danych za 2003 r. w sektorze MSP województwa świętokrzyskiego pracowało 204 579 osób, co stanowi 76,19% zatrudnionych w przedsiębiorstwach w skali regionu.

Innowacyjność MSP

Przedsiębiorstwa regionu charakteryzują się niskim poziomem innowacyjności, o czym świadczą wyniki badań Głównego Urzędu Statystycznego. Na 2127 średnich przedsiębiorstwach poddanych badaniu w Polsce jedynie 65 z województwa świętokrzyskiego ponosiło nakłady na działalność innowacyjną. Stawia to region na przedostatniej pozycji w kraju. Sytuacja ulega jednak poprawie odnosząc ww. wartości do ogólnej liczby przedsiębiorstw w regionach. Poziom innowacyjności MSP w województwie, który w rezultacie jest niezadowolający, znajduje również swoje potwierdzenie w udziale przedsiębiorstw regionu w eksporcie. Jak wskazują wyniki analiz Instytutu Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego przeprowadzonych na zlecenie Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości⁸, wskaźnik ten w ujęciu procentowym ma najniższą wartość i wynosi zaledwie 1,3% wolumenu eksportu MSP w Polsce.

Jak wskazuje analiza regionu, 825 przedsiębiorstw przemysłowych w świętokrzyskim wykorzystywało w 2002 r. komputery do sterowania i regulacji procesami technologicznymi, a 164 wykorzystywało linie produkcyjne sterowane komputerem. Wskaźniki te stanowią odpowiednio 4,4% i 2,8% udziału w kraju. Na niskim poziomie przedstawia się również wykorzystanie mediów elektronicznych przez świętokrzyskich przedsiębiorców. W 2002 r. jedynie 157 przedsiębiorstw posiadało lokalne sieci komputerowe (LAN), a 240 przedsiębiorstwa korzystały z usług Internetu, co sytuuje Świętokrzyskie odpowiednio na przedostatniej i 13 pozycji wśród badanych województw.

Sfera naukowo - badawcza

Działalność badawczo-rozwojowa, która jest podstawowym źródłem innowacji w województwie, prowadzona jest w 10 jednostkach zajmujących się działalnością B+R, co stanowi 1,08% jednostek B+R w skali całego kraju. Do najbardziej znaczących instytucji w tej dziedzinie należą: Politechnika Świętokrzyska, Państwowy Instytut Geologiczny – Oddział w Kielcach, Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN, Techniczne Zakłady Naukowe w Skarżysku Kamiennej, Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Sandomierzu, Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Armatury Przemysłowej, Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Elementów i Układów Pneumatyki.

W 2003 roku w województwie wykorzystano 12,7 mln zł na działalność badawczo-rozwojową. Wśród nakładów wewnętrznych bieżących, na działalność B+R według rodzajów badań przeznaczono na badania podstawowe 24,2%, 19,2% na badania stosowane oraz 56,5% na prace rozwojowe. Struktura poniesionych nakładów wg źródeł finansowania przedstawia się następująco: 69,1% pochodziło z budżetu państwa, 26,5% od podmiotów gospodarczych, 2,0% z placówek naukowych PAN i jednostek badawczo-rozwojowych, 1,5% od organizacji między-narodowych i instytucji zagranicznych.

W 2003 r. w jednostkach badawczo-rozwojowych województwa pracowało 1320 osób, co stanowi 1,5% zatrudnienia w działalności B+R w skali kraju. Wśród zatrudnionych

⁷ Wartość tego wskaźnika wyraźnie przewyższa poziom innych regionów oraz średnią na poziomie kraju - 48%.

⁸ „Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2002 – 2003”, PARP, Warszawa 2004

w działalności badawczej i rozwojowej wg grupy stanowisk 88,3% stanowili pracownicy naukowo-badawczy, 5,2% - technicy i pracownicy równorzędni oraz 6,4% - pozostały personel. Poziom wykształcenia personelu działalności B+R w 2003 r. przedstawiał się następująco: 93,2% wszystkich zatrudnionych stanowili pracownicy z wyższym wykształceniem; z tej grupy tylko 6,1% personelu miało tytuł naukowy profesora; liczba pracowników ze stopniem naukowym doktora habilitowanego wynosiła 14%, a doktora 42,9%. Wśród personelu B+R z wykształceniem wyższym pozostałą grupę stanowili pracownicy z tytułem zawodowym magistra, inżyniera, lekarza, licencjata – 30,2%.

Efekty Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego

Wprowadzenie

Regionalna Strategia Innowacji w województwie świętokrzyskim powstała jako wynik projektu celowego sfinansowanego w 50% przez Komitet Badań Naukowych, pozostałe koszty pokryte zostały przez Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego.

Projekt realizowany był przez konsorcjum wykonawców z regionu w składzie: Akademia Świętokrzyska, EPRD Biuro Polityki Gospodarczej i Rozwoju Regionalnego, Fundacja Busko-Zdrój, Fundacja im. Stanisława Staszica, Ośrodek Promowania i Wspierania Przedsiębiorczości Rolnej w Sandomierzu, Politechnika Świętokrzyska, Staropolska Izba Przemysłowo-Handlowa, Agencja Rozwoju Lokalnego S.A. w Ostrowcu Świętokrzyskim, ŚCITT Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii Sp. z o.o., Świętokrzyskie Centrum Onkologii, Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji, Wyższa Szkoła Handlowa, Wyższa Szkoła Zarządzania Gospodarką Regionalną i Turystyką. Koordynatorem była Politechnika Świętokrzyska.

Proces realizacji projektu ściśle podporządkowany był zdefiniowanym celom:

- 1) utworzenie systemu wspierania przedsięwzięć o dużej wartości dodanej oraz dużym znaczeniu społecznym i gospodarczym dla regionu, pozostających w zgodzie ze Strategią Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Regionu Świętokrzyskiego. Podniesienie konkurencyjności regionu, poprawy życia mieszkańców i łagodzenia skutków bezrobocia,
- 2) rozwój zasobów ludzkich, zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych i budowa społeczeństwa informacyjnego,
- 3) rozwój przedsiębiorczości w oparciu o innowacje i nowe technologie poprzez budowanie relacji sfery nauki z gospodarką, zwłaszcza z MSP,
- 4) ochrona środowiska i racjonalne zarządzanie zasobami naturalnymi,
- 5) rozwój małych miast i obszarów wiejskich w oparciu o wdrażanie rozwiązań innowacyjnych.

Przyjęte cele wskazują na wolę budowania trwałej i długofalowej strategii innowacji, poprzez którą możliwe będzie efektywne zarządzanie istniejącym w regionie potencjałem. W rezultacie wskazano wolę „utworzenie systemu wspierania przedsięwzięć o dużej wartości dodanej oraz dużym znaczeniu społecznym i gospodarczym dla regionu”, co powinno nastąpić poprzez implementację regionalnej strategii innowacji.

Dialog i konsensus społeczny oraz narzędzia budowania partnerstwa

Zgodnie z przyjętą metodyką budowania regionalnych strategii innowacji, jednym z zadań było utworzenie trwałego konsensusu, który obejmuje zarówno etap budowania, jak i proces implementacji strategii w regionie. Z uwagi na ograniczone zasoby w projekcie, w rozumieniu dostępnych środków finansowych, jak również czasu dedykowanego na jego przeprowadzenie,

aktywność regionu w zakresie budowania konsensusu była również ograniczona i koncentrowała się jedynie na wybranych metodach. Jedną, a zarazem kluczową z nich, było włączenie w proces tworzenia strategii najważniejszych instytucji regionu, z punktu widzenia procesu podnoszenia jego konkurencyjności i innowacyjności. Wynika to z kilku faktów:

- 1) objęły wszystkie grupy instytucji regionalnych: jednostki naukowo-badawcze, instytucje samorządu terytorialnego, instytucje wsparcia biznesu – reprezentantów przedsiębiorstw, instytucje branżowe,
- 2) reprezentowały najważniejsze jednostki w swoich grupach: pięć głównych instytucji naukowo-badawczych z regionu, trzy kluczowe instytucje gromadzące przedsiębiorstwa, a zarazem udzielające im wsparcia, prężnie działające fundacje, ŚCITT – podmiot założony przez Urząd Marszałkowski i Politechnikę Świętokrzyską odpowiedzialny za wdrażanie regionalnej strategii innowacji,
- 3) miały charakter zarówno regionalny, jak i lokalny, większość instytucji posiadała i posiada również szerokie kontakty międzyregionalne i międzynarodowe,
- 4) część posiadała i posiada akredytacje np. PARP czy innych jednostek akredytujących do wspierania przedsiębiorstw czy obsługi Funduszy Strukturalnych.

Powołane konsorcjum wykonawców miało na celu skonsolidowanie wszystkich głównych aktorów, przekonanie ich do uczestnictwa w tworzeniu wizji trwałego rozwoju regionu oraz pobudzenie ich świadomości wspólnej odpowiedzialności za tę wizję. Wyrazem przyjęcia takiego kierunku działania jest, zawarta w strategii wola stworzenia w regionie warunków, w których „wszyscy partnerzy w regionie przejawiają aktywność zogniskowaną na wdrażaniu innowacyjnych pomysłów, tworzeniu nowych, ciekawych i trwałych miejsc pracy dla absolwentów, budowie i utrwalaniu społecznego konsensusu”. W rezultacie projekt stał się narzędziem do bliższej współpracy i zacieśniania więzi pomiędzy poszczególnymi płaszczyznami regionu na rzecz realizacji wspólnej wizji rozwoju.

Drugim narzędziem tworzenia konsensusu był sposób definiowania priorytetów strategicznych, uwzględniający potrzeby wszystkich instytucji uczestniczących w tworzeniu strategii. W rezultacie przeprowadzenia konsultacji społecznych oraz gromadzenia propozycji projektów, zdefiniowano listę 71 inicjatyw. W praktyce, oprócz klarownej wizji narzędzi implementacji strategii, przyczyniło się to do podniesienia aktywności regionalnych instytucji, a w rezultacie ich zaangażowania w projekt i jego implementację dając świadectwo istotnych zmian w postrzeganiu problemów innowacyjnego rozwoju województwa przez jego instytucje.

Analiza wszystkich przyjętych mechanizmów budowania konsensusu i partnerstwa w regionie wskazuje na istotną rolę, jaka przywiązana została do tego obszaru w projekcie. Sformułowany dialog odegrał w konsekwencji kluczową rolę w procesie formułowania celów strategicznych. Potwierdzeniem są również zapisy dokumentu strategii, odwołujące się do konieczności dalszego tworzenia konsensusu i partnerstwa, a przejawiające się zarówno w samej wizji rozwoju regionu, jak i przyjętych mechanizmach implementacji strategii.

Istotną rolę w tworzeniu i podtrzymaniu konsensusu w regionie pełni Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii, które będąc instytucją odpowiedzialną za proces implementacji strategii, jako jedne z pierwszych zainicjowało projekt w ramach działania 2.6 ZPORR, tworząc zarazem partnerstwo instytucji w celu jego realizacji. Projekt „InnovaRegio – Regionalna Sieć Innowacji w Województwie Świętokrzyskim” ma na celu tworzenie warunków do wzrostu konkurencyjności regionu poprzez budowę regionalnego systemu innowacji na rzecz wspierania sektora nauki i gospodarki w zakresie nowych technologii. Przewidywane działania to konferencje, seminaria tematyczne i szkolenia dla przedsiębiorców oraz indywidualne doradztwo specjalistyczne. Sieć InnovaRegio funkcjonuje na bazie partnerstwa instytucji otoczenia biznesu z doświadczeniem w doradztwie dla przedsiębiorstw. Oprócz większej świadomości w zakresie konieczności tworzenia partnerstw lokalnych i sieci powiązań pomiędzy instytucjami, jaka niewątpliwie stała u podstaw stworzenia tej inicjatywy, przyczynia się on do popularyzacji nowej jakości form współdziałania,

prowadząc do jeszcze głębszych przemian w podejściu instytucji do innowacyjnego rozwoju regionu.

Konsensus i partnerstwo stoi również u podstaw idei implementacji strategii, która zakłada utworzenie trzech płaszczyzn sieciowych służących do zbudowania nowoczesnego regionalnego systemu innowacji:

- rozwój sieci (klastrów) w strategicznych dla regionu sektorach gospodarczych,
- rozwój sieci wokół kluczowych dla regionu obszarów badawczo-rozwojowych, w tym powstanie parku naukowo-technologicznego,
- rozwój regionalnej sieci na rzecz wsparcia biznesu, zwłaszcza w zakresie transferu technologii.

Przyjęta koncepcja systemu innowacji postrzega zatem gospodarkę nie tylko przez pryzmat tworzących ją instytucji i ich działań, ale kładzie również nacisk na interakcje zachodzące pomiędzy nimi i efekt synergii wynikający z tych powiązań. To w konsekwencji jest możliwe jedynie poprzez konsensus i partnerstwo w regionie na rzecz innowacji.

Nie bez znaczenia pozostaje fakt podpisania przez marszałków województw: świętokrzyskiego, podkarpackiego oraz lubelskiego, porozumienia o współpracy międzyregionalnej w ramach RIS, którego celem była wymiana informacji na temat stanu zaawansowania prac nad strategią, a w dłuższej perspektywie próba zdefiniowania wspólnych projektów do Funduszy Strukturalnych. Podpisanie porozumienia nadało rangi całemu procesowi budowania strategii, a szeroka kampania informacyjna, jaka towarzyszyła tej inicjatywie, miała za zadanie budowanie poparcia społeczeństwa na rzecz innowacji w regionie. Samo porozumienie stanowi jedyny przykład w Polsce. Zapoczątkowane w 2004 roku przyczyniło się do nawiązania współpracy pomiędzy instytucjami w poszczególnych regionach a zwłaszcza Urzędami Marszałkowskimi, prowadząc do zmian w tych instytucjach w zakresie otwartości na współpracę. TRIS⁹ stał się zatem szczególnie wartościowym porozumieniem, gdyż za sprawą nowego podejścia urzędników i pracowników instytucji w trzech regionach dochodzi do weryfikacji wspólnych potrzeb w zakresie pobudzania innowacji w regionach, konsultowania i wymiany informacji pomiędzy nimi, a nawet do inicjowania wspólnych działań i projektów.

Projekt regionalnej strategii innowacji przyczynił się zatem do stworzenia, ugruntowania i rozwoju konsensusu i partnerstwa w regionie, co niewątpliwie było wyrazem zmian w podejściu tych instytucji do problematyki rozwoju regionu definiując zarazem większą otwartość na potrzeby regionu.

Polityka innowacji w regionie

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Świętokrzyskiego, definiując tzw. scenariusze rozwoju regionu, przyjmuje założenie, że „istnieje polityka regionalna w województwie w zakresie innowacyjności i wzrostu konkurencyjności”. Założenie to jest jednocześnie wyrazem pojawiającego się w regionie nowego obszaru w ramach prowadzonej dotychczas polityki regionalnej, którego pojawienie się zdefiniowane zostało jako kluczowy efekt regionalnej strategii innowacji. Jak bowiem wynika z dokumentów strategicznych realizowanych w regionie, żaden nie zawierał precyzyjnie określonych założeń w zakresie wspierania innowacji, nastąpiło to dopiero poprzez RIS. Polityka innowacji jest zatem w województwie świętokrzyskim efektem wskazania ścieżki rozwoju innowacyjnego i zdefiniowanych narzędzi oddziaływania w tym zakresie. Oznacza to, iż przed rozpoczęciem procesu realizacji projektu RIS nie można było mówić o istnieniu polityki innowacji w regionie, co wynikało z braku narzędzi i wizji.

⁹ Trzy Regionalne Strategie Innowacji - TRIS

Polityką jest w rezultacie fakt wdrażania strategii, czego głównym aktorem, a zarazem gwarantem realizacji, jest Urząd Marszałkowski – Departament Rozwoju Regionalnego i Współpracy z Zagranicą. Naturalnym elementem realizacji polityki innowacji jest przeniesienie zapisów strategii innowacji do Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Regionu Świętokrzyskiego, którą region realizuje, a przez to uszczegółowienie jej o obszar innowacji i zagwarantowanie zarazem komplementarności działań.

Mimo istotnej roli projektu RIS, formułowanie polityki innowacji nastąpiło poprzez powołanie Świętokrzyskiego Centrum Innowacji i Transferu Technologii ŚCITT (nazywanego dalej Centrum), będącego podmiotem prawa handlowego, którego założycielami są Urząd Marszałkowski, władze miejskie i środowisko akademickie. Zamysłem i ideą powołania Centrum było tworzenie stałych kontaktów pomiędzy instytucjami w regionie i tworzenie inicjatyw służących podnoszeniu konkurencyjności regionu w obszarze technologii i innowacji¹⁰. W efekcie Centrum włączone zostało do konsorcjum wykonawców projektu RIS, uczestniczyło aktywnie w formułowaniu strategii, a obecnie, dysponując narzędziami niezbędnymi do realizacji polityki innowacji, wskazane zostało jako instytucja odpowiedzialna za wdrażanie strategii, przy bezpośredniej współpracy z Urzędem Marszałkowskim.

Projekt RIS przyczynił się zatem do szybszego rozwoju polityki innowacji w regionie, której pierwsze elementy zdefiniowane zostały bezpośrednio przed rozpoczęciem projektu. Proces, zapoczątkowany wraz z przyjęciem do realizacji tego projektu, zaowocował ponadto zmianą w podejściu władz regionu do problematyki innowacji, dedykując jej zarazem zmiany funkcji i pracy Urzędu Marszałkowskiego.

Miejsce MSP w polityce innowacyjnej

W ramach zdefiniowanej regionalnej strategii innowacji wskazać można na istotną koncentrację uwagi na wspieraniu małych i średnich przedsiębiorstw w regionie. Nie można jednakże przypisać tego faktu jedynie procesowi realizacji projektu RIS, gdyż instrumenty wsparcia MSP w regionie zainicjowane zostały wcześniej. Przykładem jest Stাপropolska Izba Przemysłowo-Handlowa, realizująca działania w zakresie wsparcia MSP od początku lat 90-tych, w tym poprzez implementację funduszy PHARE w tym obszarze. Przyjęcie do realizacji projektu RIS, zakładającego oddziaływanie na innowacyjność MSP, poparte było zatem świadomością interwencji w tym sektorze. Jednocześnie projekt ten wywarł istotny wpływ na podejście do narzędzi wspierania MSP i sposób definiowania kierunków działań w ramach polityki innowacji. Potwierdzeniem są zapisy strategii innowacji, głównie poprzez dywersyfikację działań na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw na bezpośrednie oraz pośrednie. Jednocześnie strategia wskazała na konieczność szczególnej koncentracji działań o charakterze pośrednim, których efektem jest stworzenie warunków sprzyjających do powstawania innowacyjnych firm (przedsiębiorczość) i rozwoju istniejących, a w szczególności tworzenie różnorodnej infrastruktury otoczenia przedsiębiorstw. Jest to zarazem wynik przekonania o ograniczonym potencjale i zdolności istniejących przedsiębiorstw czy powstających nowych do prowadzenia działalności innowacyjnej. W rezultacie wsparcie pośrednie ma w świetle polityki innowacji szanse na generowanie wyższych efektów, przynajmniej w pierwszym okresie realizacji tej polityki.

Istotnym argumentem przemawiającym za skupieniem uwagi na małych i średnich przedsiębiorstwach, choć nie posiada on roli przeważającej, jest fakt istnienia niewielkiej liczby

¹⁰ Misją Świętokrzyskiego Centrum Innowacji i Transferu Technologii jest dążenie do wzmocnienia konkurencyjności Regionu w obszarze: produkcji, usług, edukacji i zarządzaniu, poprzez doradztwo, szkolenia, certyfikacje, transfer i promocję nowych technologii, wykorzystanie potencjału naukowo-badawczego, reklamę, dostęp do źródeł informacji biznesowej oraz kojarzenie partnerów gospodarczych. Więcej www.it.kielce.pl

dużych firm w regionie, które z uwagi na częsty hermetyczny charakter działalności i brak otwartości na potrzeby i możliwości regionu, nie są wprost beneficjentami regionalnej strategii innowacji. Nie są one jednakże pominięte w strategii, a większą koncentrację uwagi na tych firmach przewiduje się w fazie jej implementacji.

W rezultacie kolejny raz wskazano na Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii, które pełniąc rolę realizatora polityki innowacji stało się istotnym instrumentarium wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw. Posiadane kompetencje i uprawnienia np. akredytacja Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości na świadczenie usług doradczych i szkoleniowych dla MSP¹¹, jak również realizowane projekty na rzecz wspierania konkurencyjności regionu, w tym również jako element implementacji strategii innowacji, stanowi kluczowe centrum na rzecz wspierania MSP w regionie. Drugim ośrodkiem, do którego przywiązywana jest istotna uwaga, jest Staropolska Izba Przemysłowo-Handlowa, posiadająca w swoich zasobach największe doświadczenie we wspieraniu przedsiębiorstw oraz zraszająca znaczącą liczbę małych i średnich przedsiębiorstw z regionu.

Efektem projektu RIS, wynikającym z definiowania narzędzi pomocy w obszarze wsparcia innowacyjności MSP, było ugruntowanie przekonania o kluczowej roli MSP w podnoszeniu innowacyjności regionu. Związane jest to jednakże z przekonaniem, iż w tym obszarze, MSP w regionie wymagają wsparcia w większym stopniu poprzez instytucje wsparcia. Zaowocowało to w efekcie skierowaniem większej uwagi na kluczowe instytucje regionu, zwłaszcza te, które swoją działalność dedykują wspieraniu tego sektora.

Zintegrowane podejście do innowacyjności w regionie

Znaczącym efektem budowania regionalnej strategii innowacji jest większa koncentracja uwagi na zintegrowanym podejściu od innowacyjności w regionie. Poprzez przeprowadzone działania w projekcie RIS, instytucje regionalne przekonały się, iż aby skutecznie wspierać działalność innowacyjną należy oddziaływać na różne sfery, w których te podmioty funkcjonują, za szczególnym akcentem na MSP. W bezpośredni sposób nawiązuje do tego sama strategia, będąc wyrazem podejścia instytucji, które ją opracowały. W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na osiem zasad trwałego rozwoju, którymi powinna kierować się regionalna strategia innowacji, a które stanowią punkt wyjścia dla całego dokumentu. Wśród nich podkreśla się „przejście od sztucznie powiązanych do zintegrowanych dążeń na rzecz koordynacji polityki”. W kolejnym etapie wskazać można zintegrowane podejście, wyrażone zawartymi priorytetami strategicznymi w regionalnej strategii innowacji. Priorytety te, definiując mechanizmy pośredniego oddziaływania na przedsiębiorstwa, wykazują wysoki stopień komplementarności zarówno przedmiotowej, jak i podmiotowej. Przewidziane jest oddziaływanie w zasoby ludzkie, sektor badawczo-rozwojowy, otoczenie instytucjonalne firm czy otoczenie biznesu. Działania wskazują zarazem potrzeby o charakterze miękkim i twardym. W konsekwencji reprezentują one grupę różnych, a zarazem kluczowych obszarów zewnętrznych kompetencji MSP niezbędnych do inicjowania działalności innowacyjnych.

Argumenty przemawiające za podejściem zintegrowanym są jednakże obecnie jedynie w świadomości instytucji i organizacji regionu. Budowanie zintegrowanego podejścia jest procesem i taki proces należy, w opinii przedstawicieli regionu, zainicjować. Obecne starania koncentrują się na rozwijaniu i wyposażaniu Świętokrzyskiego Centrum Innowacji i Transferu Technologii, które

¹¹ Dotyczy to programów: Wstęp do Jakości (PHARE 2002) oraz Rozwój Przedsiębiorczości (PHARE 2002 i 2003)

ma inicjować działania i pełnić rolę platformy dla szeregu innych inicjatyw generowanych przez różne środowiska regionalne¹².

Zintegrowane podejście jest zatem celem, zdefiniowanym poprzez realizację projektu RIS i stworzenie strategii, a jego osiągnięcie uwarunkowane jest efektywnością procesu implementacji strategii.

Bariery i ograniczenia w realizacji polityki innowacji,

Projekt RIS, oprócz wskazanych powyżej efektów, w istocie sposób przyczynił się do zwiększenia świadomości w zakresie barier i ograniczeń realizacji polityki innowacji i podnoszenia innowacyjności regionu. Świadomość ta wskazuje jednocześnie, iż ilość i ciężar gatunkowy barier w województwie świętokrzyskim ulegają ciągłym zmianom, głównie z uwagi na postępujący proces implementacji regionalnej strategii innowacji oraz naturalnym zmianom, które następują w efekcie biegnących procesów gospodarczych w regionie. Zrozumiałe jednakże jest, iż w szybki sposób można ograniczyć oddziaływania tylko tych barier, których rola w całokształcie polityki innowacji jest marginalna. Prawdziwym problemem są bariery o bardziej systematycznym i strukturalnym charakterze, których ograniczenie wymaga niekiedy dużych nakładów pracy i środków.

Kluczową rolę odgrywają w regionie bariery o charakterze świadomościowym, wśród których wskazuje się przede wszystkim ograniczoną zdolność małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie definiowania potrzeb o charakterze innowacyjnym oraz możliwości wykorzystania nowoczesnych rozwiązań dla polepszenia sytuacji firmy. W efekcie zdefiniowane zostało powyższe przekonanie o oddziaływaniu na MSP poprzez ich otoczenie i w ten sposób pobudzanie w nich popytu na innowacje. Im większa liczba przedsiębiorstw będzie definiowała potrzeby rozwoju innowacji, tym szybsze będzie możliwe skuteczne implementowanie strategii. Bariery o charakterze świadomościowym zdefiniowano również w odniesieniu do jednostek naukowych w regionie. Istotnym problemem jest bowiem konsekwentna realizacja programów nauczania nie uwzględniających elementów kształtowania postaw przedsiębiorczych w realizowanych tokach studiów, zwłaszcza technicznych.

Znaczącym ograniczeniem rozwoju innowacyjnego regionu jest brak instytucji otoczenia biznesu, głównie o charakterze konsultacyjno-doradczym, dzięki którym przedsiębiorstwa małe i średnie mogłyby podnosić swoją znajomość technik działania w oparciu o nowe technologie i innowacje. Jest to zatem bariera o charakterze instytucjonalnym (organizacyjnym). Z punktu widzenia zarządzania i monitoringu procesem implementacji regionalnej strategii innowacji barierą jest ponadto brak spójności organizacyjnej, wynikającej z rozproszenia środków finansowych pomiędzy regionalny i krajowy szczebel. Obecnie jedynie poprzez ZPORR najpełniej realizuje się polityka spójności, co pozwala Urzędowi Marszałkowskiemu realizować i kontrolować w pełni proces wdrażania strategii. Problemem jest zatem brak systemu ewidencji wydatkowania pieniędzy i uzyskiwanych rezultatów na poziomie regionalnym. Po stronie organizacyjnej ograniczeniem jest ponadto:

- brak kanałów absorpcji innowacji do przedsiębiorstw z inkubatorem akademickim włącznie,
- mało elastyczny charakter niektórych elementów infrastruktury oddziałującej i wspierającej przedsiębiorstwa np.: (i) system urzędów pracy interesuje się tylko bezrobotnymi tzn. młodzi naukowcy po studiach muszą się zarejestrować w Urzędzie, aby ich oferta pracy była weryfikowana i rozpowszechniana; (ii) aby zostać członkiem izby handlowej należy być przedsiębiorcą.

¹² Pierwszym wskazanym elementem jest połączenie obszarów badań i rozwoju z przedsiębiorstwami. W tym celu wykorzystywany jest fakt umiejscowienia ŚCITT przy jednostce naukowej.

Projekt RIS, a w szczególności analiza przedsiębiorstw, wskazał również na istnienie potrzeby stworzenia narzędzi finansowania innowacyjnych projektów i działań w przedsiębiorstwach, jak fundusze pożyczkowe i poręczeniowe. Są to główne bariery o charakterze finansowym, nie pomniejszając faktu braku dostatecznej ilości instrumentów finansowania innowacyjności firm przez Fundusze Strukturalne.

W efekcie projekt RIS, głównie poprzez przeprowadzone analizy, podniósł zdolność regionów definiowania barier innowacyjnego rozwoju. Umiejętność ta jest niewątpliwie istotnym narzędziem w ocenie stopnia osiągnięcia celów regionalnej strategii innowacji. W tym celu, również w wyniku pogłębionej świadomości, podejmowane są działania ustanawiające narzędzia monitoringu procesu implementacji strategii oraz innowacyjności regionu jako całości.

Podsumowanie

Charakterystyka pierwszych efektów Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego, wyrażona przytoczonymi opiniami przedstawicieli regionu wskazuje, iż region ten istotnie zmienił sposób postrzegania i realizacji działań podnoszących jego innowacyjność. Okres, jaki upłynął od zakończenia procesu budowania strategii do niniejszego badania nie pozwala jednakże wskazać na efekty o charakterze ekonomicznym. Niemniej jednak już pierwsze efekty wskazują, iż zainicjowany wieloletni proces implementacji strategii, może zaowocować w kolejnych latach wymiernymi korzyściami dla gospodarki regionu.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz, w województwie świętokrzyskim wskazać można następujące efekty realizacji projektu RIS:

- 1) doszło do zawiązania konsensusu pomiędzy instytucjami w regionie, na bazie konsensusu zdefiniowane zostały pierwsze inicjatywy, których realizacja dokonuje się w partnerstwie kilku instytucji,
- 2) w sposób otwarty mówi się o realizacji polityki innowacji, której dedykowane zostały narzędzia działania, nastąpiły również zmiany w funkcjonowaniu instytucji odpowiedzialnych za tę politykę, podkreślono zarazem rolę Świętokrzyskiego Centrum Innowacji i Transferu Technologii,
- 3) zapoczątkowany został proces tworzenia zintegrowanego podejścia do podnoszenia innowacyjności regionu z centralną rolą MSP, siłą realizacji tego podejścia jest jednocześnie funkcją efektywności implementacji regionalnej strategii innowacji,
- 4) znaczącą rolę w zakresie podnoszenia innowacyjności gospodarki regionu przypisano małym i średnim przedsiębiorstwom, wskazano jednocześnie, iż z uwagi na ograniczoną zdolność tych firm do podejmowania działalności innowacyjnej, instrumenty wsparcia powinny oddziaływać przede wszystkim pośrednio – poprzez instytucje wsparcia biznesu,
- 5) nastąpiło zwiększenie świadomości w zakresie barier hamujących innowacyjny rozwój regionu.

Pierwsze efekty realizacji projektu RIS, jak i dotychczasowego okresu implementacji strategii, wskazują na znaczące zmiany w funkcjonowaniu regionu. Należy obecnie przypuszczać, iż zmiany o charakterze instytucjonalnym oraz głębokie zmiany w świadomości aktorów znajdą swoje odzwierciedlenie w ekonomicznych wskaźnikach gospodarki regionu.

7.2. Studium przypadku: województwo podlaskie

Charakterystyka województwa podlaskiego

Wprowadzenie

Województwo podlaskie położone jest w północno-wschodniej części Polski, zajmuje obszar 20186 km² (6,5% powierzchni kraju) i jest szóstym co do wielkości województwem w kraju. Mieszka na jego terenie 1 204 tys. osób, co stanowi 3,16% ludności kraju i plasuje województwo na 14 pozycji. Sąsiaduje ono z 3 innymi województwami: warmińsko-mazurskim, mazowieckim i – na krótkim odcinku – z lubelskim. Od wschodu graniczy z Białorusią (260 km) i Litwą (102 km).

Województwo podzielone jest na 14 powiatów, są 3 miasta grodzkie (na prawach powiatu), 118 gmin (w tym 13 miejskich, 23 miejsko-wiejskich oraz 82 wiejskie).

Gospodarka regionu

Wiodące gałęzie przemysłu

Przemysł województwa związany jest głównie z dominującym sektorem rolnictwa. Kluczową pozycję zajmuje w nim produkcja i przetwórstwo artykułów spożywczych (przemysł mleczarski, mięsny, owocowo-warzywny, piwowarski, spirytusowy i młynarski). Duże znaczenie ma produkcja maszyn i urządzeń, tkanin oraz wyrobów z drewna. W strukturze tworzenia wartości dodanej brutto w województwie podlaskim wyższy od średniej wartości w kraju jest udział sektora usług i rolnictwa, natomiast na tym samym poziomie co przeciętnie w kraju, przemysłu i budownictwa¹³. W przemyśle województwa podlaskiego dominują trzy działy, z których pochodzi 68,5% wartości produkcji sprzedanej. Największy udział w sprzedaży mają: produkcja artykułów spożywczych i napojów (51,2%), produkcja drewna i wyrobów z drewna oraz ze słomy i wikliny (10,9%), jak również wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (6,4%). Dominujące działy skupiają 45,6% ogółu zatrudnionych w przemyśle.

Struktura wg zatrudnienia

Kluczowe znaczenie w gospodarce regionu ma sektor małych i średnich przedsiębiorstw, którego udział w ogólnej liczbie przedsiębiorstw wynosi 99,8%, a zatrudnienie w tym sektorze wynosi 161 685 osób, co stanowi 76,12% ogólnego zatrudnienia w przedsiębiorstwach w tym województwie. Jednocześnie występuje wysoka dysproporcja w rozkładzie przedsiębiorstw w

¹³ W 2001 r. udział usług wyniósł 66,7% (w kraju 64,8%), rolnictwa 7,1% (w kraju 3,8%), przemysłu i budownictwa 26,2% (w kraju 25,6%). Produkcja sprzedana przemysłu we wrześniu 2004 r. osiągnęła wartość 932,2 mln. Wskaźnik dynamiki sprzedaży w odniesieniu do września 2003 r. wyniósł 105,2%, a w porównaniu z sierpnem 2004 r. – 103,3%. W okresie styczeń - wrzesień 2004 r. przychody ze sprzedaży wyrobów i usług w przedsiębiorstwach przemysłowych wyniosły 7913,3 mln zł i w porównaniu z analogicznym okresem roku 2003 wzrosły o 9,9% (w kraju zwiększyły się o 14,6%). Zwiększenie przychodów było wynikiem dynamicznego wzrostu w sekcjach przetwórstwo przemysłowe (o 12,5%) oraz górnictwo i kopalnictwo (o 11,1%).

układzie miasto – wieś. Na obszarach wiejskich zlokalizowanych jest jedynie ok. 1/5 wszystkich podmiotów gospodarczych. „Lokomotywą” rozwoju regionu jest zatem kilka ośrodków miejskich.

Innowacyjność MSP

Analiza MSP dokonana w ramach projektu RIS wskazuje, iż większość badanych firm należy uznać za innowacyjne¹⁴. Spośród badanych podmiotów nowe produkty wprowadziło 53,2% przedsiębiorstw, produkty zmodernizowane – 26,4%, nowe technologie – 25,6%, zaś technologie zmodernizowane – 24,4%. Łącznie zmiany innowacyjne w przynajmniej jednym z powyższych obszarów odnotowano w 72,7% firm. Tymczasem, przyjmując za podstawę w ocenie innowacyjności odniesienie do rynków międzynarodowych, badane przedsiębiorstwa w zdecydowanej większości należałoby uznać za nieinnowacyjne. Podobnie przy stosowaniu kryterium udziału nowych produktów w całości sprzedaży, wnioski odnośnie innowacyjności podlaskich firm rysują się pesymistycznie¹⁵.

W ocenie regionu, w perspektywie umiędzynarodowienia konkurencji, innowacyjność podlaskich przedsiębiorstw jest zdecydowanie niezadowolająca i wymaga wsparcia ze strony proinnowacyjnej polityki gospodarczej. Innowacyjność MSP widziana przez pryzmat eksportu jest potwierdzeniem raczej niezadowolających wyników regionu. Województwo plasuje się na przedostatniej pozycji w kraju, w kierunkach eksportu dominuje sprzedaż na rynki byłego ZSRR (ok. 60%) i Unii Europejskiej (ok. 30%). W strukturze eksportu największe znaczenie mają artykuły rolno-spożywcze (29%) oraz obrót maszynami, urządzeniami i sprzętem transportowym¹⁶.

Sfera naukowo-badawcza

W województwie podlaskim działalność badawczo-rozwojową prowadzi 8 jednostek co stanowi zaledwie 1% wolumenu tych podmiotów w Polsce. W jednostkach tych zatrudnionych jest blisko 2400 osób, z czego prawie 83% to pracownicy naukowo-badawczy (w Polsce zatrudnienie w działalności naukowo-badawczej wynosi 72,3% ogółu zatrudnionych w sferze B+R).

W strukturze działalności badawczo-rozwojowej przeważają badania podstawowe – nakłady na tego typu badania stanowią 50,7% ogółu nakładów wewnętrznych bieżących na B+R. Należy również dodać, że całość środków na badania podstawowe i stosowane wydatkowana jest w Białymstoku. Z nakładów na prace rozwojowe 42% wydatkowane jest poza stolicą województwa. W rezultacie Białystok pełni rolę centrum działalności naukowo-badawczej w regionie.

Województwo podlaskie jest jednym z trzech województw (podkarpackie, podlaskie, kujawsko-pomorskie), w których strukturze nakładów na działalność badawczo-rozwojową przeważają środki podmiotów gospodarczych. Wszystkie trzy województwa zajmują również podobne miejsca pod względem ogólnego poziomu wydatków na B+R (podlaskie – 11,

¹⁴ W badaniu zastosowano definicję innowacyjności, jako wprowadzenie nowego bądź zmodernizowanego produktu, czy też nowej lub zmodernizowanej technologii w ciągu ostatnich trzech lat. Biorąc pod uwagę wprowadzanie nowych produktów wykazano, że 43,4% podmiotów uznało, iż są one oryginalne w odniesieniu do rynku regionalnego, 25,6 % na rynku krajowym i tylko 8,6% wskazało na innowacyjność wprowadzanych wyrobów na rynku międzynarodowym. Podobnie sytuacja przedstawiała się w zakresie wprowadzania nowych technologii, gdzie tylko 3,5% badanych firm uznało wprowadzone rozwiązania za nowatorskie w skali międzynarodowej, a 9,5% w skali kraju.

¹⁵ Udział nowych produktów przekraczający 50% całości sprzedaży odnotowano w 11,8% firm zaś zmodernizowanych w 10,8% podmiotów. Jeszcze niższy był odsetek firm w większości opierających się na nowych lub zmodernizowanych technologiach (odpowiednio 11,1% i 6,8%). Zdecydowana większość firm, bo prawie 70%, charakteryzowała się nieznacznym udziałem innowacyjnych produktów i technologii w sprzedaży stanowiącym do 20% całości zbytu. Więcej [w:] „Analiza potrzeb innowacyjnych przedsiębiorstw w województwie podlaskim”, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Białystok, 2004

¹⁶ W wyniku przeprowadzonej analizy dotyczącej handlu zagranicznego, dokonanej przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową województwo podlaskie zostało zakwalifikowane do jednej grupy wraz z lubelskim, małopolskim, i podkarpackim. Wymienione województwa cechują się najniższą wartością eksportu *per capita*, najniższym udziałem rynku UE w całości eksportu województwa oraz udziałem dóbr technologicznie intensywnych w obrotach eksportowych. Pozycja grupy do której należy podlaskie jest – w relacji do innych województw – najsłabsza. Wskaźnik udziału w eksporcie wyrobów o wysokim zaawansowaniu technologicznym, kształtował się w 2001 roku dla grupy województw, w której znajduje się Podlasie, na poziomie 3,8 proc. Więcej [w:] „Profil wrażliwości gospodarki regionalnej na integrację z unią europejską - WOJEWÓDZTWO PODLASKIE” IBnGR, Gdańsk 2003

podkarpackie – 10, a kujawsko-pomorskie – 9 miejsce). Oznacza to, że mimo relatywnie skromnego własnego zaplecza finansowego na działalność B+R w tych województwach, pomoc ze strony budżetu państwa jest również ograniczona.

Efekty Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podlaskiego

Wprowadzenie

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podlaskiego zdefiniowana została przy wykorzystaniu wsparcia finansowego Komitetu Badań Naukowych oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego. Projekt RIS realizowany był przez konsorcjum wykonawców z regionu w składzie: Uniwersytet w Białymstoku, Politechnika Białostocka, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego, Polsko–Litewska Izba Gospodarcza RW w Suwałkach. Jednostką wiodącą był Uniwersytet w Białymstoku.

Zgodnie z zapisami wniosku „Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podlaskiego”, proces tworzenia regionalnej strategii innowacji wskazał na odpowiedzi na pytania: „jakie są przyczyny niskiego stanu innowacyjności w regionie?” oraz „czy istnieją możliwości poprawy wizerunku innowacyjnego Podlasia?”. Miał on jednocześnie pomóc w zdefiniowaniu działań, jakie należy podjąć w sferze edukacji i promocji innowacji, aby przełamywać stereotypy w myśleniu o innowacjach i regionie, a także przygotować grunt pod kreatywny sposób myślenia o przyszłych czynnikach rozwoju gospodarczego i społecznego.

Projekt celowy miał zatem na celu:

- a) przygotować trwałe fundamenty instytucjonalne pod współpracę sektora MSP z jednostkami naukowymi i badawczymi oraz władzami samorządowymi,
- b) określić obszary wsparcia innowacyjnego w celu podniesienia konkurencyjności przedsiębiorstw regionu i wykorzystywania przewag na rynkach zewnętrznych,
- c) wyznaczyć ramy dla decyzji politycznych na kolejne lata.

Oczekiwane również było utworzenie sprawnych kanałów informacyjnych o dostępnych nowoczesnych technologiach i możliwościach ich pozyskania i wdrożenia w warunkach lokalnego biznesu.

Przyjęte cele charakteryzują się silną koncentracją na budowaniu systemowego podejścia do innowacji w regionie. Potwierdza to teza zawarta w projekcie, iż „pobudzanie innowacyjności regionu wymaga oddziaływania na układ, na który składa się wiele zmiennych [...] może się to odbywać w ramach utworzonego Regionalnego Systemu Innowacji, w którego skład wchodzi wszystkie kluczowe dla innowacyjnego rozwoju regionu instytucje”¹⁷. W konsekwencji działania odbywające się w ramach systemu mają trafiać przede wszystkim do małych i średnich przedsiębiorstw, nowych firm, indywidualnych wynalazców i potencjalnych przedsiębiorców.

Dialog i konsensus społeczny oraz narzędzia budowania partnerstwa

Proces budowania regionalnej strategii innowacji wskazał, iż kluczowym warunkiem osiągnięcia celów zdefiniowanych w projekcie wymaga stworzenia szerokiego konsensusu społecznego w regionie. Jak wynika z zapisów dokumentu, zespół wykonawców czynił wszelkie starania aby strategia odzwierciedlała potrzeby oraz była zaakceptowana przez szerokie grono

¹⁷ Składniki układu to: system oświaty i edukacji, kadra badawcza wraz z zapleczem oraz przedsiębiorcy zdolni do wdrażania innowacji, innowacyjnie zorientowany przemysł oraz jego produkty generujące postęp technologiczny w innych dziedzinach, produktach i usługach, infrastruktura techniczno-instytucjonalna promująca rozwiązania innowacyjne oraz powodująca ich dyfuzję do sektora przedsiębiorstw, system bankowy i inne źródła finansowania innowacji, naukowe, przemysłowe i handlowe powiązania z zagranicą, społeczeństwo przygotowane i otwarte na działania innowacyjne.

instytucji regionu. Podkreślają to słowa wskazujące, iż „powstała ona jako wynik wspólnego wysiłku kilkusetosobowej grupy naukowców z uczelni białostockich, pracowników instytucji otoczenia biznesu oraz samych przedsiębiorców, którzy czynnie uczestniczyli w tworzeniu tego dokumentu. Zapoczątkowany wokół RIS Podlasie proces budowania konsensusu regionalnego umożliwił podjęcie współpracy i wymianę poglądów na temat wizji rozwoju województwa podlaskiego – ze szczególnym uwzględnieniem problematyki innowacji – pomiędzy zaangażowanymi w tworzenie i opracowywanie strategii stronami”. Instytucjonalne powiązania, jakie wykształciły się w tym procesie, przełamały istniejące wcześniej bariery współpracy i partnerstwa, choć proces ten jest jeszcze na wstępnym etapie i wymaga istotnego wsparcia.

Jak wskazują opinie przedstawicieli regionu, w procesie dedykowanym tworzeniu konsensusu dla opracowania regionalnej strategii innowacji, nie było negatywnych sygnałów które krytycznie odnosiłyby się do zapisów strategii, nawet w tych grupach społecznych, które wyrażały największe zainteresowanie tym dokumentem. Była to niewątpliwie zasługa przyjętych mechanizmów konsultacji społecznych, w tym for regionalnych, z których każde dedykowane było przedstawicielom innej grupy podmiotów: w pierwszym kluczową grupę stanowili przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, w drugim - firm, w trzecim instytucji wsparcia biznesu i B+R. Pozwoliło to na zbliżenie regionalnej strategii innowacji do jej beneficjentów oraz większą koncentrację uwagi na niej w życiu społeczno-gospodarczym regionu. W efekcie konsensus na potrzeby tworzenia strategii został osiągnięty.

Osiągnięcie konsensusu można uznać za istotny sukces regionu, szczególnie biorąc pod uwagę fakt, iż inicjatywy o podobnym charakterze i znaczeniu nie były wcześniej realizowane w regionie. Było to zatem działanie pionierskie, wymagające specyficznego podejścia i wysiłku, aby mogło skutecznie oddziaływać na poszczególne grupy społeczne.

Konieczność dalszego budowania konsensusu w regionie wskazana została, jako kluczowy warunek implementacji strategii, szczególnie w obliczu zmian personalnych w instytucjach regionu. W tym celu zdefiniowany został priorytet strategiczny zatytułowany „Ustanowienie instytucjonalnych mechanizmów wsparcia innowacyjności województwa podlaskiego”. Wskazuje on na konieczność stworzenia regionalnego systemu innowacji, jako mechanizmu ustalającego zasady postępowania w celu wspierania innowacyjności regionu. Jako istotny element systemu wskazane zostało partnerstwo w regionie, co wynika z postulatu strategii twierdzącego, że „wzajemne powiązania pomiędzy uczestnikami procesu innowacyjnego są kluczowym czynnikiem wpływającym na jego dynamikę, a w efekcie poziom konkurencyjności danego terytorium. Transfer innowacji i technologii jest rezultatem wzajemnych powiązań i interakcji pomiędzy uczestnikami w ramach procesów tworzenia, transferu i wykorzystania różnego rodzaju wiedzy”. W efekcie ustanowiony regionalny system innowacji przyczyni się do powstania sieci współpracy pomiędzy instytucjami, przedsiębiorstwami i sferą nauki, będącej istotnym elementem struktury wsparcia innowacyjności.

Duże nadzieje związane są z realizacją projektu Podlaskiego Centrum Innowacji, który wprowadzając nowe ogniwo w instytucjonalnym wsparciu regionu, ma być płaszczyzną współpracy między sektorem badawczo-rozwojowym a przedsiębiorstwami oraz dostarczać przedsiębiorstwom informacji o nowych technologiach i podnoszeniu ich konkurencyjności poprzez innowacje.

Potrzeba rozwijania konsensusu na poziomie strategicznym wskazuje, iż sam proces budowania strategii innowacji nie wystarczył do zbudowania trwałych więzi w regionie na rzecz innowacji. Taki stan rzeczy poważnie uniemożliwia osiągnięcie scenariusza realistycznego rozwoju regionu, a tym bardziej optymistycznego, wskazanego w strategii. W tej sytuacji zawarcie odpowiednich zapisów w priorytetach rozwoju innowacyjności regionu jest szczególnie istotne i kluczowe dla uzyskania odpowiedniego rezultatu. Powodzenie całej strategii, czyli dobre wykonanie wszystkich dążeń, które ona zawiera, może nastąpić jedynie poprzez liczne działania o większym zasięgu oddziaływania. W tym procesie wykształcone już mechanizmy instytucjonalnego oddziaływania na innowacyjność regionu, będące efektem konsensusu, stanowią punkt startu.

Podlaskie Centrum Innowacji jest dobrą praktyką w tym zakresie, inne pomysły są przedmiotem projektów pilotażowych zdefiniowanych w strategii.

Kreowanie polityki innowacji w regionie

W opinii osób uczestniczących w tworzeniu regionalnej strategii innowacji, zapisy dotyczące wspierania przedsiębiorstw i ich innowacyjności nie są nowe dla podmiotów regionu, zwłaszcza w świetle realizacji polityki rozwoju regionalnego. Kluczowy dokument - Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2010, opublikowany w 2002 roku, definiuje w jednym z priorytetów wolę tworzenia warunków dla przedsiębiorczości i innowacji. Zapisy te nie wskazują jednakże na istnienie klarownej wizji wspierania innowacji w przedsiębiorstwach, a tym bardziej istnienia polityki innowacji. Obecna sytuacja, trwająca niespełna trzy lata, jest nieco odmienna niż ta, którą uznano jako punkt wyjścia do budowania Strategii Rozwoju. Wraz z pojawianiem się potrzeby budowania regionalnej strategii innowacji można mówić o krystalizującej się polityce innowacji w regionie. Jednocześnie dynamika, z jaką kształtowana jest ta polityka, wskazuje na brak dostatecznej determinacji władz do koncentracji uwagi na tym obszarze. Wynika to przede wszystkim z barier o charakterze instytucjonalnym i finansowym.

Na obecnym etapie nie wykształcona została jeszcze permanentna polityka innowacji w regionie. Istotną przeszkodą jest ograniczony zasób budżetu regionu, który w efekcie nie zaspokoi potrzeb w zakresie innowacji regionalnych instytucji i firm, co z kolei ogranicza zdolność regionu do działań, które prowadzą do uzyskania określonego rezultatu i przyporządkowania konkretnych instrumentów. Bez instrumentów nie może zatem istnieć skuteczna polityka innowacji. Wskazać jednocześnie można tendencję do tworzenia pierwszych instrumentów w jej obszarach oddziaływania, poprzez ZPORR, głównie działanie 2.6 oraz działanie 3.4, które mają charakter pro-innowacyjny. Istotnym ogniwem jest również powstanie Parku Naukowo-Technologicznego, co jest istotnym instytucjonalnym efektem regionalnej strategii innowacji. Aby jednakże osiągnąć masę krytyczną do realizacji skutecznej polityki innowacji, potrzeba większej ilości narzędzi.

Faktem jest zatem brak systematyczności w podejmowaniu działań w zakresie innowacji w regionie, co w efekcie może zepchnąć region z oczekiwanej, co najmniej realistycznej ścieżki rozwoju (scenariusza), definiującej „utrzymanie i ewolucję istniejącego *status quo* w dziedzinie polityki innowacyjnej”. Podążanie według scenariusza optymistycznego, który wskazuje konieczność intensywnej aktywizacji polityki innowacji w regionie, staje się możliwe jedynie poprzez skuteczną implementację regionalnej strategii innowacji. Na tym etapie oceny wskazanie na potencjalne zaistnienie takiego scenariusza jest niemożliwe.

Miejsce MSP w polityce innowacyjnej

Proces budowania regionalnej strategii innowacji bezpośrednio przyczynił się do zmiany podejścia instytucji i organizacji regionu do roli małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju innowacyjnym. Od samego początku przedsiębiorstwa postrzegane były jako główny element systemu innowacji i oczekiwanego efektu regionalnej strategii innowacji. Pozostałe elementy systemu miały pełnić rolę zewnętrznych kompetencji i czynić starania w podnoszeniu innowacyjności regionalnych MSP. Taki stan rzeczy wynikał ponadto z następujących faktów:

- małe i średnie przedsiębiorstwa są podstawową formą zatrudnienia i stanowią niemalże 100% wszystkich przedsiębiorstw w regionie,
- mają najwyższy udział w tworzeniu regionalnego PKB,
- potrzebują najwięcej pomocy z uwagi na brak własnych wewnętrznych kompetencji,
- duże przedsiębiorstwa nie są zainteresowane udziałem w regionalnej strategii innowacji, niekiedy posiadają silniejsze struktury i przeznaczają więcej środków na badania i rozwój niż władze regionalne.

Rosnąca świadomość w zakresie centralnej roli małych i średnich przedsiębiorstw znalazła zatem swoje odzwierciedlenie w zdefiniowanych priorytetach strategicznych i pojawiającej się woli budowania systemu innowacji w regionie. Zgodnie z zapisami strategii „kluczowym elementem systemu innowacji są przedsiębiorstwa z ich organizacją procesu produkcyjnego innowacyjnego, a także kanałami dostępu do zewnętrznych źródeł informacji. Drugim ważnym czynnikiem są jednostki i organizacje zaangażowane w proces tworzenia i dystrybucji wiedzy: wyższe uczelnie, jednostki badawczo-rozwojowe, centra transferu technologii, parki naukowo-technologiczne, przemysłowe oraz instytucje okołobiznesowe”.

Przyjęta taktyka formułowania priorytetów strategicznych w regionalnej strategii innowacji stawia na pierwszym miejscu konieczność bezpośredniego oddziaływania na MSP. W efekcie nadano tym przedsiębiorstwom najważniejszą rolę w zdefiniowanej regionalnej strategii innowacji. O tym, na ile polityka innowacji będzie przejawiała ten sam kierunek działań, świadczyć będą kolejne inicjatywy, w tym w szczególności determinacja władz regionu do poszukiwania i rozwijania mechanizmów finansowego wsparcia innowacyjnych działań firm oraz opieka nad całym procesem implementacji regionalnej strategii innowacji.

W konsekwencji pogłębiającej się świadomości o centralnej roli MSP, wyłoniło się przekonanie o konieczności bezpośredniego wspierania przedsiębiorstw. Taki sposób wspierania umożliwi uzyskanie szybszych i bardziej wymiernych efektów. Wynika to przede wszystkim z faktu, iż instrumenty bezpośredniego wsparcia mają konkretnego adresata. Przeciwnieństwem są instrumenty pośrednie, będące elementem polityki długofalowej, których skuteczność jest niewątpliwie funkcją wielu czynników, jak chociażby rozumienia procesu innowacji, zdolności instytucji do zmian, czy chociażby woli współpracy.

Zintegrowane podejście do innowacyjności w regionie

Jak wynika z analizy, na gruncie województwa podlaskiego nie doszło dotychczas do wykształcenia zintegrowanego podejścia do rozwoju innowacyjnego. Jest to bezpośrednia konsekwencja braku polityki innowacji związanych z nią instrumentów oddziaływania na region. Jednocześnie bardzo silnie akcentowana jest wola, aby podejście to zostało zainicjowane w regionie, poparte świadomością o istocie tego podejścia dla efektywnego podnoszenia innowacyjności gospodarki regionu oraz strukturą przyjętych priorytetów strategicznych. Brak polityki innowacji nie jest jednakże jedyną barierą na drodze do zintegrowanego podejścia. Kluczowym problemem jest brak aktywności podmiotów mogących uczestniczyć w zintegrowanym podejściu. Ich niezależność ogranicza skuteczność oddziaływania władz na ich zachowania, czyli nie ma możliwości instytucjonalnego zmuszenia ich do uczestnictwa w procesie podnoszenia innowacyjności regionu. Musiałby zatem powstać system bodźców skonfigurowany w taki sposób, aby regionalni aktorzy realizowali strategię jakby specjalnie o tym nie wiedząc – np. poprzez system wdrażania pomocy bezpośredniej. Aby jednak możliwe było stworzenie systemu bodźców, musi powstać forma instytucjonalna skupiająca wszystkie elementy zintegrowanego podejścia - taką organizacją na poziomie regionalnym powinien być samorząd województwa.

Spełnienie wszystkich warunków jest w świetle opinii przedstawicieli regionu niemożliwe. Najbardziej prawdopodobne staje się zatem podejście zindywidualizowane, wykorzystujące regionalną strategię innowacji jako argument do realizacji projektów, przynajmniej do czasu wykształcenia narzędzi koordynacji procesu implementacji strategii i funkcjonującej polityki innowacji w regionie.

Barriere i ograniczenia w realizacji polityki innowacji

Obecny stan realizacji działań wynikających z regionalnej strategii innowacji, a w efekcie brak wykształconej polityki innowacji w województwie podlaskim, jest wynikiem istniejących w regionie barier, które w znacznym stopniu posiadają charakter świadomościowy, jak również organizacyjny i finansowy. Syntetyczne ujęcie opinii w zakresie poszczególnych rodzajów barier przedstawione zostało w tabeli.

Rodzaj barier	Charakterystyka i zakres barier
Świadomościowe	<ol style="list-style-type: none"> 1) ograniczona świadomość władz regionu o potrzebie implementacji regionalnej strategii innowacji, 2) zbyt mała otwartość władz na potrzeby wymiany informacji w regionie w zakresie innowacji, 3) brak świadomości instytucji otoczenia biznesu w zakresie ich roli w podnoszeniu innowacyjności MSP, 4) rozumienie procesu innowacji w przedsiębiorstwach jako zakupu nowych technologii i modernizacja zakładu, 5) niewykształcona świadomość społeczeństwa regionu w zakresie oddziaływania innowacji na ich poziom życia.
Organizacyjne	<ol style="list-style-type: none"> 1) brak form oddziaływania decydentów na proces podnoszenia innowacyjności regionu zapoczątkowany projektem RIS, 2) brak bodźców zachęcających regionalne instytucje do realizacji zapisów strategii, 3) brak narzędzi bezpośredniego informowania społeczeństwa regionu o innowacjach i ich oddziaływaniu na ich poziom życia, 4) ograniczony dostęp do dobrych praktyk w działalności innowacyjnej i wspieraniu innowacyjności regionu, 5) brak instytucjonalnej formy koordynacji i monitoringu procesem implementacji regionalnej strategii innowacji w regionie, 6) ograniczony zakres nauczania w zakresie przedsiębiorczości i innowacji wśród instytucji naukowych regionu, 7) brak mechanizmów wymiany informacji i doświadczeń pomiędzy instytucjami regionu.
Finansowe	<ol style="list-style-type: none"> 1) brak środków w regionie na bezpośrednie wspieranie działalności innowacyjnej przedsiębiorstw, 2) rozproszone źródła finansowania działań implementujących regionalną strategię innowacji, 3) centralny charakter instrumentów wspierania innowacyjności firm w ramach Funduszy Strukturalnych (SPO WKP oraz SPO RZL) przy jednoczesnej słabej pozycji konkurencyjnej podlaskich przedsiębiorstw ogranicza ich zdolność do konkurowania o te środki.

Wskazane bariery pojawiły się wraz z realizacją projektu RIS w regionie. Nie jest to jednakże świadectwo ich faktycznego zaistnienia w regionie w tym czasie, a jedynie większego uświadomienia o ich istnieniu i roli jaką odgrywają w procesie podnoszenia innowacyjności regionu. Można zatem wskazać, iż projekt RIS pozwolił na weryfikację faktycznej gotowości regionu do wdrażania regionalnej strategii innowacji, a zarazem podniesienie świadomości w zakresie sił, jakie można zmobilizować w regionie dla realizacji wspólnej wizji rozwoju.

Zdefiniowane bariery pozostają w dużej części w zgodzie z tymi, które określone zostały w innych regionach. Jednocześnie wykazują one szczególnie duży stopień złożoności, a zarazem charakter strukturalny wobec całego procesu tworzenia i realizacji polityki innowacji w regionie. W niektórych wypadkach przełamywanie barier może wymagać interwencji na poziomie lokalnym lub sektorowym, w innych, z uwagi na ograniczone kompetencje instytucji regionu, nawet na poziomie krajowym.

Podsumowanie

Województwo podlaskie musi w kolejnych miesiącach w znacznym stopniu zdynamizować proces implementacji regionalnej strategii innowacji. Jest to warunek konieczny dla uwolnienia większości procesów i wartości jakie za sobą niosą, w zakresie podnoszenia innowacyjności regionu. Posiadanie strategii okazuje się być istotnym warunkiem, jednakże w praktycznym działaniu liczy się ilość jednostkowych inicjatyw oraz ich zakres, co w rezultacie świadczy o istnieniu polityki innowacji. Niewątpliwie pierwsze efekty związane z powstaniem regionalnej

strategii innowacji świadczą, iż region jest na dobrej drodze, aby zdynamizować proces rozwoju poprzez innowacje.

Konstrukcja strategii wskazuje, iż region w sposób transparentny pragnie podnieść swoje znaczenie wśród pozostałych regionów w Polsce i wyzwolić w tym celu swój wewnętrzny potencjał. Stąd też wskazana jest w strategii wizja tworzenia regionalnego systemu innowacji, dającego szansę wszystkim instytucjom i grupom społecznym regionu na włączenie się do realizacji jednej wizji – innowacyjnego regionu. Uwzględnienie potrzeb małych i średnich przedsiębiorstw jest w tym systemie kluczowym ogniwem, o czym w sposób szczególny przekonuje wola budowania zintegrowanego podejścia do innowacyjności, a zarazem kluczowa rola MSP w tym procesie.

7.3. Studium przypadku: województwo kujawsko-pomorskie

Charakterystyka województwa kujawsko-pomorskiego

Wprowadzenie

Województwo kujawsko-pomorskie położone jest w północnej części kraju. Posiada tranzytowy charakter w relacjach Skandynawia-Europa Południowa oraz Kraje Bałtyckie i Rosja-Europa Zachodnia. Województwo to zajmuje obszar 17 970 km² co stanowi 5,75% powierzchni kraju, co plasuje region na 10 pozycji co do wielkości. Na jego terenie mieszka ok. 2 068 tys. ludności co stanowi 5,42% ludności całego kraju i plasuje województwo na dziesiątej pozycji.

Pod względem administracyjnym, województwo dzieli się na 23 powiaty, w tym 19 ziemskich i 4 grodzkie oraz 144 gminy, w tym 17 miejskich, 35 miejsko-wiejskich i 92 wiejskie. Sieć osadniczą tworzą 52 miasta i około 3,5 tys. miejscowości wiejskich.

Gospodarka regionu

Wiodące gałęzie przemysłu

W województwie kujawsko-pomorskim znaczącą rolę, w skali kraju, odgrywa przemysł, skupiający 5,5% krajowego zatrudnienia i dostarczający 5% ogólnej wartości produkcji sprzedanej przemysłu, a w szczególności przemysł spożywczy, chemiczny i gumowy oraz celulozowo-papierniczy. Istotną rolę odgrywają także firmy z branży elektrotechnicznej, telekomunikacyjnej i mechanicznej. W zakresie niektórych produktów województwo ogrywa wiodącą rolę w skali kraju, dostarczając znaczną część ogólnej produkcji. Dotyczy to np.: produkcji soli (79,7%), włókien syntetycznych (68,4%), papieru (31,1%), cukru (17,9%) - pod tym względem województwo zajmuje 1. miejsce w kraju, tłuszczów (15,8%) oraz nawozów azotowych (15%).

Struktura wg zatrudnienia

W strukturze podmiotów województwa kujawsko-pomorskiego z uwagi na wielkość zatrudnienia, dominują przedsiębiorstwa zatrudniające 9 i mniej osób - podmioty takie stanowią 95,6% wolumenu przedsiębiorstw. Małe przedsiębiorstwa, o zatrudnieniu od 10 do 49 pracowników, stanowią 3,39%, średnie jedynie jednoprocentową grupę. 264 podmioty zaliczone zostały do grupy dużych przedsiębiorstw, a więc o zatrudnieniu przekraczającym 250 pracowników (0,1% w skali kraju). Wg danych za 2003 r. zatrudnienie w sektorze MSP w regionie wynosiło 369 159 osób, co stanowiło 74,84% zatrudnienia w przedsiębiorstwach ogółem.

Innowacyjność MSP

Analiza MSP dokonana w ramach projektu RIS wskazuje, iż przedsiębiorstwa województwa kujawsko-pomorskiego wykazują się dość wysoką aktywnością innowacyjną. W latach 2001-2003 innowacje produktowe wprowadziło 60% przedsiębiorstw, technologiczne 48%, organizacyjne 42% oraz rynkowe 50% badanych przedsiębiorstw. Relatywnie wysoka innowacyjność badanych przedsiębiorstw nie jest jednoznaczna z wysokim poziomem nowości

wdrożonych innowacji. Wśród innowacji produktowych tylko 16% przedsiębiorstw wdrożyło nowości w skali międzynarodowej oraz 40% nowości w skali krajowej. Innowacje technologiczne uznawane za nowość międzynarodową wdrożyło 36%, a nowość w skali krajowej 22% badanych przedsiębiorstw. Będąc nowością w skali międzynarodowej innowacje rynkowe wprowadziło niecałe 5%, a innowacje organizacyjne 3% badanych przedsiębiorstw. Głównym źródłem innowacji, z którego korzysta prawie co piąte przedsiębiorstwo wdrażające innowacje, jest kopiowanie rozwiązań konkurentów. Uczestnictwo placówek naukowo-badawczych we wdrażaniu w przedsiębiorstwach nowych technologii jest bardzo niskie, badane przedsiębiorstwa nie wdrożyły w latach 2001-2003 żadnej innowacji produktowej, której źródłem byłaby współpraca z placówkami B+R.

Małe i średnie przedsiębiorstwa regionu kujawsko-pomorskiego posiadają słaby potencjał, aby samodzielnie realizować znaczące innowacje. Około 25% z nich odczuwa pilną potrzebę wsparcia rozwoju ich zasobów finansowych, marketingowych, technologicznych, organizacyjnych, zapewniania jakości, kapitału intelektualnego, logistycznych. Z badań wynika, że blisko 43% nie jest w stanie skutecznie konkurować na rynku Unii Europejskiej i bez wyraźnej pomocy strony instytucjonalnego systemu wspierania innowacji i transferu technologii istnienie tych firm na rynku Unii Europejskiej jest zagrożone. Jednocześnie przedsiębiorstwa cechuje słaba znajomość instrumentów wspierania biznesu i innowacyjności. Około połowa badanych przedsiębiorstw nie dostrzega pozytywnego wpływu tych instrumentów na ich innowacyjność.

Handel zagraniczny MSP

Niezbyt optymistycznie przedstawia się udział MSP w handlu zagranicznym. Według raportu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, w 2002 roku eksport przedsiębiorstw regionu stanowił zaledwie 4.1% eksportu MSP w Polsce. Mimo, iż wynik ten w odniesieniu do województwa podlaskiego jest dwukrotnie wyższy, a świętokrzyskiego - ponad 3-krotnie, to w porównaniu z województwem pomorskim jest już 2-krotnie, śląskim 2,5-krotnie, a z wielkopolskim 4-krotnie niższy. Wyniki analiz w projekcie RIS wskazują, iż działalność eksportową na rynki zagraniczne prowadzi ponad 35% przedsiębiorstw, jednocześnie blisko 30% z nich deklaruje, że prowadzi działalność eksportową na rynki Unii Europejskiej. Najważniejszym dla badanych firm jest jednak rynek regionalny - 79% przedsiębiorstw deklaruje działalność na tym poziomie, oraz rynek krajowy, na którym działa blisko 78% badanych podmiotów. Analiza ta wskazała jednocześnie, iż podstawowymi barierami ich ekspansji na rynki zewnętrzne jest przede wszystkim niewystarczająco zaawansowany poziom technologiczny i wynikająca stąd niższa jakość produktu (sposobem poprawy sytuacji byłoby ułatwienie transferu technologii do MSP) oraz brak kompleksowego systemu doradztwa w zakresie rozpoznania rynków zbytu.

Sfera naukowo-badawcza

Potencjał badawczo-rozwojowy regionu skupiony jest w 42 instytucjach, z 925 jednostek istniejących w Polsce. Na terenie województwa działają 2 ośrodki akademickie, o przeciętnym w skali kraju potencjale w zakresie możliwości kształcenia (mierzonym liczbą miejsc, kierunków studiów i poziomem kadry naukowej): w Toruniu działa największy w Polsce północnej Uniwersytet Mikołaja Kopernika, w Bydgoszczy Akademia Techniczno-Rolnicza, Akademia Bydgoska i Akademia Muzyczna oraz Collegium Medicum UMK. Według danych za 2003 rok, zatrudniały one 2778 osób, z czego 82,5% to pracownicy naukowo-badawczy, przy czym 7% to pracownicy z tytułem profesora, 10% ze stopniem doktora habilitowanego, 26,2% ze stopniem doktora oraz 45,1% z tytułem magistra, inżyniera i licencjata.

Działalność badawczo-rozwojowa prowadzona jest w oparciu o środki z różnych źródeł, przy czym istotny jest znaczny udział podmiotów gospodarczych. W województwie kujawsko-pomorskim 36,7% nakładów województwa pochodzi z budżetu państwa (w kraju 62,7%), a 57,5% to nakłady podmiotów gospodarczych (w kraju 23,5%). Stosunkowo mały udział nakładów

wykazują placówki naukowe PAN i jednostki badawczo-rozwojowe oraz organizacje międzynarodowe i instytucje zagraniczne.

Efekty Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Kujawsko–Pomorskiego

Wprowadzenie

Idea zdefiniowania regionalnej strategii innowacji zrodziła się w 1999 roku z konieczności dostosowania się regionu do nowej struktury organizacyjnej w ujęciu przestrzennym, czyli funkcjonowania w obrębie nowego województwa. W efekcie zorganizowanego spotkania z udziałem przedstawicieli trzech starych województw, istniejących na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, władze podjęły problem określenia skutecznych mechanizmów, dzięki którym możliwe byłoby zintegrowanie społeczno-gospodarcze regionu i pobudzenie aktywności gospodarczej regionu poprzez rozwój przedsiębiorczości. Na tym tle powstała koncepcja organizacji Forum Gospodarczego Województwa i w rezultacie pierwszego z nich pojawiła się wola stworzenia dokumentu, który mówiłby, w jaki sposób region wyobraża sobie unowocześnienie gospodarki i wzrost innowacyjności. Zaowocowało to podjęciem decyzji o opracowaniu (w trybie pilnym) regionalnej strategii innowacji, bazując na doświadczeniach krajów europejskich (wówczas w Polsce strategii innowacji nie były obecne). W rezultacie przeprowadzenia niespełna 12-miesięcznego procesu konsultacji społecznych z udziałem wszystkich istotnych środowisk regionu, taki dokument powstał, i mimo świadomości wielu jego braków, jak dla przykładu pogłębionych badań oceniających stan gospodarki regionu z punktu widzenia innowacyjności, spotkał się z pozytywnym odbiorem w regionie¹⁸.

Bazując na pozytywnych doświadczeniach w realizacji pierwszej wersji regionalnej strategii innowacji, w tym również powstałej świadomości potrzeby kontynuacji działań, zdefiniowano wolę uczestnictwa w inicjatywie Komitetu Badań Naukowych i realizacji projektu celowego. W efekcie, w ramach projektu doszło do weryfikacji zapisów pierwszej strategii i jej uaktualnienia.

Województwo kujawsko-pomorskie było zatem pierwszym i długo jedynym w Polsce, w którym powstała regionalna strategia innowacji, na długo przed realizacją projektów RIS finansowanych ze środków Komisji Europejskiej i Komitetu Badań Naukowych.

Rezultatem jest istnienie silnych powiązań pomiędzy obiema Strategiami, o czym świadczy zapis:

„Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego (w rozumieniu – pierwsza Strategia). zakładała przeprowadzenie na etapie wdrożeniowym analizy popytu na innowacje i potrzeb firm w zakresie wspierania innowacji. Zamierzenie to zostało zrealizowane poprzez projekt celowy dla Regionalnej Strategii Innowacji współfinansowany ze środków Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Ministerstwa Nauki i Informatyzacji. Projekt umożliwił przeprowadzenie badań dotyczących potrzeb firm w regionie oraz przeprowadzenie analizy potencjału badawczo-rozwojowego i jednostek wspomagających innowacje. Jednocześnie pozwolił zweryfikować kierunki działań proinnowacyjnych oraz stworzyć konkretne projekty do realizacji w okresie 2005-2015”¹⁹.

Proces weryfikacji regionalnej strategii innowacji w województwie kujawsko-pomorskim odbywał się wedle określonych celów, zdefiniowanych we wniosku do Ministerstwa Nauki i Informatyzacji (wówczas Komitetu Badań Naukowych):

¹⁸ Pozytywną opinię na temat stworzonego dokumentu wyraziła również Pani Prof. Ewa Okoń-Horodyńska, wskazując na istotne walory tego dokumentu w kontekście przyjętych mechanizmów i ich roli dla regionu, europejskiego wymiaru przyjętych działań oraz potwierdziła celowość budowania strategii.

¹⁹ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko–Pomorskiego do 2015 roku. Toruń 2004 s. 5,

- 1) wykreowanie systemu tworzenia, wdrażania i monitorowania działań innowacyjnych,
- 2) zbudowanie sieci przekazu wyników badań naukowych do gospodarki, zwłaszcza do małych i średnich przedsiębiorstw,
- 3) wykreowanie kultury innowacyjnej wśród przedsiębiorstw,
- 4) podniesienie konkurencyjności gospodarki województwa,
- 5) uwzględnienie RIS w polityce rozwoju regionalnego.

Zakres przyjętych celów był wynikiem istniejącej świadomości regionu w zakresie roli, jaką można przypisać regionalnej strategii innowacji. Jest to jednocześnie rezultat trwającego od 2000 roku procesu implementacji, uchwalonej przez Sejmik Województwa w dniu 11 czerwca 2001 roku, Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Projekt celowy koordynowany był przez Akademię Techniczno-Rolniczą im. J.J. Śniadeckich w Bydgoszczy, a realizacja następowała w ramach zdefiniowanego konsorcjum wykonawców w składzie: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wojewódzka Biblioteka Publiczna - Książnica Kopernikańska w Toruniu, Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego w Toruniu, Kujawsko-Pomorski Związek Pracodawców i Przedsiębiorców w Bydgoszczy, Bydgoska Rada Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT w Bydgoszczy.

Dialog i konsensus społeczny oraz narzędzia budowania partnerstwa

„Konsensus”, „partnerstwo” i „współpraca” to kluczowe terminy - hasła w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2015 roku. Doświadczenie wynikające z realizacji regionalnej strategii innowacji, a w bezpośredni sposób przeniesione na grunt projektu celowego, jest tego kluczowym dowodem. W efekcie projekt RIS, realizowany w latach 2003-2004 ze środków Komitetu Badań Naukowych, nie wniósł istotnych zmian w już wykształcone mechanizmy budowania konsensusu i partnerstwa w regionie. Nie ulega jednakże wątpliwości, iż fakt zdefiniowania zadania zatytułowanego „Budowanie konsensusu” i przeprowadzenie praktycznych działań w jego zakresie, pozwolił, aby region z większym zaangażowaniem podjął trud budowania trwałych relacji na rzecz innowacji.

Istotnym czynnikiem oddziałującym na proces pogłębiania konsensusu było zastosowanie metody MAPS przy tworzeniu strategii²⁰. O zastosowaniu tej metody zadecydowała wysoka jej skuteczność przy formułowaniu pierwszej wersji strategii, a wykształcany wówczas konsensus w bezpośredni, a zarazem łatwy sposób, mógł być pogłębiany²¹. W efekcie przyczyniła się ona do aktywnego udziału wielu kluczowych instytucji w procesie formułowania strategicznych obszarów innowacyjnego rozwoju regionu.

O ile proces budowania konsensusu na etapie tworzenia obu wersji strategii wskazuje na wysoką skuteczność przyjętych mechanizmów, inaczej przedstawia się kwestia istnienia konsensusu w procesie jej obecnej implementacji oraz przeniesienia konsensusu na grunt realizacji

²⁰ Istotą tej metody jest założenie, że informacje i wiedza potrzebne do opracowania strategii istnieją, ale poszczególne jej elementy są nieskoordynowane oraz nieuporządkowane, a ponadto rozproszone w różnych instytucjach, organizacjach i umysłach poszczególnych regionalnych ekspertów. Jest to zatem metoda bazująca na analizie eksperckiej i wykorzystująca mechanizm „burzy mózgów” porządkowanej przez moderatora dyskusji. Kluczowym elementem MAPS jest konieczność uzyskiwania konsensusu we wszystkich etapach jej stosowania – jest to podstawowa zasada tej metody. Przyjęcie zasady konsensusu jest istotne z kilku powodów: (i) reprezentanci grup społecznych pracujący nad rozwiązaniem określonego zbioru problemów nie mają charakteru elekcyjnego ani proporcjonalnego. Są to reprezentanci, liderzy z różnych sfer życia społeczno-gospodarczego, (ii) podejmowanie decyzji na zasadzie konsensusu nie dzieli grupę na „wygranych” i „przegranych” (jak w przypadku głosowania), tym samym zmniejsza się ryzyko zablokowania realizacji decyzji przez osoby lub grupy „przegrane”, (iii) jawność decyzji – wszystkie prace i spotkania są jawne, grupę planowania strategicznego traktuje się jako reprezentację szerokiej społeczności. Po zakończeniu każdego etapu planowania strategicznego członkowie grupy winni skonsultować w swoim środowisku wypracowany materiał.

²¹ MAPS wykorzystana została w praktyce do sformułowania pierwszej wersji strategii, która w następnym etapie poddana została konsultacjom społecznym wśród różnych grup podmiotów. Odbyły się trzy tury konsultacji w wyniku których uzyskano bardzo dużą liczbę wskazówek i uwag do projektu strategii. Pojawiały się sytuacje, w których propozycje wzajemnie się wykluczały – wówczas przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego spotykali się z autorami i starali uzyskać jednolite stanowisko. W efekcie większość z nich uwzględniona została w strategii, zaś po trzeciej turze opinii jednoznacznie wskazywały na brak uwag do dokumentu, co świadczyło o uzyskaniu szeroko rozumianego konsensusu.

projektów w ramach partnerstw. Dotychczas nie zawiązały się grupy instytucji lub grupy interesu, które widziałyby swoją istotną rolę w realizacji zapisów strategii. W efekcie system powiązań partnerskich pomiędzy instytucjami – „aktorami” na rzecz realizacji konkretnych inicjatyw w regionie nie został jeszcze wykształcony. W opinii przedstawicieli regionu, przyczyny takiego stanu rzeczy tkwią w historycznych aspektach rozwoju instytucjonalnego regionu. Województwo kujawsko–pomorskie zaczynając swoje funkcjonowanie w 1999 roku²² charakteryzowało się bardzo niskim udziałem instytucji otoczenia biznesu w kształtującej się gospodarce oraz brakiem jakichkolwiek powiązań sfery nauki i przemysłu – region pozbawiony zatem był dwóch kluczowych czynników (instrumentów) rozwoju innowacyjnego. W efekcie pierwsza wersja strategii koncentrowała się na budowaniu instytucji wsparcia.

Polityka innowacji w regionie

Polityka innowacji w województwie kujawsko – pomorskim, w przeciwieństwie do innych regionów w Polsce, realizowana jest praktycznie od samego początku istnienia województwa w obecnym podziale terytorialnym. Inspiracją do jej zainicjowania był zapis Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa, mówiący iż do podstawowych zadań samorządu województwa należy pobudzanie aktywności gospodarczej, tworzenie warunków rozwoju, podnoszenie poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa, a także wspieranie rozwoju nauki, współpracy między sferą nauki i gospodarki oraz popieranie postępu technologicznego oraz innowacji. Zgodnie z przyjętym wówczas przekonaniem, iż „najskuteczniejszą drogą do rozwoju gospodarczego są badania naukowe, umiejętnie ukierunkowane i wykorzystywane dla postępu techniki oraz nowych technologii [...] jako ważny element poprawy konkurencyjności zarówno regionu, jak i poszczególnych przedsiębiorstw”²³, regionalna strategia innowacji stała się wyrazem polityki innowacji w regionie, jako uzupełnienie o zagadnienia innowacji realizowanej Strategii Rozwoju Województwa.

Nowe instytucje w regionie

W województwie kujawsko–pomorskim, w odróżnieniu od innych regionów, wskazać można efekty implementacji pierwszej wersji regionalnej strategii innowacji. Celem zdefiniowanego wówczas dokumentu było usystematyzowanie działań realizowanych w regionie, w obszarze innowacji, w jeden logiczny ciąg, zagwarantowanie ich przejrzystości i efektywności. W konsekwencji zrealizowanych zostało wiele projektów, których bezpośrednim wynikiem jest między innymi: utworzenie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej we Włocławku, Wyższej Szkoły Inżynierii Środowiska w Tucholi, Toruńskiej Szkoły Wyższej, Grudziądzkiej Szkoły Wyższej, Wyższej Szkoły Menedżerskiej i Wyższej Szkoły Języków Obcych w Świeciu. Udzielono wsparcia finansowego instytucjom oświatowym i dydaktycznym podległym Samorządowi Województwa oraz placówkom szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego. W zakresie wspierania sfery przedsiębiorczości i rozwoju gospodarczego w 2002 r. utworzono Kujawsko-Pomorski Fundusz Poręczeń Kredytowych, który rozpoczął swoją działalność latem 2003 r. i aktualnie uznawany jest za najbardziej dynamiczny w kraju. W 2004 r. Fundusz udzielił 293 poręczenia na kwotę 10,6 mln zł, co pozwoliło małym i średnim firmom z regionu na zaciągnięcie kredytów na sumę blisko 22 mln zł.

Są to szczególnie wyraźne efekty regionalnej strategii innowacji, choć sama strategia nie powstała na podstawie analiz potrzeb i potencjału regionu.

²² Należy podkreślić, iż fakt powołania nowego województwa nie oznaczał definiowania nowych funkcji gospodarki w regionie, w rezultacie na gospodarkę regionu złożyły się funkcjonujące gospodarki regionalne wynikające z funkcjonującego wcześniej podziału terytorialnego.

²³ Wystąpienie Pana Marszałka Województwa Kujawsko–Pomorskiego, rekomendujące „Regionalną Strategię Innowacji Województwa Kujawsko–Pomorskiego” na Sesji Sejmiku Województwa w dniu 11 czerwca 2001 r.

Miejsce MSP w polityce innowacyjnej

Wraz ze zdefiniowaniem Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego i przyjęciem scenariusza rozwoju innowacji w regionie, pojawiło się przekonanie o potrzebie stworzenia środowiska przyjaznego dla przedsiębiorstw, a w szczególności stworzenie standardów zachowań proinnowacyjnych przedsiębiorstw. Stanowisko to pokazuje istotną rolę małych i średnich przedsiębiorstw w podnoszeniu innowacyjności regionu, czego wyrazem są zapisy regionalnej strategii innowacji wskazujące na konieczność rozwoju firm w kierunku gospodarki opartej na wiedzy.

Proces budowania i weryfikacji regionalnej strategii innowacji wskazał szczególną rolę instytucji otoczenia biznesu w procesie wspierania innowacyjności firm. W efekcie zdefiniowane zostało przekonanie o koncentracji uwagi na pośrednim oddziaływaniu na ich innowacyjność, czego potwierdzeniem są zdefiniowane priorytety strategiczne oraz przyporządkowane im działania na poziomie operacyjnym. Jednocześnie pokazana została ścieżka, w myśl której wraz z postępującym procesem implementacji regionalnej strategii innowacji, dojść może do przeniesienia punktu ciężkości z pośrednich na bezpośrednie mechanizmy wspierania innowacyjności MSP. Argumentem mogącym przybliżyć taki scenariusz jest przekonanie, iż scenariusz jaki obecnie realizuje się w regionie, w rozumieniu długiego horyzontu czasowego realizacji polityki innowacji w oparciu o regionalną strategię innowacji, nie jest dostatecznie skuteczny. W sytuacji, w której szybko dochodzi do dynamicznych zmian, czy to instytucjonalnych czy też świadomościowych, posługiwanie się narzędziami polityki musi być odzwierciedleniem sytuacji panującej w regionie. Dla zagwarantowania skuteczności mechanizmów wsparcia MSP dochodzić będzie do systematycznych weryfikacji ścieżki realizacji polityki innowacji w oparciu o system uaktualnień strategii, co najmniej co 5 lat.

Zintegrowane podejście do innowacyjności MSP

Zdefiniowanie polityki innowacji w województwie kujawsko-pomorskim, od samego początku powiązane było ze świadomością potrzeby zintegrowanego podejścia do innowacyjności. We wstępie do pierwszej wersji strategii zawarte zostały słowa Marszałka Województwa, będące tego potwierdzeniem i wskazujące, iż tworzenie warunków rozwoju gospodarczego „wymaga zintegrowanego podejścia do spraw związanych z innowacyjnością, traktowania ich w ujęciu dynamicznym, koncentrując jednocześnie uwagę na tworzeniu środowiska innowacyjnego i właściwego jego wspierania”. Nie jest to jednoznaczne z istnieniem takiego podejścia w regionie. W świetle rzeczywistości gospodarczej regionu, budowanie zintegrowanego podejścia nie znalazło jeszcze swojego pełnego odzwierciedlenia, można jednakże powiedzieć o istnieniu woli takiego podejścia i pierwszych działaniach w tym kierunku, chociażby poprzez tworzenie Regionalnego Centrum Innowacyjności. Władze regionu są obecnie przekonane, że tylko kompleksowe, komplementarne podejście daje szansę na sukces w przeciwieństwie do działań przypadkowych, które nie przynoszą efektów i często prowadzą do marnotrawienia ograniczonych w regionie środków. W ich opinii jedną z kluczowych barier, jakie stoją na drodze do stworzenia zintegrowanego podejścia, jest niezależność jednostek i podmiotów funkcjonujących w regionie przy jednoczesnym braku mechanizmów zmuszających je do realizowania strategii. Nadal istnieją istotne bariery świadomościowe, zarówno po stronie przedsiębiorstw, jak i sektora B+R, które skutecznie uniemożliwiają inicjowanie projektów uwzględniających udział obu tych grup.

Mimo braku odzwierciedlenia zintegrowanego podejścia w rzeczywistości regionu, należy wskazać, iż istnieje duża szansa na jego rozwój wraz z dalszą implementacją regionalnej strategii innowacji. W szczególności podkreślana jest konieczność stworzenia systemu sprzężeń zwrotnych

pomiędzy MSP a ich otoczeniem, dzięki czemu po każdej ze stron nastąpi proces uczenia się i pogłębiania świadomości.

Mimo optymistycznej wizji, jaką tworzy regionalna strategia innowacji, władze regionu nie oczekują nagłych i spektakularnych zmian w zakresie podejścia firm do innowacji w regionie. Tkwi to poniekąd w przekonaniu, iż aby faktycznie takie zmiany nastąpiły niezbędny jest długotrwały i jednolity system czynników oddziałujących na te podmioty. To z kolei przy długofalowej polityce regionu oraz ograniczonych zasobach finansowych jest trudne do przewidzenia.

Bariery i ograniczenia w realizacji polityki innowacji

Kilkuletni proces podnoszenia innowacyjności regionu, zapoczątkowany wraz z definiowaniem pierwszej wersji strategii innowacji, wykształcił zdolność regionu do definiowania barier i ograniczeń realizacji polityki innowacji. Ich rozkład wskazuje na silny związek z instytucjonalną strukturą regionu. W rezultacie wskazać można te generowane przez przedsiębiorstwa, jednostki naukowo-badawcze oraz samorząd terytorialny. W opinii władz regionu w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw, kluczowym problemem jest duża bezwładność i mała podatność tej grupy na działania prowadzone ze strony realizatorów projektu, w rezultacie spośród 1000 wysłanych kwestionariuszy do małych i średnich przedsiębiorstw, otrzymano jedynie 119 wypełnionych, co stanowi niespełna 12% próby podstawowej przedsiębiorstw. Uzyskanie takiej skuteczności badania, mimo budowania konsensusu wokół całego przedsięwzięcia związanego z formułowaniem regionalnej strategii innowacji, wymagało wielu zabiegów ze strony zespołu badawczego, takich jak telefoniczne uzyskiwanie zgody na uczestnictwo w badaniu, telefoniczne monitorowanie, kontakty bezpośrednie w siedzibach przedsiębiorstw oraz pomocy organizacji branżowych i związków pracodawców. Stanowi to jednocześnie istotną trudność w formułowaniu ich potrzeb w zakresie innowacji. Dodatkowym problemem jest niska wiarygodność danych udostępnianych przez przedsiębiorstwa, co wynika z braku zaufania firm do deklarowanego przeznaczenia ujawnianych danych.

W przypadku instytucji B+R, działania prowadzone w kierunku pobudzania w nich podejścia prorynkowego wskazały, iż kluczową barierą jest ograniczona możliwość oddziaływania władz regionu poprzez instrumenty regionalne, na zmianę dotychczasowych zachowań tych instytucji i zwiększenia ich współpracy z regionalnymi podmiotami gospodarczymi. Problem ten jest jednakże wynikiem przyjętego systemu finansowania instytucji naukowych, który ma charakter centralny, wobec regionalnych instrumentów wsparcia przedsiębiorstw. W efekcie jednostki naukowe realizują prace badawcze na podstawie zdefiniowanych zadań na poziomie ministerstwa, a nie potrzeb regionu. Szansą jest jednakże ograniczona ilość środków finansowych, jaka spływa obecnie z budżetu państwa do tych jednostek w województwie kujawsko-pomorskim, co zmusza je do poszukiwania zleceń na rynku. To z kolei wymaga od nich zmiany nastawienia, co niekiedy jest bardzo trudne. Jednym z argumentów jest fakt, iż badania prowadzone na potrzeby firm są bardziej wymagające, niż te finansowane z budżetu państwa. Wciąż jednakże kluczową rolę odgrywają czynniki świadomościowe i otwartość na otoczenie.

Po stronie jednostek samorządu terytorialnego wciąż istnieje ograniczone przekonanie o korzyściach wynikających z zastosowania mechanizmów pobudzania innowacyjności. W szczególności dotyczy to administracji na szczeblu lokalnym, czego potwierdzeniem jest zastosowana metoda analizy MAPS, wskazująca na brak aktywności administracji na tym szczeblu w zakresie pobudzania inwestycji zagranicznych w regionie.

Doświadczenie zgromadzone w regionie w trakcie realizacji procesu implementacji pierwszej wersji strategii pozwoliło jednocześnie na wskazanie barier po stronie administracji państwowej. Wskazano bowiem brak instrumentalnego zaplecza po stronie odpowiednich resortów, do wykorzystania wiedzy i doświadczeń generowanych na poziomie regionalnym, a w efekcie brak efektywnych instrumentów wsparcia regionów poprzez mechanizmy centralne.

Podsumowanie

Województwo kujawsko-pomorskie jest zdecydowanym liderem w Polsce w zakresie realizacji polityki innowacji. Regionalna strategia innowacji, przyjęta przez Sejmik Województwa już w połowie 2001 roku, pokazuje, iż podnoszenie innowacyjności regionu jest procesem wymagającym konsekwentnego definiowania następujących po sobie działań i ich wnikliwej i rzetelnej realizacji.

Podsumowując należy wskazać, iż dwukrotnie realizowany proces budowania oraz następujący między nimi proces implementacji regionalnej strategii innowacji, następowały przy politycznym poparciu wielu grup społecznych regionu, w ramach zbudowanego konsensusu, co niewątpliwie uznać należy za istotny sukces w regionie. Przeprowadzona analiza pozwala jednocześnie wskazać, iż:

- 1) region obecnie nie może wskazać zintegrowanego podejścia do innowacyjności w swojej polityce, istnieje jednakże świadomość potrzeby istnienia takiego podejścia, co podobnie do innych regionów jest możliwe do osiągnięcia poprzez efektywną implementację regionalnej strategii innowacji,
- 2) polityka innowacji wskazuje na kluczową rolę małych i średnich przedsiębiorstw, jednocześnie przyjęte mechanizmy ich wsparcia w pierwszej kolejności uwzględniają konieczność oddziaływania na otoczenie biznesu, czyli w rezultacie pośrednie wspieranie firm; wraz jednak z przesuwaniem się po ścieżce rozwoju innowacyjnego regionu, a co za tym idzie większym otwarciem przedsiębiorstw na otoczenie innowacyjne, możliwe będzie zwiększenie ilości mechanizmów oddziaływania bezpośredniego.

Odmienna sytuacja, w porównaniu z pozostałymi regionami, wskazuje, iż projekt celowy, który z reguły oddziaływał na proces kreowania polityki innowacji, w tym wypadku jest jedynie jej ukierunkowaniem.

7.4. Studium przypadku: województwo śląskie

Charakterystyka województwa śląskiego

Wprowadzenie

Województwo śląskie położone jest w południowej części Polski, zajmuje obszar 12 331 km² (3,9% powierzchni kraju). Stolicą regionu są Katowice, położone w centrum jednej z największych europejskich aglomeracji. Na terenie województwa śląskiego mieszka 4700,8 tys. osób. Województwo śląskie jest najbardziej zurbanizowanym regionem Polski (78,8% ludności miejskiej co lokuje region na drugim miejscu w kraju po województwie mazowieckim). Sąsiaduje ono z 4 innymi województwami: opolskim, łódzkim, małopolskim i – na krótkim odcinku – ze świętokrzyskim. Od południa graniczy z Czechami i Słowacją. W województwie funkcjonują 44 przejścia graniczne, z czego 15 to przejścia ogólnodostępne (11 z Republiką Czeską i 4 z Republiką Słowacką).

Województwo podzielone jest na 17 powiatów, 19 miast na prawach powiatu oraz 167 gmin, w tym 49 miejskich, 96 wiejskich i 22 miejsko-wiejskich. Sieć osadniczą tworzy 71 miast i 1511 miejscowości wiejskich. Głównymi elementami systemu osadniczego województwa śląskiego są aglomeracje miejskie: górnośląska (o znaczeniu europejskim) oraz bielska, częstochowska i rybnicka (o znaczeniu krajowym).

Województwo śląskie stanowi wielki węzeł komunikacji drogowej i kolejowej, obszar dużej wymiany towarowej, bardzo dużego ruchu tranzytowego o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Region znajduje się na skrzyżowaniu transeuropejskich korytarzy transportowych (A1, A4, E30, E65), – newralgicznych szlaków transportowych i komunikacyjnych (drogowych i kolejowych) o znaczeniu krajowym i europejskim. Na terenie tym spotykają się dwie drogi międzynarodowe Lwów – Zgorzelec (A4) oraz Gdańsk – Bratysława (A1). Tu znajduje się jedna z największych stacji rozrządowych w Europie – Tarnowskie Góry – oraz terminal kontenerowy w Gliwicach Sośnicy, a także jedna z największych w kraju rozrządowych stacji kolejowych Zbrzeg-Czarnolesie (Czechowice-Dziedzice). Umożliwia to sprawne i szybkie transportowanie towarów do krajów Europy Zachodniej. Istotnym elementem układu kolejowego na terenie regionu jest końcówka szerokiego toru linii hutniczo-szerokotorowej (LHS) – jedyna tego typu linia w Polsce dająca możliwość bezpośredniej wymiany towarowej z Ukrainą i pozostałymi krajami Wspólnoty Niepodległych Państw. Województwo śląskie posiada międzynarodowe połączenia lotnicze, realizowane z Międzynarodowego Portu Lotniczego „Katowice” w Pyrzowicach. Port utrzymuje stałe połączenia z portami krajowymi i zagranicznymi, w tym z najważniejszymi lotniskami Europy (Frankfurtem n. Menem, Brukselą, Paryżem, Londynem, Wiedniem, Zurychem, Hanowerem, Kolonią, Hamburgiem). Nieznaczna część towarów województwa przewożona jest drogami wodnymi. Jediną drogą wodną na terenie województwa jest 41,2-kilometrowy Kanał Gliwicki, łączący port rzeczny w Gliwicach z rzeką Odrą.

Gospodarka regionu

Wiodące gałęzie przemysłu

Województwo śląskie jest jednym z najsilniej uprzemysłowionych obszarów w kraju. Charakteryzuje się największym w skali kraju zatrudnieniem (17,4% krajowego zatrudnienia w przemyśle), a pod względem ogólnej wartości produkcji sprzedanej przemysłu (17,2%) region zajmuje drugie miejsce w kraju. W regionie dominującymi gałęziami przemysłu są: paliwowo-energetyczny, elektromaszynowy, metalowy, chemiczny oraz przemysł spożywczy. W województwie śląskim wydobywa się i przetwarza 91% produkcji krajowej węgla kamiennego, 42,6% koksu, a także wytwarza się 19,7% produkcji krajowej energii elektrycznej. Województwo ma największy udział w produkcji samochodów osobowych (82,7%), stali surowej (68,7%) oraz wyrobów walcowanych na gorąco (63%). Ponadto region jest głównym producentem piwa otrzymanego ze słodu (30,1%).

Struktura wg zatrudnienia

W strukturze przedsiębiorstw województwa śląskiego ze względu na wielkość zatrudnienia dominują firmy zatrudniające 9 i mniej pracowników – podmioty te stanowią 94,38% ogółu przedsiębiorstw regionu. Małe firmy, o zatrudnieniu od 10 do 49 pracowników stanowią 4,57%, a średnie (50-249 pracowników) jedynie 0,86%. Grupa 843 podmiotów, zaliczanych do dużych przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 249 pracowników, stanowi zaledwie 0,19% ogółu firm województwa śląskiego. W skali kraju województwo śląskie lokuje się na drugim miejscu po województwie mazowieckim pod względem liczby dużych przedsiębiorstw.

Innowacyjność MSP

Analiza MSP dokonana w ramach projektu RIS wskazuje, że firmy uznawane za innowacyjne stanowią istotną część wszystkich firm²⁴. Zdecydowana większość firm (93,6%) wykazało wprowadzenie zmian w produktach, technologiach lub organizacji produkcji. Największy odsetek firm (ok. 75%) wprowadziło nowe produkty lub usługi, a w dalszej kolejności zmodernizowane, poprawione produkty lub usługi (od 62,4%). Stosunkowo rzadziej wprowadzały w omawianym okresie innowacje procesowe (nowe lub usprawnione technologie produkcji, odpowiednio: 43,6% i 49,2% firm). O aktywności innowacyjnej firm świadczy także wskaźnik udziału sprzedaży nowych lub zmodernizowanych produktów/usług w ogólnej sprzedaży. Średni udział sprzedaży nowych lub zmodernizowanych produktów/usług wprowadzonych w latach 1999-2001 w ogólnej sprzedaży firm w 2001 roku był wysoki i wyniósł 36,1%, a mediana 30,0% (typowy wskaźnik)²⁵.

Innowacyjność badanych firm jest znacznie zróżnicowana dla poszczególnych dziedzin działalności²⁶. Innowacyjność firm jest zatem wyraźnie związana z ich przynależnością do dziedzin działalności wyodrębnionych z uwagi na stopień zaawansowania technologicznego. Dziedziny o wysokiej i średnio wysokiej technologii odznaczają się wyższą innowacyjnością (powyżej średniej) w porównaniu z dziedzinami niskiej lub średnio-niskiej technologii (poniżej średniej).

²⁴ biorąc za miarę innowacyjności fakt wprowadzenia do praktyki gospodarczej jakiegokolwiek rozwiązania, nowego przynajmniej dla samej firmy - nowego produktu, metody produkcji lub organizacji w okresie 1999-2001.

²⁵ Jest to wskaźnik dwukrotnie wyższy w porównaniu z poziomem całego polskiego przemysłu (18,5%), zob. *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998-2000*. Informacje i opracowania statystyczne, GUS Warszawa 2002, s. 113

²⁶ Najwyższe wskaźniki innowacyjności odnotowano w produkcji instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych (55,7%), artykułów spożywczych i napojów (51,7%) oraz informatyce (49,2%), a z kolei najniższe w działalności wydawniczej, poligrafii i reprodukcji (15,5%), w produkcji pojazdów mechanicznych, przyczep i naczep (25,6%), budownictwie (26%) oraz w produkcji metalowych wyrobów gotowych (27,9%).

Najwyższy odsetek firm o wyższej innowacyjności wystąpił ponownie w produkcji artykułów spożywczych i napojów (66,7%), informatyce (59,1%) i produkcji instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych (57,1%), a także w produkcji maszyn i urządzeń (45%), najmniejszy zaś w działalności wydawniczej, poligrafii i reprodukcji (żadna firma nie znalazła się w grupie o wyższej innowacyjności), w produkcji metalowych wyrobów gotowych (13%) oraz w budownictwie (16,7%).

Sfera naukowo-badawcza

W województwie śląskim działalność badawczo-rozwojową prowadzi 112 jednostek co stanowi 12,6% wolumenu tych podmiotów w Polsce. W jednostkach tych zatrudnionych jest 12869 osób, z czego nieco ponad 69% to pracownicy naukowo-badawczy (w Polsce zatrudnienie w działalności naukowo-badawczej wynosi 72,3% ogółu zatrudnionych w sferze B+R), spośród których prawie 6% stanowią osoby z tytułem naukowym profesora, 7% ze stopniem doktora habilitowanego, ok. 32% ze stopniem doktora oraz prawie 32% pozostałe z wykształceniem wyższym.

W województwie śląskim w strukturze nakładów na działalność badawczo-rozwojową przeważają środki z budżetu państwa 56,2%; z podmiotów gospodarczych pochodzi prawie 30% środków. Pozostałe środki finansowe pochodzą: w 8,3% z placówek naukowych PAN i jednostek badawczo-rozwojowych, w 3% z organizacji międzynarodowych i instytucji zagranicznych. Ogólnie środki finansowe przeznaczone na działalność badawczo-rozwojową wyniosły 9 635,1 tys. zł, z czego prawie 90% pochodziło z Unii Europejskiej²⁷.

Na obszarze województwa śląskiego znajduje się 50 placówek naukowych takich jak: szkoły wyższe, wydziały zamiejscowe, filie oraz punkty konsultacyjne.

Efekty Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego

Wprowadzenie

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego zdefiniowana została przy wykorzystaniu wsparcia finansowego Komisji Europejskiej w ramach konkursu 5 Programu Ramowego Badań i Rozwoju UE – RIS NAC. Projekt RIS - Silesia realizowany był przez konsorcjum wykonawców w składzie: Zarząd Województwa Śląskiego, Górnośląska Agencja Przekształceń Przedsiębiorstw S.A., Górnośląska Agencja Rozwoju Regionalnego, Instytut Chemicznej Przeróbki Węgla – Branżowy Punkt Kontaktowy 5. PR UE, Limburg Development Agency GOM – Limburg, Agence Regionale de Developpement Nord-Pas de Calais.

Kluczem do budowania regionalnej strategii innowacji w województwie śląskim było przekonanie, iż udział w globalizacji i osiągnięcie postępu technologicznego wymagają od śląskiej gospodarki specyficznych umiejętności - bardziej efektywnego wykorzystania wiedzy, doświadczenia technologicznego, wzornictwa przemysłowego i projektowania użytkowego, źródeł finansowania, umiejętności menedżerskich i marketingowych, wykwalifikowanego personelu oraz odpowiedniego parku maszynowego. W efekcie zdolność do efektywnego i skutecznego wykorzystania potencjału rynkowego i naukowego zdecyduje o poziomie konkurencyjności województwa śląskiego wobec innych regionów.

Zgodnie z przyjętą wizją roli innowacji w województwie śląskim, Regionalna Strategia Innowacji wspiera rozwijanie przyjaznego klimatu dla innowacji w województwie śląskim tak, aby kreatywność oraz synergia współpracy przy tworzeniu, ulepszaniu i wdrażaniu innowacji prowadziły do zwiększenia poziomu innowacyjności w środowisku gospodarczym i badawczo-rozwojowym.

Przyjęta Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego charakteryzuje się silną koncentracją na budowaniu systemowego podejścia do innowacji w regionie. Potwierdza to cytowane w strategii stwierdzenie D.Maillata, iż skuteczny system innowacji stwarza warunki dla indywidualnego i grupowego uczestnictwa w tworzeniu nowych idei i projektów, wpływa na

²⁷ Dane za 2003 rok

przyspieszenie dynamiki tworzenia i dyfuzji innowacji, zwłaszcza w działalności firm realizujących zaawansowane technologicznie procesy produkcyjne i przetwórcze.

Dialog i konsensus społeczny oraz narzędzia budowania partnerstwa

Proces budowania regionalnej strategii innowacji wskazał, iż kluczowym celem jest uzyskanie szerokiego konsensusu społecznego w regionie oraz stworzenie warunków do współpracy. Jak wskazuje sama strategia, „dla stworzenia odpowiednich warunków umożliwiających rozwój innowacji w województwie śląskim około 600 przedstawicieli firm, instytucji z sektora badań i rozwoju, instytucji wspierających oraz samorządu terytorialnego w okresie od 6 marca 2002 r. do 14 maja 2003 r. - poprzez indywidualne wywiady, uczestniczenie w warsztatach, konferencjach oraz pracach grup roboczych Regionalnego Forum Innowacji - wzięło udział w opracowaniu Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2003-2013, w ramach projektu RIS-Silesia.

Jest to niewątpliwie ogromny sukces regionu, który wcześniej nie posiadał tak szeroko obejmujących instytucje regionalne działania, a co niewątpliwie jest szczególną zasługą projektu RIS – Silesia.

Budowanie partnerstwa w regionie stało się zatem istotnym argumentem innowacyjnego rozwoju regionu, czego wyraz dały liczne prezentacje podczas konferencji i seminariów o zasięgu regionalnym oraz krajowym. Przykładem są słowa Pana Marszałka Województwa Śląskiego, iż „tylko poprzez partnerską współpracę możliwe jest osiągnięcie masy krytycznej pozwalającej na utworzenie większej wartości dodanej w życiu społecznym i gospodarczym. Tylko przestrzeganie takich wartości jak wzajemne zaufanie oraz szacunek może stworzyć warunki dla rozwijania autentycznej współpracy partnerskiej oraz stabilnego otoczenia, w którym możliwe jest podejmowanie wspólnego ryzyka dla wykorzystania przyszłościowych możliwości”²⁸. Słowa te, oprócz przesłania dla rozwoju regionu, są jednocześnie wskazówką, iż budowanie konsensusu i partnerstwa powinno być trwałym celem działań, co równolegle znalazło swoje potwierdzenie w licznych opiniach przedstawicieli instytucji regionu. W szczególności okres implementacji strategii powinien uwzględniać tworzenie partnerstwa w takich grupach społecznych jak przedsiębiorstwa małe i średnie oraz społeczeństwo regionu, przy jednoczesnym akcencie na pozostałe ogniwa systemu innowacji.

Konieczność pogłębiania konsensusu w regionie wskazana została, jako kluczowy warunek implementacji strategii. W tym celu zdefiniowany został odrębny priorytet strategiczny zatytułowany „Rozwój współpracy partnerskiej na rzecz innowacji”. Wskazuje on jednoznacznie na konieczność stworzenia regionalnego systemu innowacji, jako mechanizmu ustalającego zasady postępowania na rzecz wspierania innowacyjności regionu. Jak wynika z Programu Wykonawczego na lata 2005 – 2008, rozwijanie innowacyjnej gospodarki regionalnej opartej na sieciach współpracy obok budowania Regionalnego Systemu Innowacji, stało się kluczowym kierunkiem rozwoju, jaki przyjął region w najbliższym okresie. Jest to jednocześnie potwierdzeniem trwałości przekonania o istocie konsensusu i partnerstwa, jako warunku koniecznego istnienia i pojawiania się ogniwa innowacji w regionie. Pierwszym efektem są projekty wskazane jako implementacja RIS – Silesia, które realizowane są w konsorcjach kilku instytucji.

W ślad za przekonaniem o istocie partnerstwa w rozwoju innowacyjnym regionu, pobudzonym poprzez realizację projektu RIS - Silesia, podjęte zostały działania urzeczywistniające prezentowane podejście. Dowodem, jest projekt „Jednostka Zarządzająca Regionalnym Systemem Innowacji w województwie śląskim”, który oprócz celu w zakresie identyfikacji oraz promocji nowych narzędzi wspierających rozwój innowacji, które umożliwią efektywne wdrażanie

²⁸ Prezentacja podczas konferencji „Województwo Śląskie, Kreatywny Region Innowacyjny -wdrażanie Regionalnej Strategii Innowacji” Katowice, 11 maja 2005 r.

Regionalnej Strategii Innowacji, ma również na celu inicjowanie współpracy partnerskiej na rzecz rozwoju innowacji w województwie śląskim. W efekcie województwo śląskie, jako Kreatywny Region Innowacyjny, łączy wiele struktur na rzecz rozwoju. Od samego początku, w gronie tym znalazły się: Konferencja Rektorów Uczelni Akademickich, Śląska Rada Jednostek Badawczo-Rozwojowych, Śląskie Konsorcjum Instytucji Wsparcia Rozwoju Przedsiębiorczości, Samorząd Gospodarczy, Śląski Związek Gmin i Powiatów, z czego cześć została w tym samym czasie powołana do życia. Należy podkreślić, iż oczekiwanym efektem projektu, co dodatkowo podkreślił jego Menadżer, jest utworzenie nowych form współpracy między przedsiębiorcami, instytucjami wsparcia, jednostkami samorządu terytorialnego, a instytucjami sektora badawczo-rozwojowego oraz nowych inicjatyw na rzecz rozwoju innowacji, które będą realizowane w latach 2007-2013²⁹.

Jako przykład mechanizmu budowania partnerstwa w regionie jest kolejny projekt – „Sektorowe sieci współpracy i struktury wspierające” realizowany przez Górnośląską Agencję Przekształceń Przedsiębiorstw. Celem projektu jest przede wszystkim podniesienie wśród firm i instytucji świadomości o korzyściach ze współpracy w ramach sieci i klastrów, jak i zwiększenie współpracy pomiędzy sektorem gospodarczym, jednostkami B+R i instytucjami wsparcia. Jednocześnie projekt ma na celu wskazanie najbardziej efektywnych metod i narzędzi współpracy.

Wymienione i pozostałe projekty uruchomione w ramach procesu implementacji RIS – Silesia są niespotykanym obecnie w Polsce przykładem tworzenia sieci współpracy wielu środowisk, dbających zarazem o zintegrowany charakter oddziaływania na innowacyjność regionu³⁰.

Kreowanie polityki innowacji w regionie

W opinii przedstawicieli regionu, Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego, oprócz wskazania ścieżki działań mających na celu oddziaływanie na wzrost innowacyjności gospodarki, przyczyniła się do dyskusji na temat polityki innowacji w regionie. Wskazany został warunek, który zauważony został również w innych regionach Polski, iż polityka powinna dysponować odpowiednimi narzędziami interwencji. W obecnej sytuacji, początkowej fazy implementacji regionalnej strategii innowacji, trudno jest jeszcze wskazać liczące się narzędzia. W praktyce są one w fazie przygotowania, czego głównym dowodem są projekty realizowane w regionie jak np. „Stworzenie regionalnego monitoringu innowacji w województwie śląskim INNOBSEVATOR SILESIA I”, którego celem jest zwiększenie poziomu wiedzy instytucji realizujących RIS Silesia poprzez tworzenie i bezpłatne udostępnianie kompleksowej bazy informacyjnej w zakresie innowacji. Projekt realizowany jest z Działania 2.6 ZPORR³¹. Innym przykładem może być realizacja projektu E-RAIN³². Celem projektu jest opracowanie narzędzi i metod służących optymalizacji wykorzystania funduszy prywatnych i publicznych w realizacji regionalnej polityki innowacyjnej. Projekt jest realizowany w ramach 6 Programu Ramowego UE przez międzynarodowe konsorcjum pod przewodnictwem włoskiego lidera – ASTER S. CONS. P.A. z Bolonii. Górnośląska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. jest jednym z partnerów konsorcjum.

Zarówno strategia jak, i Fundusze Strukturalne - główne źródło finansowania fazy implementacji RIS – Silesia, wskazane zostały jako kluczowe narzędzia formułowania polityki innowacji w regionie. Istnieje jednocześnie szansa, iż kolejny okres programowania Funduszy Strukturalnych, a w szczególności Regionalny Program Operacyjny dla województwa śląskiego, będzie w większym stopniu zawierał narzędzia polityki innowacji.

²⁹ Jako istotne instrumenty realizacji projektu przyjęto: organizowanie konferencji, warsztatów tematycznych oraz seminariów lokalnych, podczas których zostaną zaprezentowane przykłady dobrych praktyk, sposobów współpracy MŚP z sektorem B+R oraz wymiernych korzyści z niej wynikających.

³⁰ Wśród inicjatyw sieciowych wyróżnić można: Sieć Efektywnej Komercjalizacji Technologii - projekt pilotażowy w Gliwicach, Tworzenie sieci współpracy Śląskiego Centrum Zaawansowanych Technologii na poziomie regionalnym, Stworzenie Regionalnej Sieci Promocji i Transferu Technologii, Tworzenie sektorowych sieci współpracy i struktur wspierających w Województwie Śląskim, Śląska sieć na rzecz wzornictwa, Sieć współpracy sfery naukowo-gospodarczej na rzecz RIS i Zagłębia Dąbrowskiego, Utworzenie Śląskiej Regionalnej Sieci Instytucji Doradczo - Szkoleniowych

³¹ Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego.

³² European Regional Agencies for Innovation Network - E-RAIN

Istnieje jednocześnie istotna bariera, jak brak uregulowań prawnych jak np. finansowania badań na poziomie regionalnym, te z kolei są istotnym elementem pobudzania innowacji w regionie. Rozwiązanie tych kwestii nie jest jednakże funkcją ani istnienia regionalnej strategii innowacji, ani Funduszy Strukturalnych – niezbędna jest zmiana Ustawy o samorządzie terytorialnym.

Miejsce MSP w polityce innowacyjnej

Odwołując się do problematyki istnienia polityki innowacji w regionie, rola MSP jest obecnie funkcją implementacji samej strategii, jednocześnie bowiem dochodzi do tworzenia narzędzi ww. polityki.

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego, jak wynika z opinii przedstawicieli instytucji regionu, stała się mecenasem znaczącej roli małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju innowacyjnym regionu. Zjawisko to nie było jednocześnie obserwowane w regionie, w okresie wcześniejszym, nie na taką skalę. Wprawdzie w Strategii Rozwoju Województwa pojawiły się zapisy dotyczące podnoszenia innowacyjności przedsiębiorstw, jednakże na poziomie operacyjnym nie zorganizowano dostatecznej ilości działań dla osiągnięcia wyraźnego efektu świadomościowego i instytucjonalnego.

Projekt RIS Silesia od samego początku identyfikował przedsiębiorstwa jako główny element systemu innowacji w regionie. Potwierdzają to liczne opinie w regionie, prezentowane wielokrotnie na spotkaniach - konferencjach i warsztatach. W efekcie rosnąca świadomość w zakresie centralnej roli małych i średnich przedsiębiorstw znalazła swoje odzwierciedlenie w zdefiniowanych priorytetach strategicznych i pojawiającej się woli budowania systemu innowacji w regionie. Już we wstępie do strategii pojawia się zaproszenie do aktywnego uczestnictwa w realizacji zadań wynikających ze strategii, „aby małe i średnie przedsiębiorstwa województwa śląskiego stały się bardziej innowacyjne i konkurencyjne na Jednolitym Rynku Europejskim”. Jest to zarazem wyraz kierunku, jaki obiera cały dokument. Pierwszy obszar strategiczny RIS – Silesia: „Zwiększenie udziału firm o wysokiej innowacyjności w ogólnej liczbie małych i średnich firm” jest tego kluczowym dowodem. Nie należy zapominać o Planie Wykonawczym na lata 2005 – 2008, w którym MSP znalazły kluczową pozycję, jak chociażby poprzez zapis o konieczności stworzenia Regionalnego Systemu Informacji dla MSP czy utworzenia Regionalnego Systemu Finansowania rozwoju MSP w zakresie innowacji. Te i pozostałe priorytety dają podstawę do praktycznego działania w regionie.

Zintegrowane podejście do innowacyjności w regionie

Istota Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego tkwi w konsekwentnie realizowanej wizji tworzenia Regionalnego Systemu Innowacji, cechującego się zintegrowanym podejściem do innowacyjności regionu. System ten rozumiany jest jako sposób promowania poprzez firmy, instytucje i samorządy procesu innowacji w kontekście regionalnym. Skuteczny system innowacji stwarza warunki dla indywidualnego i grupowego uczestnictwa w tworzeniu nowych idei i projektów, wpływa na przyspieszenie dynamiki tworzenia i dyfuzji innowacji, zwłaszcza w działalności firm realizujących zaawansowane technologicznie procesy produkcyjne i przetwórcze.

Jak wskazują opinie przedstawicieli regionu, co niewątpliwie znalazło swoje odzwierciedlenie w Planie Wykonawczym na lata 2005 – 2008, potrzeba zintegrowanego podejścia wyłoniła się ze zdefiniowanego zagrożenia (element analizy SWOT regionu) braku zintegrowanego systemu wsparcia dostosowanego do potrzeb MSP, w szczególności do małych firm. Dla firm o małej skali działalności szczególne znaczenie ma bowiem środowisko innowacyjne, które udostępnia im niezbędne kompetencje i zasoby do rozwoju. Temu przekonaniu towarzyszy niewątpliwie układ samych obszarów priorytetowych RIS – Silesia, który uwzględnia interwencję bezpośrednio w przedsiębiorstwa, jak i w otoczenie przedsiębiorstw – wszystkie kluczowe ogniwa systemu innowacji: sektor B+R, instytucje wsparcia przedsiębiorstw, samorząd regionalny i lokalny. W

efekcie dokument operacyjny wobec strategii - ww. Plan Wykonawczy wskazuje, iż większość sił powinno być skierowanych bezpośrednio na tworzenie systemowych ram wsparcia innowacji w regionie, a w szczególności:

1. Rozwijanie Regionalnego Systemu Innowacji,
2. Utworzenie Regionalnego Systemu Informacji dla MŚP,
3. Utworzenie Regionalnego Systemu Finansowania rozwoju MŚP w zakresie innowacji.

Jak zatem wynika z przeprowadzonej analizy, zintegrowane podejście do innowacji, jako wynik projektu RIS – Silesia, jest głównym motorem procesu podnoszenia innowacyjności całego regionu. Jednocześnie na straży tego procesu powołano Jednostkę Koordynującą Regionalną Strategię Innowacji oraz Jednostkę Zarządzającą Regionalnym Systemem Innowacji w województwie śląskim – wskazaną w pierwszej części analizy.

Barier i ograniczenia w realizacji polityki innowacji

Obecny stan realizacji działań wynikających z regionalnej strategii innowacji, a w efekcie brak wykształconej polityki innowacji w województwie śląskim, jest wynikiem istniejących w regionie barier, które w znacznym stopniu posiadają charakter świadomościowy, jak również organizacyjny i finansowy. Wskazuje się także na istnienie barier politycznych.

Dużą rolę odgrywają w regionie bariery o charakterze instytucjonalnym, wśród których wskazuje się przede wszystkim brak infrastruktury innowacji zarówno po stronie przedsiębiorstw, jak i ich otoczenia instytucjonalnego i finansowego. Wykaz zidentyfikowanych barier przedstawia poniższa tabela.

Rodzaj barier	Charakterystyka i zakres barier
Świadomościowe	– brak wiedzy o instrumentach i instytucjach wspierania firm w regionie,
Instytucjonalne	– brak specjalistycznego wyposażenia firm, – trudności z ochroną patentową, – ograniczony potencjał instytucji akademickich i B+R, – brak rozwiązań technologicznych gotowych do wdrożenia, – brak systemowych powiązań nauki i przemysłu, – brak współpracy między przedsiębiorstwami, – brak wystarczająco wykształconego personelu, – brak specjalistycznego wyposażenia firm, – trudności w dostępie do wiedzy na temat nowości technicznych, – trudności w znalezieniu partnerów do współpracy,
Finansowe	– niedostatek własnych środków finansowych, – trudności w dostępie do zewnętrznych środków finansowych,

Należy podkreślić, iż województwo śląskie posiadało wiedzę o barierach rozwoju innowacji jeszcze przed rozpoczęciem projektu RIS – Silesia. Jak jednakże wskazują opinie, wiedza ta miała charakter fragmentaryczny, wynikający z braku danych o faktycznym stanie regionu w zakresie poziomu innowacyjności. W efekcie projekt RIS istotnie przyczynił się do wskazania barier oraz istotnie przyczynia się do ograniczania ich oddziaływania w regionie. Można zatem wskazać, iż projekt RIS Silesia pozwolił na ocenę punktu wyjścia do wdrażania regionalnej strategii innowacji, a zarazem podniesienie świadomości w zakresie sił, jakie można zmobilizować w regionie dla realizacji wspólnej wizji rozwoju.

Podsumowanie

Województwo śląskie jako pierwsze zakończyło proces budowania regionalnej strategii innowacji oraz przystąpiło do fazy jej implementacji. Pozycja ta identyfikuje zatem region, jako istotnego lidera w generowaniu działań – projektów – których celem jest realizacja obszarów strategicznych rozwoju innowacyjnego. W obecnej sytuacji w sposób szczególny uwidaczniają się efekty projektu RIS Silesia, które posiadały dłuższy okres czasu na faktyczne zaistnienie w regionie. Jest to jednocześnie potwierdzenie, iż projekt RIS Silesia stał się kluczowym instrumentem podnoszenia innowacyjności regionu.

Paleta działań, ich zintegrowany charakter oraz szczególna troska o małe i średnie przedsiębiorstwa, przejawiające się w efekcie zbudowania Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego daje podstawy do wniosku, iż region w sposób oczywisty pragnie poprawić swoje znaczenie wśród pozostałych regionów w Polsce, jak również wzmocnić konkurencyjność gospodarki województwa wobec innych regionów w Unii Europejskiej. Niewątpliwie to małe i średnie firmy, wspierane przez kompetentne i otwarte otoczenie będą pełnić rolę głównego motoru rozwoju innowacyjnego.

8. Załącznik nr 1 Kwestionariusz do analizy regionalnych strategii innowacji w Polsce

Temat ankiety: „ <i>Analiza Regionalnych Strategii Innowacji w Polsce</i> ”		
Osoba wypełniająca ankietę		
Imię:	Nazwisko:	Stanowisko:
Instytucja:		
Tel.:	Faks:	E-mail:

I Informacje ogólne	
1. Reprezentuje: region _____, rodzaj instytucji: a. Jednostka samorządu terytorialnego <input style="float: right;" type="checkbox"/> b. Uczelnia, szkoła wyższa <input style="float: right;" type="checkbox"/> c. Jednostka B+R <input style="float: right;" type="checkbox"/> d. Organizacja wspierania biznesu <input style="float: right;" type="checkbox"/> e. Sektor przemysłu <input style="float: right;" type="checkbox"/>	
2. Rola w Regionalnej Strategii Innowacji w województwie: a. Członek konsorcjum wykonawców projektu <input style="float: right;" type="checkbox"/> b. Członek Komitetu Sterującego <input style="float: right;" type="checkbox"/> c. Członek Komitetu Zarządzającego <input style="float: right;" type="checkbox"/> d. Członek Grupy Roboczej <input style="float: right;" type="checkbox"/> e. Ekspert <input style="float: right;" type="checkbox"/> f. Konsultant <input style="float: right;" type="checkbox"/> g. Inna (jaka?): <input style="float: right;" type="checkbox"/>	

II Rola konsensusu społecznego oraz mechanizmów budowania partnerstwa	
3. Czy w ramach budowania Regionalnej Strategii Innowacji osiągnięty został konsensus w Pana/Pani regionie? a. Tak, całkowicie osiągnięty <input style="float: right;" type="checkbox"/> b. Tak, jednakże nie w pełnym zakresie <input style="float: right;" type="checkbox"/> c. W niewielkim wymiarze <input style="float: right;" type="checkbox"/> d. W ogóle nie powstał <input style="float: right;" type="checkbox"/>	
4. Rola konsensusu w procesie budowania Regionalnej Strategii Innowacji a. Bardzo ważna, warunek konieczny stworzenia Strategii <input style="float: right;" type="checkbox"/> b. Ważna <input style="float: right;" type="checkbox"/> c. Średnio ważna, brak znaczącego wpływu na tworzenie RSI <input style="float: right;" type="checkbox"/> d. Nieważna, nie ma związku pomiędzy konsensusem a tworzeniem RSI <input style="float: right;" type="checkbox"/>	

<p>5. Jak ocenia Pan/ Pani znaczenie konsensusu w <u>budowaniu</u> Regionalnej Strategii Innowacji w regionie wśród następujących grup podmiotów?</p>	<p>Ocena (1-mało znaczące; 5-kluczowe)</p>				
<p>a. Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie regionalnym b. Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie lokalnym c. Uczelnie i szkoły wyższe d. Jednostki B+R e. Organizacje wspierania biznesu f. Małe i średnie przedsiębiorstwa g. Społeczeństwo regionu</p>	1	2	3	4	5
<p>6. Jak ocenia Pan / Pani stopień, w jakim osiągnięty konsensus przy <u>budowaniu</u> Regionalnej Strategii Innowacji, obejmował ramach poszczególne grupy podmiotów? (stopień zaangażowania grup w konsensus)</p>	<p>Ocena (1-mało znaczące; 5-kluczowe)</p>				
<p>a. Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie regionalnym b. Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie lokalnym c. Uczelnie i szkoły wyższe d. Jednostki B+R e. Organizacje wspierania biznesu f. Małe i średnie przedsiębiorstwa g. Społeczeństwo regionu</p>	1	2	3	4	5
<p>7. Czy uważa Pan / Pani, że konsensus i budowanie partnerstwa w regionie w okresie implementacji Regionalnej Strategii Innowacji powinno być:</p> <p>a. Zdecydowanie pogłębione b. Nieznacznie pogłębione c. Podtrzymywane na obecnym poziomie d. Nie podtrzymywane</p>	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p>				
<p>8 Proszę ocenić, które grupy społeczne, i w jakim stopniu, powinny być przedmiotem budowania konsensusu i partnerstwa w okresie <u>implementacji</u> Strategii:</p>	<p>Ocena (1-mało znaczące; 5-kluczowe)</p>				
	1	2	3	4	5

a. Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie regionalnym	☐	☐	☐	☐	☐
b. Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie lokalnym	☐	☐	☐	☐	☐
c. Uczelnie i szkoły wyższe	☐	☐	☐	☐	☐
d. Jednostki B+R	☐	☐	☐	☐	☐
e. Organizacje wspierania biznesu	☐	☐	☐	☐	☐
f. Małe i średnie przedsiębiorstwa	☐	☐	☐	☐	☐
g. Społeczeństwo regionu	☐	☐	☐	☐	☐

9. Proszę ocenić skuteczność (użyteczność) poszczególnych mechanizmów i narzędzi na budowanie konsensusu w Państwa regionie na etapie budowania Strategii oraz jej implementacji: (1 – bardzo niska, 5 – bardzo wysoka)	Ocena					Ocena				
	W okresie BUDOWANIA Strategii					W okresie IMPLEMENTACJI Strategii				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
a. Konferencje i fora na poziomie regionalnym	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Warsztaty na poziomie lokalnym	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Warsztaty tematyczne i branżowe	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Focus Group	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. Komitet Sterujący	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f. Grupy Robocze	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g. Realizacja wspólnych projektów	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

III Miejsce i rola MSP w polityce innowacyjnej			
10. Czy wykształciła się, w Pana / Pani ocenie, polityka innowacji ³³ w regionie w ciągu ostatnich kilku lat?			
a. W pełni się wykształciła	☐		
b. Wykształciła się, ale wymaga jeszcze wsparcia	☐		
c. Wykształciła się fragmentarycznie (instrumenty skierowane do ograniczonej grupy podmiotów)	☐		
d. Nie wykształciła się, istnieją jednakże czynniki świadczące o możliwości jej powstania	☐		
e. Nie wykształciła się w ogóle	☐		
11. Jaką rolę w formułowaniu polityki innowacji w regionie odgrywa Regionalna Strategia Innowacji oraz Fundusze Strukturalne?			
Rola	<table border="1"> <tr> <td>Regionalna Strategia Innowacji</td> <td>Fundusze Strukturalne</td> </tr> </table>	Regionalna Strategia Innowacji	Fundusze Strukturalne
Regionalna Strategia Innowacji	Fundusze Strukturalne		

³³ Polityka innowacji - „zestaw działań prowadzących do podniesienia ilości i efektywności działalności innowacyjnych, działalność innowacyjna z kolei odnosi się do kreowania, adaptacji i adopcji nowych lub udoskonalonych produktów, procesów lub usług”

– Odgrywa(ją) kluczową rolę, bez niej (nich) polityka w ogóle nie mogłaby powstać i funkcjonować w regionie	☐	☐
– Jest (są) istotna, ale pełni(a) rolę uzupełniającą wobec istniejących narzędzi polityki w regionie	☐	☐
– Jest istotna, ale nie wnosi żadnych nowych wartości do istniejącej polityki regionu	☐	☐
– Posiada charakter obojętny wobec polityki innowacji w regionie	☐	☐
– Nie ma żadnego związku z polityką innowacji w regionie	☐	☐

12. Proszę wskazać jakie byłyby znaczenie poszczególnych grup, gdyby doszło do stworzenia regionalnego systemu innowacji w Pana/ Pani regionie:	Ocena (1-bardzo niskie; 5- bardzo wysokie)					Hierarchia ważności grup 1-8
	1	2	3	4	5	
a. Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie regionalnym	☐	☐	☐	☐	☐	
b. Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie lokalnym	☐	☐	☐	☐	☐	
c. Uczelnie i szkoły wyższe	☐	☐	☐	☐	☐	
d. Jednostki B+R	☐	☐	☐	☐	☐	
e. Organizacje wspierania biznesu	☐	☐	☐	☐	☐	
f. Małe i średnie przedsiębiorstwa	☐	☐	☐	☐	☐	
g. Duże firmy	☐	☐	☐	☐	☐	
h. Społeczeństwo regionu	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Jaka jest zdaniem Pana / Pani rola małych i średnich przedsiębiorstw w polityce innowacji w regionie?						
a. Najważniejsza						☐
b. Ważna, są jednak elementy ważniejsze						☐
c. Średnio ważna						☐
d. Mało ważna						☐
e. Marginalna						☐
14. Proszę wskazać, która z przytoczonych metod wsparcia MSP, może być, z punktu widzenia potrzeb i możliwości regionu, najbardziej właściwa:						
a. Wsparcie bezpośrednie						☐
b. Przeważające wsparcie bezpośrednie						☐
c. Wsparcie bezpośrednie i pośrednie w tym samym wymiarze						☐
d. Przeważające wsparcie pośrednie						☐
e. Wsparcie pośrednie						☐

15. Proszę wymienić główne/proponowane mechanizmy bezpośredniego i pośredniego wsparcia MSP, jakie mogłyby odpowiadać potrzebom regionu (np.: inwestycje w MSP, wsparcie badań w firmach, tworzenie centrów transferu technologii itp.)

a. Mechanizmy wsparcia bezpośredniego:

b. Mechanizmy wsparcia pośredniego:

16. Na jakim poziomie oddziaływania, regionalnym czy krajowym, powinny być tworzone i udostępniane następujące mechanizmy polityki innowacji:	Poziom regionu	Poziom kraju
a. Inwestycje w infrastrukturę MSP	☐	☐
b. Tworzenie nowych firm technologicznych	☐	☐
c. Inwestycje w badania na rzecz MSP	☐	☐
d. Dotacje na szkolenia i doradztwo dla MSP	☐	☐
e. Finansowanie prac badawczych w B+R	☐	☐
f. Finansowanie prac wdrożeniowych w MSP	☐	☐
g. Tworzenie sieci i skupisk (klastrów)	☐	☐
h. Tworzenie instytucji otoczenia biznesu	☐	☐

IV Zintegrowane podejście do innowacyjności MSP

17. Czy MSP są zdaniem Pana / Pani głównym motorem innowacji w regionie?
 TAK NIE

18. Czy można powiedzieć o istnieniu zintegrowanego podejścia do innowacyjności MSP w ramach Regionalnej Strategii Innowacji? TAK NIE

Jeżeli TAK, proszę wskazać trzy główne argumenty świadczące o tym fakcie:

1.
2.
3.

Jeżeli NIE, proszę wskazać trzy główne czynniki ograniczające jego powstanie:

1.
2.
3.

19. Jaki wpływ na tworzące się lub istniejące zintegrowane podejścia do innowacyjności MSP w regionie mają rozproszone środki Funduszy Strukturalnych?

a. Kluczowy wpływ

b. Duży, ale nie decydujący

c. Istotny

d. Średni

e. Mały	☐
f. Brak wpływu	☐
	☐

V Bariery i ograniczenia w realizacji polityki innowacji w regionie					
20. Które z przedstawionych barier można uznać za kluczowe w procesie budowania lub realizacji polityki innowacji w regionie, jakie jest ich znaczenie:	Ocena (1-mało ważna; 5-bardzo ważne)				
	1	2	3	4	5
a. Świadomościowe (po stronie instytucji regionu)	☐	☐	☐	☐	☐
b. Polityczne	☐	☐	☐	☐	☐
c. Instytucjonalne	☐	☐	☐	☐	☐
d. Finansowe	☐	☐	☐	☐	☐
21. Które z wymienionych czynników oddziałują, według Pana / Pani, na stan realizacji polityki innowacji w regionie?					
a. Niedostatek własnych środków finansowych	☐				
b. Trudności w dostępie do zewnętrznych środków finansowych	☐				
c. Zła łączność, telekomunikacja	☐				
d. Brak wystarczająco wykształconego personelu	☐				
e. Brak specjalistycznego wyposażenia firm	☐				
f. Trudności w dostępie do wiedzy na temat nowości technicznych	☐				
g. Trudności z ochroną patentową	☐				
h. Ograniczony regionalny rynek zbytu	☐				
i. Trudności w znalezieniu partnerów do współpracy	☐				
j. Ograniczony potencjał instytucji akademickich i B+R	☐				
k. Brak rozwiązań technologicznych gotowych od wdrożenia	☐				
l. Brak wiedzy o instrumentach i instytucjach wspierania firm w regionie	☐				
m. Brak instytucji wspierania transferu technologii w regionie	☐				
n. Brak koncepcji rozwoju regionu	☐				
o. Niesprzyjająca polityka władz regionalnych	☐				
p. Biurokracja i nadgorliwość urzędników	☐				
q. Brak systemowych powiązań nauki i przemysłu	☐				
r. Brak współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami	☐				
22. Jaki jest wpływ Regionalnej Strategii Innowacji na istniejące bariery realizacji polityki innowacji?					
a. Nie ma wpływu na ilość i treść barier	☐				
b. RSI wskazała bariery realizacji polityki innowacji	☐				
c. RSI wskazała bariery oraz częściowo uczestniczy w ich niwelowaniu	☐				
d. RSI wskazała bariery i jest kluczowym narzędziem oddziaływania na nie	☐				